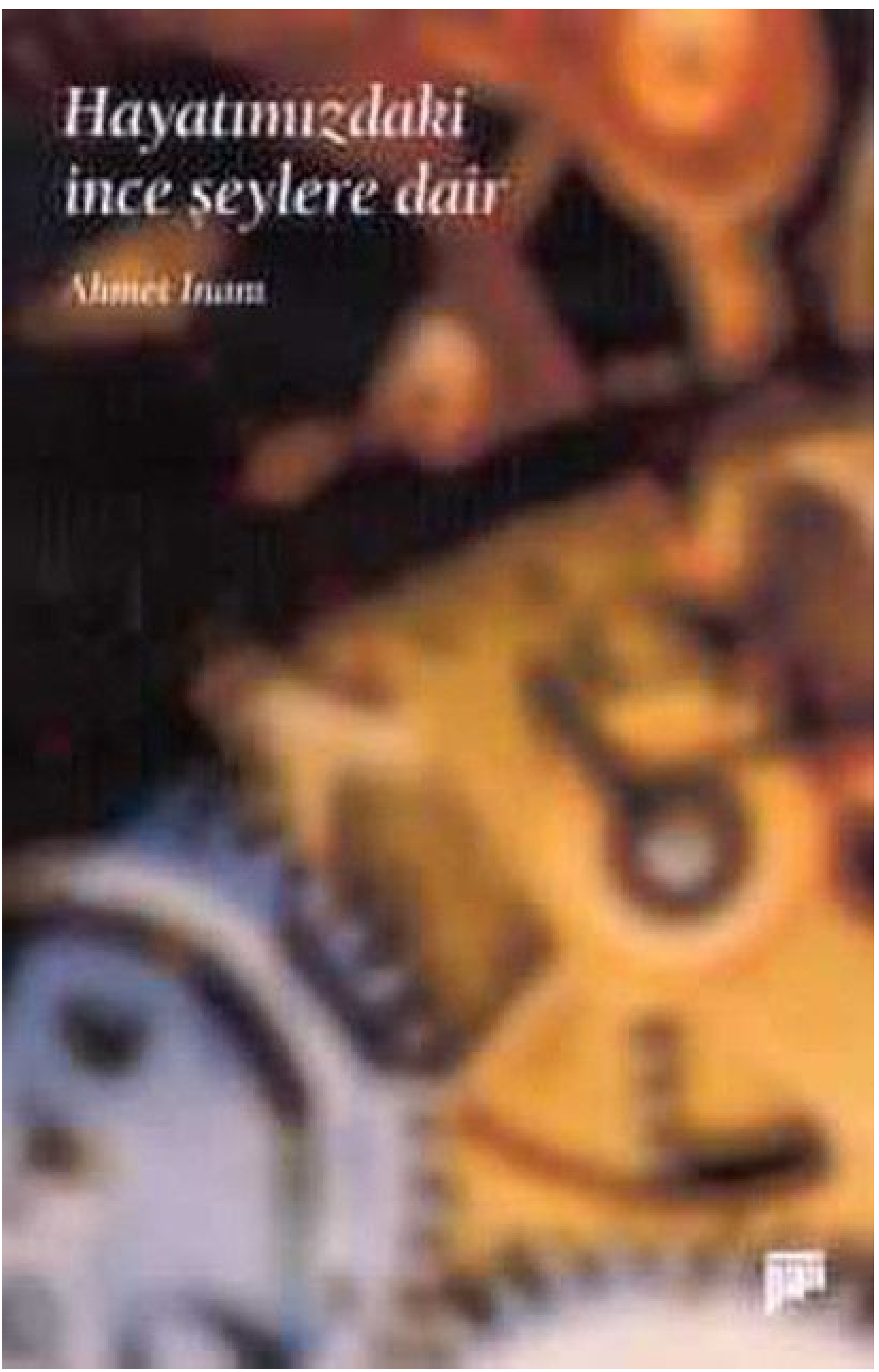
Hayatımızdaki ince şeylere dair

Nimet Irmak

HAYATIMIZDAKİ İNCE ŞEYLERE DAİR

Ahmet İnam

Gri Yayın Dizisi: 20

ISBN 975-8434-11-X

Birinci Basım: Eylül 2000
Kapak: Fatih Durmuş
Baskı: Ayhan Matbaası
Cilt: Fatih Mücellit

Pan Yayıncılık
Barbaros Bulvarı 74/4 80700
Beşiktaş - Istanbul
• Tel: (0212) 261 80 72 • Faks: (0212) 227 56 74
www pankitap com

Hayatımızdaki ince şeylere dair

Ahmet İnam

pan

Ahmet İnam, 1947 yılında Sandıklı'da doğdu. 1989 yılından bu yana ODTÜ Felsefe Bölümü'nde profesördür. Mantık, bilim felsefesi, kümeler kuramı, endüktif ve modal mantık, dil felsefesi, tarih felsefesi, ahlak, estetik, iletişim felsefesi alanlarında dersler vermiş, tez çalışmaları yaptırmıştır. 1994'ten bu yana Gönül Felsefesi adını verdiği bir arayışın içindedir. Çeviri ve telif 10'dan fazla kitabı, 300'e yakın yayımlanmış makalesi vardır.

İÇİNDEKİLER

Hayattan

Hayatımızdaki İnce Şeylere Dair...	8
Okurla Aramızda İnce Bir...	12
Kıyı Köşe	14
İflah Olmaz Düşünce	17
Yobazlar	20
İçimizdeki Kahveler	24
Muhabbet Yaraları	27
Yanlış Yerde Olanlar	30
Edebiyatzedeler	33
Ustalığa Hayır!	36
Yüzü Hep Bulutlu Biri	38
Yoksuluyuz Yaşayışımızın...	40
Okurun Batı Şaşkınlığı	43
Dikmen'de Pazarda	46
Işıkçılar	48
Bir Kenti Uyandırmak...	51
Hesâbîler	54
Bisikletim	57
Attâya Dıdıyoz...	60
Benim Odam Tımarhane	63
Garip	65
Pompa, Kelepçe ve Kilit...	69
Dünya Yumrudur, İnsanlar Mürekkeptir	72
Ay Işığı, Kavun ve Sen	75
Kültürümüzün Gizli Mikropları	77
Bizim Olanın Ardında	79
Önce Sevgililer Bozuldu..	82
Olağan Hayatın Olağanüstülüğünu Keşfetmeye Hazır mıyız?	84
Sevgilim Matematik Bilmeli	87
Karıştırdım Yine Türkiye'yle Kendimi...	89

Akademiden

Eğitişim mi, Öğütüşüm mü? 92
Çocukları Nasıl Öldürdüm? 95
Çocuklar Beni Nasıl Öldürdüler? 98
Koskoca Profesör 101
Doktoralı Bir Yazarımızın Söyledikleri... 104
Hakaret, Öfke, Sevginin Dalında 106

Şiirden

Şiir Göğüne Kaç Sefer?(1): Şiirle Uçan Hakikat 110
Şiir Göğüne Kaç Sefer?(2): Gök Hangi Yönetimin Üstünde Durur? 112
Şiir Göğüne Kaç Sefer?(3): Hakikat, Söyle Bana Şiirde Ne Var? 114
Şiir Göğüne Kaç Sefer?(4): Şair Kaç, Şahit Yazarlar... 116
Şiir Göğüne Kaç Sefer?(5): Şiir ve Zaman 118

HAYATTAN

Hayatımızdaki İnce Şeylere Dair...

İnce şeyleri kaba sözler etmeden anlatmanın olanağı yok. İnce olarak bildiğimiz birçok şeyin içinde, ardında, altında, bir yerlerinde görünmez kalabalıkların olabildiğini düşünüyorum. İnceliklerin zamanla ya da ortam değiştirdiklerinde kabalaşabileceği, insanların incele incele "kopabilecekleri" ya da kalınlaşacakları kaygılarını taşıyorum.

Hayatımızı gözden geçirmeye vaktimiz varsa, "nerelerini, nasıl, neden dolayı kaba yaşadık, nereleri inceydi?" sorusu, ince bir soru mu olurdu acaba? Nedir ince olan? Gerekli midir? İnce yaşama, kabasına göre daha mı yaşamaya değerdir?

Nasıl ince yaşanır, bilmiyorum. İnce yaşama nedir, onu da. Yalnız, ince yaşamanın gerekli olduğuna inanıyorum.

Bu yazının amacı okurla birlikte incelikleri aramak, araştırmaktır. İncelikler, paylaşarak, konuşarak, söyleşerek, tartışarak, karşılıklı kızışarak, muhabbetle ya da ağlaşarak, bağrışarak ama kesinlikle etkileşim halinde, *birlikte* kotarılacak özelliklerdir. Bir başına bir insan, kopmuş, yalıtılmış, bencil, üleşme özürlü, iletişim malûlü, incelikler yaşayamaz. Öyle sanıyorum. Yaşansa da, üleşilmeyen, iletilmeyen incelik, bir kişide kalakalmış incelik, kabalık değil midir?

Inceliğin ne olduğunu bilmediğimi söyledim: Önceden tüm ayrıntılarıyla bilinemeyeceğini düşünüyorum da ondan. Yaşadığınız zaman "hah, tamam, incelik bu" diyorsunuz. Nelere "ince" diyoruz?

Düşüncelere: "Fikrimin İnce Gülü." İnce düşünce. (İnce hastalık, o başka!) Duygulara, eylemlerimize, yapıp etmelerimize. "Son dakikada bana telefon etmesi ne incelikti. Gül göndermesi. En yalnız anımda kapımdan bir kart atması, 'yılma, yanındayım' demesi. Gülüvermesi. Şiiri bu dizeyle bitirmesi. Yaşam hakkındaki duyguları..." Düşünce, duygu, yapıp etmelerimiz ve kendimiz. Bireysel oluşumumuz. "Ne ince insan şu Ayşe..." İncelik çarpım cetveli öğrenilir gibi öğrenilemez, bilgisayar dili öğrenir gibi. "Adâb-ı Muaşeret" kuralları gibi. Karmaşık yaşama durumları içinde keşfedilir. Tuhaftır neyin in-

celik olmadığını belirlemek kolay. Yapay, çıtkırıldım, yavan, tatsız, ikiyüzlü, sinsi davranışlar, ilk elde incelikler gibi görünse de öyle değil. İkiyüzlü kabalıklar, amacına ulaşmak için zorlama, sahte tavırlar. İncelik ân ân yaşanır ama, bir yaşam boyu sürerse, o kişiyi ince kılabilir. İnce insanların ince olup olmadıklarını anlamak için ölmelerini beklemek gerekir. (Aristoteles'ten esinlenerek, biraz kabaca söylendi. Öyleyse, ölmeme gerek kalmadı, kabalığım onanmıştır!)

Kabak tadı veren incelikler, incelik değildir. Yerinde. Yerince. Kararınca. Çılgınca incelikler de olabilir.

Ince insan olmak her şeyden önce iç-özgürlük sorunudur. Kafanızın ve gönlünüzün tutsak olmaması gerekir. Dış özgürlük, fiziksel ya da toplumsal, siyasal baskılar da inceliği yok edebilir. Savaş halinde incelik olur mu? (Ne ince öldürdü düşmanını? Ne ince işkenceci. Ne ince hain!) Belki inceliğin ne olduğunu bilmediğimi söyleyip durmadan konuşuyorum. Sezgilerle. Gözlemle.

Üstünkörülük. Düşüncede, duygularda, bireysel oluşumumuzda. Davranışlarımızda. Bu, inceliğe engel.

Sıradanlık. Sürü insanı olma, koyunluk. Koyun insanlar, sizlere ince diyemiyorum. Nereye konulursanız, orada duruyorsunuz. Boynunuz bükük, hiç sesinizi çıkarmıyorsunuz. İnce insan silik olmaz. (Üstünkörü ve sıradan, silik bir yargı. İncelik üstüne kaba bir yargı! Silik "gibi" görünen nice ince insanlar tanımışımdır. Peki ama neden silik kaldılar öyleyse?)

Güzellik inceliğin bir boyutu. İnce insan güzeldir. ("Fiziksel" anlamda olması gerekmez!) Güzel görünüp de kaba olan nicelerine rastlamışızdır.

İncelik, "yükseklik" içerir. Duygu, düşünce, yaşama yüksekliği. Heyecanı, coşkusu. hüznü. tutkusu. İçi geçmişlerden ince çıkmaz.

İncelik, "derinlik" taşır. Duyguda, düşüncede yoğunluk taşır. Titizlik. Tutarlılık. Kaygı.

İncelik "genişlik" taşır. Kuşatıcıdır. Ufuk açıcı. Genişletici. Kucaklayan. Dar kafalılardan çok az ince çıkmıştır.

İncelik; güzellik, yükseklik, derinlik, genişlik boyutlarını

zaman içinde yeniden gözden geçirip, yeniden yapılandırmayı, ele almayı, değerlendirmeyi gerektirir.

İncenin dünyası vardır. İnce işçilikle dokuduğu.

Kabanın zulmü varsa incenin mizâhı vardır!

Bakın reçete yazdım. Ben bir hocayım. Demek ki kabayım. Vaaza yatkın, konuşmaktan dinlemeye vakti olmayan biriyim. Âsi biriyim. Hüsnü kuruntum bu. Önce kendine tepesi atan biriyim. İnce, tepesi atabilendir. Kabalaşmadan. İnceye isyan yaraşır. (Tanıyanlar bilir, fiziksel görünüş olarak, kaba, tıkız biriyim. Bu yazıdan sonra belki dal gibi biri olur çıkarım.) İnce; isyanıyla, talebi, beklentisi olan; araştırıp sorgulayan biridir. Tembel ve uyuşuktan ince olmaz. Şişkolardan ince çıkabilir. (Nice şişko sevgilide ince dünyalar bulmuşumdur.) İnce olmayanlar ne olurlar? Onlara ad aradım. Bulduklarımı yazıyorum:

Çirkin, zorba, tıkız, yobaz. (İnceliğin dört boyutunu, güzellik, yükseklik, derinlik, genişliğin olumsuzlanmasıyla ortaya çıkarlar.) Kaba, yoz, sığ, dar. Maço, mızmız, ahmak, piyon. (Olumsuz boyutları siz bulun!)

Bir de "hıyar" var. Üzerinde ayrıca çalıştığım. Çalışacağım biri. Hıyarları anlamadan incelikleri keşfetme olanağım yok.

Ben olumlu, daha çok da olumsuz incelikler üstüne yazmayı sürdüreceğim. Türkiye'de ince hastalıklar hastanesinde hastabakıcı olarak yıllardır, çalışıyorum. Önce kendi kabalıklarımla, sonra hekim, hastane yöneticisi, başhekim kabalıklarıyla çok uğraştım. Gözlemlerimi sizlerle paylaşmalıyım.

Hep büyük, kocaman kavramlarla, büyük laflar ede ede kaba saba bir hayat içinde yuvarlanıyoruz. Kafamız kalınlaşıyor, yüreğimiz yağ bağlıyor, duygularımız köreliyor. İncelikleri göremiyoruz. Yaşayamıyoruz. Paylaşamıyoruz. Hayat çirkinleşiyor. Yozlaşıyor. Dünyayı kurtarıyoruz. Sorunlara çareler arıyoruz. Soyut, tepeden inme, bizle bütünleşemeyen kavramlarla, bir parçamız olmayan duygularla. İncelikleri aramanın paradoksuyla, mizahıyla yürümeli öyleyse: Nedir sizce incelik? İnce düşünce, ince davranış, ince duygu, ince insan? Neden gereklidir? Yoksa gereksiz midir? Sakın "incelik" bize "kapitalist" düzenin oyunu olmasın? Ben de belki gizli bir "incelik" şirke-

tinin Türkiye temsilcisi olabilirim. Bu işler ince işler. İnce düşünmek gerekir.

Mektuplarınızı bekliyorum. İnce dostlarıma, haksızlığın, sömürünün, zulmün olmadığı bir dünyada kendi ince dünyalarını dokumalarına katkıda bulunacak gönül sıcaklığı diliyorum.

Okurla Aramızda İnce Bir...

Okurla aramda yazı var. Yazım. Şu anda kalemimin ucunda olan. Sonra dizilecek, sonra (belki) düzelecek, sonra basılacak, dağıtılacak. Okurla aramda umutlarım, düşüncelerim, duygularım var. Anlatmak istediklerim. Sözüm. Daha dile getirilmemiş. Sonra yazılacak sözüm. Sonra dizilecek. Basılacak. Kim bilir hangi okura, kim bilir nasıl, kim bilir ne gibi anlam değişimleriyle ulaşacak: Ben bunu demek istemiyordum diyeceksiniz. Okur sizi kendi gözüyle görüp, kendi dünyasıyla yargılayacak.

Ben hep demek istediğini okura sorunsuz iletiveren, okurca anlaşılmasından hiç rahatsız olmayan yazarlara şaşmışımdır. Kağıda A yazarım dizgici B diye dizer. (Hâlâ bilgisayar ve daktilo kullanmıyorum. El yazısıyla dünyaya gelen bir yazıyım ben. Elinde bilgisayar disketi olanların iletilerindeki çarpıtılma olasılığı bu açıdan daha az!) Sayfa düzenleyicisi ya da sorumlu müdür B"yi fazla bulup budar ortasından; B, D olur, okur sizi D diye okur. Şaşar kalırsınız. Önceleri isyan eder, düzeltmeye çalışırsınız, sonra alışır, aldırmazsınız. Yapacağınız bir şey yoktur. A'nız D'lenmiştir.

Sizi tanıyan üç beş kişi D dediğinize inanmaz. Onlara A dediğinizi söylersiniz. Ama artık deftere (kağıda) D diye geçmiştir. Hangi okur A'nızın D'ye dönüştüğünü anlayabilir ki?

Kıyameti koparıp, yazınızı yeniden basmalarını ya da düzeltmelerini isteyebilirsiniz. Otuz yıldan fazladır yazı yayınlayan biri olarak önerim: Sakın düzeltmeyin. D ile hesaplaşan, A'lığınızı savunan yazılar yazın.

Basım yanlışları olmasa ne olur? Okur sizi damgalamaya kararını vermişse iş bitmiştir. Sizin A'larınız, A olarak yazılsa da D'siniz onun gözünde.

Okurla aramda önce kendimle, sonra iletimle (mesajımla), sonra iletimin iletildiği yollarla, sonra okurun iletimi alışıyla, yorumlayışıyla ilgili nice engeller var. OKUR ENGELLİMDİR. Okur uzak bir sevgilidir. Hep uzaktır. Sarılır öper, "Kutlarım, ne güzel yazmışsın" der. "Ne yazmışım?" derim. Güler ve yanıt-

lar: D. Haydi geçmiş olsun, A, şişeye konmuş, medya okyanusuna atılmıştır. Yolda içine su kaçmış A, D olmuştur. Ya da kaçmamıştır, okur şişenin kapağına bakmış, "D var içinde" deyip şişeyi atıvermiştir. (Kim bilir hangi yazarların kim bilir hangi şişelerini kapağından okuyarak yazar olduk? Okura şişe açacağı gereklidir.)

Kitapçıları dolaştığımda ürperiyorum: Ne kadar çok kıtap, ne kadar çok yazar! Şişeler çoğalmış, okyanus küçülmüş, şişe etiketi basanlar, okuyanlar, (kitap eleştirmenleri, tanıtımcılar, propagandacılar...) sayıca çoğalmıştır. Bu itiş kakış içinde, sesi çok çıkan bir kurumun, güç odağının, siyasal partinin adamı değilseniz, gürültüye gitmeniz çok kolay. Eğer yazılarınızı yayın müdürleri, dizgiciler, matbaacılar bozmuyorsa egemen görüşler bozacaktır. Belki hiç yazdırmayacaklar sizlere, denize atacak ufacık bir şişeniz bile olmayacak. (Gülsuyu şişeleri ile rakı şişelerini bile karıştırıyorlar!)

Önyargısız okurum olsa, beni anlasa! Bilgili olsa. Arayan. Araştıran. Bâkir ya da bâkire okur kalmamıştır. Hepsi okumuş olarak okuyacaklardır seni. *"Okur engellimdir"* derken onu demek istemiştim: Engellenmişimdir benim, gidilememişim, ulaşılamamışımdır, benim, okur.

Bu karamsarlık niye? (Ben A diyorum, siz C mi anlıyorsunuz?) Karamsarlığım yüzlerce yazı arasında anlaşılma kaygımdan geliyor. Çünkü A desem ve okur A anlasa derdim bitmiyor. Okur A'yı anlıyor ve susuyor. A'yı anlıyor ve ben A'yı anladığını bilemiyorum.

"Sen de adam gibi yazar ol, bu sorunlarını çöz, bizim kafamızı şişirme" diyebilirsiniz. Ben A diyorum, neden beni D diye anlıyorsunuz, sizi gidi D'ci okurlar sizi!

"Peki, yazar efendi, A dedin anladık, A'yı anladığımızı yüksek şahsınıza ilettik ne oldu yani?"

Ben yazar olmaya başladım. Dönüşmeye, gelişmeye. Okurla aramda ince bir köprü oluştu. Şimdilik sırat köprüsü. Metrelerce altından çılgın bir nehir akıyor. Sözüm bir ucundan kıldan ince, kılıçtan keskince köprüden sana geliyor okur Duyuyor musun? A mı dedim, D mi? Ne dedim ben okur?

Okur, yazarını tanımıyor. Gerekmediği içindir belki de. Yazar, okurunu tanımıyor. Ben okurumu tanımıyorum. Gerekli olduğu içindir belki de. Kafamda okurum var. Çevremde birkaç kişi. Arada bir görünüp mektup yazanlar. Tarihimi biliyorlar mı? Sanmıyorum. "Okur, beni okuma" diye yazmışımdır. Gariplik var bu tutumda, öyle görünüyor. Okur, okumayacaksa, ne diye yazıyorsun? Neden sesini kesmiyorsun? Okura söylenir sözlerim vardır. Hangi okura? Bilemem. Okurumu ısmarlayamam. Okurum, yazgımdır. Ölümüm. Ya da bir köşede dirilip çiçek açmamda, beni bakışlarıyla besleyen. Kağıda yazdığım sözcüklere, anlayan bakışıyla. Saçılan bir tohumum. Düştüğüm toprağı, yağacak yağmuru, esecek rüzgârı ne kadar belirleyebilirim ki?

Kıyıya düşenlerdenim. Birçok yazgıdaşım yazar gibi. Kıyı köşede olanlardan. Doğrusu, böyle kendim hakkında okura bilgiler sunmanın ne anlamı var? Sahi ne anlamı var? Okur, senin ne olduğunu görmüyor mu?

Her yazar ünlü olup ödüller almak istemez mi? Neden istesin? Ben "..... ın" (buraya bir ülke, topluluk adı yazabilirsiniz) en büyük yazarı olmak istemedim. Yazarlığı bir yarış olarak görmüyorum. Bundan dolayı ödüller anlamsız geliyor. Yazar olarak gelişmemi okur sayısıyla ölçmek saçma. Okur sayısı yapay olarak artırılabiliyor. Yazar okunsun istiyor elbette, ama okurunca. İçimdeki titreyişi, iniltiyi, kıvılcımı duyuramadığım okur, okurum değil. Beni, anlamadan, sevemeden kütüphanesine koymuş okur, okurum değil. Ben, bu yaşadığımız dünyayı yazmıyorum. Ötelerde bir yerlerin yazıcısıyım. Öbür dünya anlamında değil. Hayal kâtibi, uyduruk pazarlayıcısı değilim. Belki, hayatı başka bir düzleme taşımaya çalışıyorum. Yazgıdaşım yazarlar gibi. Kıyımdan gördüğümü yazıyorum. Hayatın kıyımını.

Yazarın, "ben ben" diye böbürlenmesini sevmeyenlerdenim. Hangi okur sever ki? "Yahu okur, şöyle dur da, bir kendimi anlatayım sana" diyenlerdenim. Arada bir aklıma geliyor. "Ne

dedim şimdiye dek okura ben?" "Ne anlattım?" Nasıl yalan yanlış anlaşıldım. Yazılarımı yanlış dizen dizgicileri seviyorum. En az iki bakımdan: Okur, yanlış dizildiğini anlarsa, söyleyiş acemiliğimi de dizgi yanlışı sanıyor, kurtarıyorum, kendimi. Asıl seviş sebebim: Aklıma gelmeyen anlamların çıkışı yazılarımda. Dizgi yanlışları yazgısını gösterir, yazarın. Belki her yazılı metin bir dizgi yanlışlar kümesidir. Kendimden söz edişim, bir başka dizgi yanlışı mıdır, yoksa, yanlışları bir düzeltme çabası mı?

Ötelerde bir yerlerin yazıcısıyım. Köşem kıyı köşe. Oradan dünya görünüyor. Buğulu. Karanlık. Zaman zaman çok net. Dünyayı kıyıdan yazıyorum. Kalabalık okurun rahatsızlığı ondan. Beni meydana, ortalığa çekebilirler. Oradan nasıl görebilirim sonra dünyayı?

Gariplik şurada: Kıyıda oluşu meydana dökmenin anlamı ne? Sonra seni, dünyanın en ilginç "kıyı adamı" diye anlatıp meydanlara salmazlar mı? Bu gariplik, giderilemez bir gariplik. Kıyı garipliği. Okura varmanın, varamamanın garipliği. Tenhalığı, ıssızlığı seçmenin. "O, şimdi ıssız." Meydanlara yazarlar.

Yazarın ıssızlığı, anlatmayı seçtiği sözlerinden gelir. Okurun ıssızlığı da yazarda aradığıyla ilgili. Hangi yazarı aradığıyla.

Dükkanı arka sokaklarda açtım. Müşterisinin bildiği bir dükkan. Ancak öyle bir müşterinin kendini içinde arayabileceği bir dükkan. Kuytu kabul etmez kalabalık bir dünyada kuytuluğun anlamı ne? Düşüncelerin sağlam, demek istediklerin önemliyse, kıyılara kaçmanın anlamı ne? Neden çıkmıyorsun meydana?

Tenhalığı seçme, söylenecek sözle ılgilidır. Kuytuda söylenir. Tenha da. İnsan kuytuyu unutuyor. Kovuğu. Kıyıyı. Kalabalık caddelerde cümbür cemaat!

"Cümbür cemaat" yaşayışa itirazım yok! Yerindeyse. İnsanın insanla dayanışmasında, paylaşmasındaki güzellik yaşanmalı. Ama sürü olmak acı. Çekilecek kovuğumuz olmalı. Kovuklarımız. "Evli evine, köylü köyüne. Evi olmayan sıçan deli-

ğine." Çocukluğumuzdaki tekerleme. Sıçan deliğiniz var mı? İşte benim yazılarım sıçan deliğinden. Evden ve köyden değil. Aşinalığın uyuşturuculuğu, alışkanlıkların baygınlığı itiyor beni. Evi ve köyü sıçan deliğine tıktım. Evimden ve köyümden uzak değilim ama ne evimde, ne de köyümdeyim. Ötede olmak böyle biraz. Sıçan deliği kıyıdadır. Dünya yuvarlaktır ve kıyısı yoktur.

Kim demiş? Dünyaya nereden baktığınıza bağlıdır. Baktım ve onda kıyılar gördüm. Kıyı köşeler. Yazmanın ağırlığı burada. Dünya giderek yuvarlaklaşırken, köşelerde durmak. Var olmak hafif değil. Dayanılmaz olan ağırlığıdır. Balon ağırlığı. Balon uçtuğu yerde ağırdır.

Yazar, "düzlemi" olan biridir. Hayatın içinde, hayatın içinden çekip alır bizi. Bir yerlere götürür. Yazılarına binip gideriz onun. Yazıları birer gemidir. Uzağa, öteye.

Ne var ötede? Ötede, bu kadar olmayan bir dünya var. Bu kadar olmayan bir hayat. Yaşarken böyle yapıyoruz çünkü: "Bu kadar, böyle" diyoruz Yazar, öyle olmadığını gösteriyor. "Kalk gidelim" diyor. Kalkıp gidiyoruz.

Öte, hem bu dünya hem bu dünyanın dışı demek. Bu dünyanın sınırlarını genişletip zenginleşmesi, dönüşmesi, oluşmasıdır, öte. Yazar bu dönüşümü, bizi ötelere taşımanın dönüşümünü gösterir. Kıyı köşe bir yazar olmayı seçtim. Kıyıdan öte iyi görünüyor.

İflah Olmaz Düşünce

Ardında olduğum, yaşamayı düşündüğüm bir serüvendir düşünmek. Düşünmenin kendisinden duyulan coşku. Düşünmenin içeriğinden, konusundan değil de akışından, düşünebilir olma duygusundan aldığım tad. Bir bencilliğin, kendine kapanmışlığın, kendinden alınan hazzın hastalıklı yaşantısı değil beni çeken: Bir *mucizeyi* yaşayabilmenin ürperticiliği.

Sözlerim, ilk bakışta felsefeci olmayanlara tuhaf, felsefecilere ise basmakalıp gelebilir. Felsefeci olmayana, benim dile getirmeye çalıştığım "bir serüven olarak düşünme", bir yolculuk olan, dur durak bilmeyen, gül bahçelerini dolanıp, uçurumlardan düşü düşüveren düşünme çabası, fuzulî bir hindilik ya da eşeklik gibi görünebilir. Düşünmenin vurgununu yememişlerdir. Düşünme onlar için hesap yapma, plan yapmadır. Belli belirsiz hayallerle karışık, bulanık bir akıştır. Hesap yapmayı öğrenirler, pek düşünerek değil, alışkanlıklarla, makineler yardımıyla, otoritelere dayalı desteklerle...

Felsefeciler ise, felsefeyi meslek edinmiş bundan para kazanıyorlarsa, düşünmeyi becerebildiklerini sanabilirler. Bu sanıları çoğu kez (gözlemlerime göre) yanıltıcıdır. Her mesleğin hastalıkları vardır. Felsefe memurlarının, mantık memurlarının hastalıklarından biri ise düşünmenin nasıl gerçekleştirildiğini bildiklerine inanmalarıdır. Çünkü meslekleri düşünürleri incelemek, anlatmaktır. Bu memurlardan biri de benim. Düşünmeyi bilmiyorum. Belle diklerimi anlatıyorum sadece. Oradan buradan okuduklarımı. Çoğu meslektaşım bu durumlarını itiraftan çekinirler. Kendilerine göre havaları vardır. Ne diyeyim? Havaları batsın!

Serüven olarak düşünme özlemime gülüp geçebilir meslektaşlarım. Aristo'da böylesi "düşünmenin düşünmesini" ortaya attı, Husserl ve Heidegger "düşünme patikalarından" söz etti diyebilirler. Daha nice usta düşünürün düşünme üstüne görüşlerini gözüme dayayıp, "Vazgeç bu işten, bu yol denenmiş, bu düşünceler söylenmiştir. Bize yeni şeyler söyle" buyruğunu verebilirler.

Bir serüven, bir aşk, bir yolculuk, bir gönül seferi olan düşünmeye duyduğumuz özlemde kimseden kopya çektiğimizi sanmıyoruz. Bu dünyada kendimizi ispat amacıyla ya da para, ün, mevki peşinde olduğumuz için, bir düşünme serüvenine kalkmış "kahraman" görüntüsüne duyduğumuz özlemden dolayı giriştiğimiz bir tehlike değildir düşünme. Telâşımız, bastırılamaz öfkelerimiz, tutkularımız yoktur. (Öyle sanıyoruz!) Sakiniz. Sükûn bizim otağımızdır. (Okur bu cilalı sözlerin ardında, ne yönde doldurulusa getirildiğini sormaya başlamıştır herhalde!) Gülümseyerek yola çıkarız. (22 Nisan tarihinde bir gazetede yayınlanan yazımızda sözünü ettiğimiz gülümseyen düşünce, yanlışlıkla "boyun eğmiş" düşünce olarak basılmıştır. Gülümseyen âsidir! Doğrusu boyun eğmez olacaktır. Bir anlamda "boyun eğmeyi" kabul edebilirim: Yazgıma karşı sükûnetle dururum.) Önceden sıkı sıkıya belirlenmiş yollarımız, planlarımız olmadığı için, haritayla, pusulayla yürümediğimizden dolayı (Okurun sesi kulağıma geliyor: "Seni şaşkın seni!") düşünmemiz bir denemedir, aramadır, sınamadır, öğrenmedir. Tekrar değildir. Aşikar olanın yinelenip durması değildir. Basma kalıp söyleyişle "dedüksiyonun güvencesiyle" sürmez düşünme, endüksiyonunun riskinden kuvvet alır.

"Reçete tamam da, peki uygula da görelim" diyeceksiniz. Elbette. Telaşa gerek yok. Aheste. Sükunetle. Başarımızın garantisi yoktur. Kültürümüz düşünce bekliyor bizden. Yabandan devşirilmiş, aktarılmış, turistik yolculukların, günün moda deyimiyle sürü sepet "tracking"lerin, kafile halinde çıkılan konak yerleri önceden belli sözde seyahatlerin düşünmesiyle ulaşılacak düşünceler değil. Bizi tazeleyecek, silkindirecek düşünceler. Bulunduğumuz noktayı sürekli olarak haklı çıkaracak, meşrulaştıracak düşünme süreci değil, kültürümün özlemi: Bir turistik "safari" hiç değil! Bir aba, bir hırka, demirden çarıklarıyla yollara düşmüş ozanlarımızın, aşıklarımızın, Yunuslarımızın, Karacaoğlanlarımızın serüveni. Harami kesebilir, kurtlar yiyebilir. Yeter ki vurayım düşüncemi dağlara, isterse kurt yesin beni.

Bu düşünme cehdine iflah olmaz düşünme, diyorum. Pa-

lavra atıp atmadığımı doğrusu bilmiyorum. Kalkışıyorum sadece. Düşünmek için düşünme lüksünü önermiyorum, dönüşmek için düşünme benim görevim. Belki beceririm. Belki beceririz kültür olarak. Göle maya çalınmıştır.

Yobazlar

Her insan içinde yobazlık çekirdeği taşır. Kolaycılığın, tembelliğin, rahatlatıcı alışkanlıkların, korkaklığın, ufuksuzluğun çekiciliğine direnmenin ne denli zor olduğu bilinir. Yobazlık ruh tembelliğinden kaynaklanıyor. Araştırmaya, aramaya kapalı olmaktan. Farklı olanı, ayrıyı görememekten. Yobaz, kördür. Ruh körü. Gerçek körü. İnsan körü. Bellerler ve vazgeçmezler. Düşüncelerinin daracık alanı dikenli tellerle çevrilidir. Ne dışarı çıkmak isterler, ne de "farklı" olanı içeri almak isterler.

Yobazlığın sosyo-biyolojik (sürü güdüsü), biyo-genetik kökenleri olsa gerek. Elbet tarihten, gelenekten gelen sosyolojik, sosyo-ekonomik temelleri de vardır. Psikolojiyi unutmadım. Yobaz toplumsal ya da bireysel açıdan ilginç, düşündürücü bir ruh yapısı taşır. Tek tek insanlar yobaz olabildikleri gibi, toplumlar da yobazlaşabilirler.

Yobaz kavramının bizim kültürümüzde yerleşmiş anlamları vardır. Toplumla birlikte "yobaz" kavramı da değişiyor. Değişmediğini söyleyen yobazlar olacaktır. Yobazlığın ne olduğunu, yobazın kimliğini çok iyi tanıdığını sanan "karşı-yobazlar", yobazlık karşıtları vardır. Ben yobazlığın öylesine kolay anlaşılır, sınırları zahmetsizce çizilebilir bir kavram olduğunu sanmıyorum. Yobazı tanımayan bu çağı tanıyamaz, bu toplumu. Bu insanı.

Hemen dikkat çekici özelliklerini sayalım: Sığ ve dar görüşlüdür. Tembeldir. (İş yapmaz anlamında değil, yaptığı işin, bulunduğu yerin ne olduğu, neresi olduğunu anlamaya üşenir anlamında.) Direngendir. Bellemiş olduğunda ayak diretir. Çok az şey öğrenir. Öğrenmeye kapalıdır. Kendi sınırlı dünyasının ötesinden korkar. Bu korkusu onu saldırgan kılar. Kendini dünyanın sahibi sanır. Gerçek onundur. Bulmuştur. Bulmayanı karalamaya, öldürmeye hazırdır. Yobazın dünyasında zaman tek boyutludur: Geçmiş. Dünyası kendi görüşü doğrultusunda bir düzenin egemen olduğu bir dünya haline geldiğinde sorunları bitecektir. Derdi çok açıktır yobazın: Düşmanları,

farklı olanlardır. Çözümü de açıktır: Kendi görüşü.

Yobaz her yerde. Her görüşte. Zaman zaman derin bir yürek sarsıntısıyla duyuyorum: Karanlık bir hücrede, ayaklarım kirli suya batmış, çevremde yüzlerce fare: Yobazlar, fareler... Konuşurken karşımdakine bakıyorum, birdenbire yüzü fareye dönüşüyor. Yolda, çarşıda, pazarda fareler... (Okur hemen kızmasın aynaya baktığımda, kimi zaman aynı fareyi görmüyor değilim!)

Yobaz bağışlamıyor: Dünyayı boydan boya ikiye ayırıyor: Bizimkiler ve onlar. Sizi görür görmez iki yandan birine yerleştiriverirler. Yobazdan yana mısınız, değil misiniz? Yobazda üçüncü şık yoktur. Gergindir. Gençleri çabuk kızar. Ustaları daha sakin, daha donanımlıdır. Yobazlık bilgisizlikten çıkmıyor. Bilgiyi nasıl kullandığımız önemli oluyor. Uzman yobazlar vardır, sürekli okuyanlar. Ne için okurlar bilir misiniz? Kendilerini haklı kılmak için.

Sözlüklerinde "kuşku" sözcüğü yoktur.

Yobazlığa yobazca bakmamak nasıl olanaklıdır? Bizim gibi düşünmeyene, bu düşüncesinde direnene "yobaz" mı diyeceğiz? Sanatla, bilimle uğraşanlar yobaz olamaz mı? Ben, nice "anarşist"im diyen yobaz tanıdım tarihte. İnanan yobaz, inanmayan yobaz. Bana sık sık sorarlar: "Hoca, o yobazlarla işin ne? Ne arıyorsun aralarında?" Hoca sizin aranızda ne arıyorsa onların arasında da onu arıyor. Yobaz olmayanı. Nice farelerle muhabbetimde yüzleri günbegün insana dönüştü.

Değişen, koşullara uyan yobaz olamaz dıyemeyiz. "Ayran gönüllü" yobazlarımız vardır. Değişip dururlar. Öylesine sık değiştikleri için değişmezler. Görünüşleri hamarat, ruhları hantaldır.

İnandığı bir dünya görüşünün içinde coşkuyla yaşayan, arayan, araştıran, yobaz mıdır? Ödün vermeyeceği ilkeleri olduğu için? Kime yobaz dediğinizi söyleyin, size yobaz olup olmadığınızı söyleyeyim.

– İnandığım değerlerim var: Onurum, hak yemezliğim. Sevgim var insana, cümle mahlukata.

– Yobaz olup olmadığını söyleyebilmem için nasıl inandığı-

na bakmalıyım.

– Neye inandığım önemli değil mi? Fala inanıyorsam,büyücülüğe örneğin?

– Neden inandığını biliyor musun? İnancının seçeneklerinin farkında mısın? Başka türlü inanma olanağın varken bir seçme sonucu mu geldin o yere?

– Seçme diye bir şey yok. Hayat senin sandığın biçimde test sınavları gibi "alternatifler" sunmuyor ki her zaman bize. Anamın ninnilerinden, masallarından devşirdim görüşlerimi. Öğretmenlerim öğrettiler. Okumam için kitaplar önerdiler, okudum. Okumaktayım. Yobaz mıyım? Ben yobazsam yobaz olmayanı göster de görelim. Hiçbir görüşü olmayan renksiz, kişiliksiz biri mi?

– Konuyu saptırma. Sana bir ölçüt (kriter) vereyim. Mahzun insan yobaz değildir. Hüzün yobazlığa aykırıdır. Acı çeken, gerçek karşısında duyarlılığını yitirmemiş, duygularını aklıyla yaşayabilen insan, yobaz değildir. Gönlü olan, gönülleyen insan. Yobazın gönlü yoktur. Yunus yobaz değildir. Mizah duygusunu kendine yöneltebilmiş, kendisiyle dalga geçebilen.

– Yetmez. Nice mizahçı yobaz bilirim.

– Mizahı başkalarına değil, kendi iç derinliklerine yöneltmiş insanlardan söz ediyorum.

– Sana bir şey söyleyeyim mi: Boşuna araştırıyorsun ölçütü. Yobazlık, bizim dünya görüşümüzü nasıl yaşadığımıza bağlıdır. Ben bir adama "yobaz" damgası vurayım da sen tersini göster bakalım. Yani, iş sonunda bizim iki dudağımız arasındadır.

– Olmadı, geniş görüşlü, kendini sürekli yenileyen, dünyadaki bulgulardan, gelişimlerden haberli, eleştiriye açık bir insan nasıl yobaz olur ki?

– Ne demek "geniş görüşlü"? Fırsatçı mı demek istiyorsun? Her görüşten insanla düşüp kalkan, belli konularda belli fikirleri olmayan insan mı yobaz olmayan insan?

– Başkalarını dinleyen, dinlemeye hazır, muhabbet erbâbı...

– Bunlar hoş tıraşlar dostum. Herkes kendisi gibi düşün-

meyene yobaz demeye hazır, bekliyor.

– Öyleyse bizim kültürümüzde yobazlık eksik olmayacaktır. Damgalama hep sürecektir. Yobazlığı yobazca ele almamayı ne zaman öğreneceğiz?

– Hiçbir zaman. Bu dünya bir kavga yeridir. Kavga varsa, yobaz vardır. Ama gizli, ama açık.

– Kavga edenler, yobaz olmak zorunda mıdır? İnanan, yobaz olmak zorunda mıdır? İnsan eninde sonunda fareye mi dönüşüyor?

– Neden fareleri küçük görüyorsun? Bu bir yobazlık değil mi?

– Sadece masum bir benzetme. Yoksa farenin dünyası kendi içinde bizim değerler düzenimizden apayrıdır.

– Sen sen ol, kimseye, hiçbir canlıya yobaz deme. Yobazlık kılıçla, topla, tüfekle önlenemez. Saygı ve sevgi. Her şeyin başı o

– Nasıl diyemem? Olgulara saygım var. Olgular bu dünyada yobazlar olduğunu gösteriyor. Olgulara yobazca bakmadığım için yobaza yobaz diyorum.

– Öyleyse yobazı anlayalım. Kimdir o? Neden böyledir?

– Yobaz olmamak için bu gerekiyor.

– Yetmiyor ama. Sahi, yobaz olsak ne olur ki?

– Peki öyleyse, söyle bakalım dünyaya bakışının nerelerinde yobazsın?

– Sen de söyle, dostum. İki yobaz olarak çaresiz yobazlığımızı tartışalım.

İçimizdeki Kahveler

Neden böyleyiz? Açıklamalar yapılıyor. Öyküler yazılıyor. Bu çağda, nasıl bir Türkiye'deyiz?

Söylemiş olduklarım, söylediklerim bu sorunun yanıtına ilişkin öyküleme çabalarımdan oluşuyor. Siyasi açıdan, ekonomik, askerî, medyatik açıdan, teknoloji, çevre sorunlarından öyküler devşiriliyor. Kültürümüz, insanımız üstüne, kitaplardan, masalardan, kahvelerden ve meyhanelerden derlenmiş düşünceler damlıyor kağıtlara.

Benim öyküm kahvelerden derlenmıyor. Bir akademisyen odasından, dosyalardan, ağır kitaplardan mı öyleyse? Değil diye düşünüyorum. *Ben içimdeki kahvede oturuyorum, kahvedeki içimde değil.*

Ne demek "içimdeki kahve"? İçimdeki insanlar demek. "İçinde?" "İnsanlar?" "Sen yamyam mısın?" Çığlıklarınızı duyuyorum.

"İç" ile ilgili bir başka eleştiri: Sen bir şamansın. Ne demek "şaman"? Bir anlamıyla, dış gerçeklik bağlantısını koparmış, kendi düş dünyasında yaşayan, çevresiz biri. Oturduğu yerde göğe çıkar, denizlerin dibinde dolanır, dağlara tırmanır. Yaşantı yoksulu. Yılgın. Korkak. İçine sığınan, içine saplanmış biri.

"Sanal gerçeklikte" yaşayan "modern" insan gibi. Bedenine bağladığı bilgisayar ağlarıyla tıpkı bir şaman gibi, programlanmış serüvenleri yaşama duygusunu tadabilen. Uçurumlardan düşüp uzaya çıkabilen...

İçinizde oturanlardan mısınız? ("Seni gidi 'kripto-mistik', gizli mistik, seni" diyor biri.) Şaman gibi, sanal gerçekçi gibi değil.

İçinizde kaç kişi var? Kaç kişisiniz? İçinizde bir dünya var mı? Başkaları var mı sizde? İçinizde bir "çoğulluğu" yaşıyor musunuz? (Şaman, sanal gerçekçi, mistik suçlamalarının yanına bir de "parçalanmış kişilik" suçlamasını, bir anlamıyla şizofreniyi de koyunuz!)

Herkes bir parçamız değil. Kızdığımız, tiksindiğimiz, il-

gisiz kaldığımız bizim için bir "hiç" olanlar. Kaygısını duymadıklarımız. Düşünmediklerimiz. Anlayamadığımız, iletişime geçemediğimiz, benimseyemediklerimiz. Ezberleyip sindiremediğimiz "bilgi" yumakları. Hesabını veremediğimiz düşünceler. Sorumluluğunu iliklerimizde duyduğumuz görüşler.

İçimiz, gerçeklikle olan ilişkide ortaya çıkarmaya çalıştığımız önerilerimizin, düşüncelerimizin, duygularımızın, düşlerimizin, umutlarımızın kaynağı. İçimiz kadar kavrayabiliyoruz gerçeği.

Hep dışlarında yaşayanlar, dünyasızlar: Fırsatların dünyasında, yırtıcı insanlar. Acımasız. Çıkarcı. Kavgacı. Kendi içlerini dış dünya ile kaplayanlar. Dünyamız dış insanın dünyası. İç insanlar, içli insanlar çabucak yitip gidiyor. Yok oluyor.

Kendimizi hep dışımızdaki kahvelerde arıyoruz. Korkuyoruz. İçimize tutulan aynalardan ürküyoruz. Hep konuşmak, sürekli konuşmakla kendimizi unutmak istiyoruz. İçimizde midemiz var, bağırsaklarımız. İçimiz yok. Uyduruk bir kavram bu. Kendimizi dışarıda, "orada" arıyoruz hep. "Orada olan", "oradaki varlığa" tutunmaya kalkıyoruz.

İçimizi dışarıya çıkmadan, dışarılarda dolanmadan, dışarıya toslamadan anlama olanağımız yok. Gerçekten de, dışımız, bitmek tükenmek bilmeyen bir serüven. Sokaklarda dolanıyor, kendimizi arıyoruz. Başkalarında. Ötelerde.

Öteyi, buraya; başkasını içimize; dışı içe çekebilmek, çaba bu. Peki ama neden? Öteye, burayla; başkasına kendimizle; dışa içimizle gitmek için. Adam olmak için. İnsan olmak.

Hep dışımızda yaşadığımız için gurbetteyiz. Gurbet içimizde. Bu yabancılık, bu uzakta oluş, bitmiyor. Kendimize "eliz" hep. Âlem, hep el âlem! (Sözcük oyununu Arapça bilgisizliğime verenlere merhaba!) Yaban dünya. Kahpe feleğin yaşadığı. Güvensiz, dostsuz. Herkes kandırabilir bizi. İhanet her zaman gelebilir.

Gerçekle sürekli ilişkide, gerçeği değiştirmeye, dönüştürmeye yönelik, *gerçekçi içlerimizi* arıyoruz. Bir sığınak, bir bataklık, bir kader ya da keder olmayan içlerimizi.

Eskilerin "kimyâ-yi saâdet" dedikleri mutluluk arayışı, dı-

şı içe çevirme çabası. İçimizin kimyası. İçimizdeki atıkların, hep dışımıza boşaltmaya çalıştığımız kirliliğin kimyası. İncelik: İçi olanların başarısı. İç içelik. İçimizce dışa yönelmemiz. Dış dünyanın amansız akışına uzanan elimiz. İçimizdeki fırtınaların dinginleştirilmesi. Dışımızdaki kahvelerde bitip tükenmek bilmeyen anlamsız kavgaların, boş gevezeliklerin, kolay boşalmaların, içimizdeki seslerle dindirilmesi. anlamlandırılması.

Daha çok şey var anlatacak, içimiz hakkında. İçimizdeki kahkahanın, gülümsemenin çiçeklenmesi için. Dünyayı anlayabilmek için içimizden geçmek: Derinliklerimizin kimyasını keşfedebilmek amacıyla.

Muhabbet Yaraları

Kırıldım. Kırılganım çünkü. Geleceğe açık yaşadığım, umutlu olduğum için. Kırıldım ve öğrendim. Dünya kaç bucak. Ben kimim. Öğrenemedim. Bu yüzden sürekli kırıldım. Kırgınlık, ince bir duyarlık insanlara karşı. "Aşk olsun, bunu da mı yapacaktın?" dediğimizde. "Sen de mi Brutus?" Brutus kırmıştır. Hançer çalışmış, vurulmuşuzdur.

Kırgınlık ayrıcalıktır. Çoğu kez bilemeyiz. Küskünlüğe dönüştürürüz onu ve içimize kaçarız: "Tamam, her şey bitti. Bundan sonra yüzümü göremezsin!" Belki de bu sözlerimizle "sev beni, yüzüme bak, sana dokunan çâresiz bakışlarıma" demek istiyoruzdur.

Neden ayrıcalıktır? Kırgın, anlayandır. Anlamak üzere olan. Anlamış. Kararların arifesinde. Neden kırıldım acaba? Çünkü kırdılar. Kaba, zâlim insanlar hırpaladılar, aşağıladılar beni. Çok kolay bir sonuç. Böyle diyorsak kırılmak, kaçış. Sığınma. Edilgenlik.

Kırıldım. Demek ki hayatımda aksayan bir şeyler var. Bende bir şeyler bozuk. Davranışlarımda. Tavrımda. Kişiliğimde. Kırıldım demek ki onda bir şeyler özürlü. Fark ettim. Gereğinden çok değer vermişim ona. Onu şımartmışım. Kırdı beni, aşağıladı.

Sürekli kırılan insanların sürekli kırdıklarını da görmüş, şaşmışımdır. Kırıldım. Onu eşitim sanıyordum. Değilmiş. Benim sandığım gibi değilmiş. Ben de farklıymışım. Kırılma, bir ilişkinin işleyiş sürecinin göstergesi. İletişimin halâ sürmekte olduğunun.

Kırıldım, yanlıştı. Eve gidip, düşündüm. Kırılmamam gerekirmiş. Adam kendini öyle anlatıyor.

Kırılganlar vardır: Savaş alanında nice mermiye, bombaya karşı, silahsız, zırhsız, çıplak yürüyenler. Kırılmak için yaşayanlar. "Kır beni" der, yüzleri. Görür ve kırarsınız.

Kırılmaya hazır dostlarınız yok mu? Benim var. Ağzımın içine bakarlar. "Ne zaman kıracak bu adam beni?" diye. Kırarım. Ne denli özensem de. Gülsem kırılırlar. Gülmesem darılır.

Kırılarak ruhsal dengesini bulanlar da vardır. Mazohizm mi? Kırıp dengelenenlerden söz etmiyorum.

Kırılma ağır bir etkilenmedir. Kırılma öncesi saflığımız, içtenliğimiz, gülümsememiz donup kalmıştır. Apansız bastırır. Nereden geldi, nasıl oldu bilemezsiniz. Kırılmaya hazır bekleme, kimi kez kırılmamızı önleyebilir. "Birazdan saldıracak bana" deriz içimizden, "kıracak beni, hazır olmalıyım."

Kırılabilir bir yapı, savunmaya hazırlar kendini: "Ben kırılganın biriyim, sözlerine dikkat ederek konuş, canımı yakma!"

Can yakarız. Canımız yanar. Meydan okuruz: "Ne söylersen söyle, artık canımı yakamazsın!" Zırhlanma tamamdır. Ruhumuz çelik yeleğini kuşanmış, kirpiliğini takınmıştır Tilkiler sokulamaz yanımıza.

Bir ilişkide can yakma, can yanma yoksa, ilişki ruhsuzdur. Edeplidir, saygılıdır, mesafelidir, belki. Can yoktur ki orada yansın. Can yanmalı, can yakmalıdır. Can böyle bir şeydir, çünkü. Ateş vardır onda. İlişkilere ateşle yaklaşırsanız, patlayan, alev alan canlara hazır olmalısınız.

Sıcak, tertemiz, saygılı, uslu, "efendice" ilişkiler, neredesiniz? Neden canım yanıyor, insanlara yöneldikçe. Neden kırılıyorum, kırıyorum? Neden ölçüyü kaçırıyorum? Bu davranışı yapacak ne vardı, bu sözleri söyleyecek? Nasıl da kırdım onu. Sevmek istiyordum oysa? Uzanıp tutmaya çalıştığım kalplere saldığım kırma ateşi neden?

Kırılgan olma öyleyse. Pişkin ol. Anlayışlı ol. Her şeyi görme, duyma. Bırak söylesin. Alınma.

Alıngan. (Nereye alınıyor acaba? Kim alıyor?) Kırılgandan bir ölçü daha yumuşak. "Alınganlığıma bakma benim, geçicidir." Beni anlasan sözlerime alınmazsın. Tuhaftır, alınganlık ya da kırılganlık anlayamamayı da içinde taşır. Karşımızdakini yanlış anladığımız ya da anlayamadığımız için, kırıldığımız olabilir.

Alınganlık en hafif yara. Sonra kırılma. Sonra darılma. "Kırdın beni. Sana darıldım." deriz. "Dargınım sana." Gücenme bana daha ağır gelir, alınma, kırılma ve darılmadan. Gücenir,

uzaklaşırsınız. "Gücendim ben sana, unuttun artık beni" deriz Uzaklaşmanın en son noktası küslüğe gelir, dayanır. Küsülüme uzak durmak isterim.

Kırılmak ustalık ister. (Karatede düşmeyi bilmek gibi mi?) Kırgın insanın kasıntısını telilikeli bulurum. Küstüm sana. Gel yalvar bana. Lütfedip kapımı açayım sana. İntikam duygusu. Canımız yanmıştır. Yakmak isteriz karşı canı.

Muhabbet mekânıdır, ateşle girilir. (Patlayıcı var! Ateşle yaklaşma. Dikkat orman! Ateşle yaklaşma. Ama aşk, ateş ol gel!) Yan ve yak. Muhabbet ehli: "Yan, önce kendin yan! Kimseyi yakma!" diyebilir. Ateş bâki, aşık fânidir.

İncinme! İncitme! İncinen yürek, alınganından daha incedir. İlişki mâlülleri aldıkları darbelere göre sıralansa (sıralama Hoca! Duygular sıralanmaz. İncinir!): İncinme, alınma, kırılma, darılma, gücenme, küsme. (Bu sözcüklere, anlamları böyle verdim, farklı yorumlar, sefâ geldi, hoş geldi!) Hırpalamadan, hırpalanmadan birlikte yaşama olanağı yok. Kendimizi de kırıyoruz zaman zaman. (Sizin başınıza geldi mi bilmem, ben kendime çok küsmüşümdür!)

Neden bu yaralanmalar? Duygularımız var! Çoğu kez unutmak istediğimiz, sakladığımız duygularımız. "Sulu gözlü insanlardan tiksinirim. Yılışıklardan. Pelte gibi eriyenlerden. İkide bir gülenlerden, sırıtanlardan. Her işin başı ciddiyet. Duygularımıza hakimiyet. Annem bana, 'aman kızım duygularına hâkim ol' demişti. Oldum. Şimdi üst düzey bir yöneticiyim." Bu arkadaşın duygularını paylaşıyor musun? Sürekli kavga ediyoruz. Etmiyormuşuz gibi yapıyoruz. Kavgayı ayıplıyoruz. Ondan utanıyoruz. Dünyada savaş hiç bitmeyecek. Kırılmalar sürüp gidecek. Hakkın yenmediği bir dünya arıyoruz. Peki o dünyada, duygularımızı nasıl yaşayacağız?

Kırgın insana uzatılmış gül, kırgınlığın kine, silaha, cinâyete dönüşmesini önlemeli. Küskünler şöleni düzenleyip küskünlere, birbirlerinin yüzlerine en az üç dakika bakma cezası verilmeli.

Yanlış Yerde Olanlar

Birdenbire kendinizi yanlış bir toplulukta duyuveriyorsunuz: "Ben buraya ait değilim. Ne arıyorum, bunca insan arasında?" Bir masadan yavaşça kalkıyorsunuz, "Yanlış kızı sevmişim, yanlış masada, yanlış bir konumda" diyorsunuz. Yanlış yerde olmak ya da kendimizi öyle hissetmek. Terk edip gitmek isteği ile yanıyor, içiniz. Yanlış okula girmişim, ben buranın adamı değilim. Peki, yanlış yerde olduğunuzu anlayınca, çekip gidebiliyor musunuz?

Yanlış ülkede doğmuşum, şimdi Zambıya'da olacaktım ki! Belki gidebilirsiniz oraya, değişebilir hayatınız. Zaman uygunsa. Durumunuz. Yanlış ana-babadan doğmuşum! Değiştirebilir misiniz? Ya da daha trajiği: "Ben yanlış biri olarak doğmuşum. Bir başkası olmalıydım, ama böyle doğmuşum." Doğru yerde olanlara, olduğunu söyleyenlere, buna inananlara özenir misiniz? Özenmem. Buyursun yaşasın. Ben hep yanlış yerde olduğunu sananlardanım. Eskiden üzülürdüm. Yaşım ilerledikçe yanlış konumlarımı sevmeye başlıyorum.

"Ne ayıp! İnsan yanlışlığını sevebilir mi?" deyin bana. Ben de size "Neden sevemezmiş yahu?" diyeyim. Çünkü değişen insan için önceki konumlarının, durumlarının, düşüncelerinin duygularının (?) önemlice bir bölümü yanlıştır!

"Ama ben doğruyu bulmuşsam, artık bu doğruda kalıp hiç değişmek istemiyorsam? Ben artık ermişim, varacağım yere vardım, bundan sonra gideceğim her yer yanlıştır." Böyle mi diyorsunuz? Demek ki şu anki konumuz doğru değil. Ermiş falan da değilsiniz. Daha yapacağınız nice yanlışlar var. Sizi kutlarım!

"Kardeşim, insan hep doğru yapa yapa doğruyu bulamaz mı? Muhakkak yanlış mı yapması gerekir? Babam bana doğruyu öğretti. Onun yolundan yürüdüm. Hidayete erdim. Selamete kavuştum!"

Peki ama buna nasıl karar verebiliyorsunuz? Daha ölmediniz ki? Başınıza daha kim bilir neler gelecek? Ne çileler çekeceksiniz, bilmiyorsunuz ki? Belki şu anki düşüncelerinizden

vazgeçecek, yanlış yerde olduğunuza karar vereceksiniz.

"Belki de değişmeyeceğim. Hep tuttuğum yoldan yürüyüp hep doğru yerde olacağım."

Olabilir. Bundan emin olamazsınız. Şunu tartışmadan kabul ediyoruz: Değişeceğiz. Bu değişimde siz hep doğru yerde kalanlardan olacaksınız, ben ise hep yanlış yerde olanlardan.

Doğru yerde olmayı anlayabiliriz: Memnunuzdur, yerimizden. Keyfimiz yerinde, çıkarımız zarar görmemektedir. Birlikte olduğum insanlardan fazlaca yakınmıyorumdur. İnsan yaşamı bunun için değil midir? Doğru yerde olmak için?

Yanıtım: Değildir. Hep doğru yerlerden kuşku duymuşumdur. Bizi sıraya dizmiş, numara vermişlerdir: Yerin burası. Senin için doğru budur. Otur burada. İzinsiz kımıldama.

Kımıldayanlardan olsak? "Sayın başkan, muhterem reis beyefendi, yerim yanlış, bendeniz şu cihete doğru kendime yeni bir yer arasam?" "Ne o, rahat mı battı?" demezler mi? Dünya bir dershanedir arkadaşlar! Oradaki sıralarda herkesin bir yeri vardır. Oturulacak, uslu uslu öğretmen (yasalar, eğitimciler, âlimler, büyüklerimiz...) dinlenecektir. Doğru yer; toplumun, kültürün belirlediği yerdir. Öyle değil. Dünya bir sinema Yer gösterici büyüklerimiz bizi oturtmuşlar. "Beş dakika arada" dolanabilirsiniz. Sessizlik gerekir. Ekranda hayat. Siz de oynuyorsunuz.

Doğru yere, doğru adamı, doğru zamanda bulup da yerleştiriciler! Başarılı olanlar. Kârlı olanlar. Para kazananlar. İş bitirenler.

Yanlış yerde olanların dünyası değil bu dünya. Sizin dünyanız. İş bitirenler, işinizi bitirin ve gidin. Dünya yanlıştacılara kalsın. YANLIŞTACILAR: Hep yanlış yapanlar. Sakarlar, kaza yapanlar, kırmızı ışıkta geçenler, yanındakinin ayağına basanlar, ayağı kayıp düşenler... Yanlış işe girip, yanlış kızı sevip yanlış otobüse binenler... (Yanlıştacılar: İnce beceriksizler. Câni, hırsız, yalancı, sahtekâr değiller.) Yanlıştacılar: Hep yanlışta kalmak isteyenler. "Doğrusu buysa, ben yanlıştayım arkadaş" diyenler. Yanlış anlayanlar. Yanlış anladıkları için kimsenin anlamadıklarını anlayanlar. Doğruda olmayı yanlış

buldukları için yanlışta olmayı yeğleyenler. "Ben sizin doğrunuzu yadsıyorum, yanlışıma gidiyorum. Beni ararsanız, yanlıştayım" diyenler. Adresi yanlışta olanlar. Bilerek yanlışı seçenler. Kahrın zulmün, haksızlığın sonucunda, terk edelim doğruları, haydi dostlar, yanlışta buluşalım diyenler!

Yanlışta bile buluşamayan garip yanlışçılar vardır. Yanlış adresi bulamadıkları gibi, doğruyu da bulamazlar. Onlar yanlış ve doğruyu aşmışlardır. Hiçbir şeyi bulamamanın, artık aramamanın dinginliğine erişmişlerdir. Yol göstermezler. Konuşmazlar. Yazmazlar.

Büyüyünce bu amcalar ve teyzeler gibi olacağım.

Edebiyatzedeler

Dilin vurgununu yemişlere ilgi duydum. Biraz bencilliğimden: Ben de onlardan biriyim.

Dil salağı olanlara da Belki ben de öyleyim. Dil salağı, vurgun yemişin, kendini bilmezi. Dil hapishanesinde, hücresinde oturur. Himalaya'ya çıktığını sanır. Yumuşak. Bıngıl bıngıl bir yaşam. Yağlı, şişman bir yaşam. Dille doldurulmuş. Korkuluk.

Dile saygıya evet. Salaklığa hayır. Salak, biçimcidir. Biçimini bulunca şiirini, öyküsünü, denemesini yazacağını sanır. Biçim arar dünyada. Öteki dillerde, edebiyatlarda. İki dirhem bir çekirdek giyinip dolaşanlar vardır: Giysileri kendilerine hiç yakışmaz. "Ye biçimim ye" dünyasında yaşarlar ve onların mâlumatına hayran olursunuz. Ne kadar çok "şey"den haberlidirler. Son çıkan kitaplar, dergiler, çeviriler. Yabancı diller bilenleri vardır. Uçlarda biçim ararlar. Derler ki, edebiyat biçim işçiliğidir. Biçimlerle oynaya oynaya anlaşılmaz şeyler yazarlar. Anlayamayanlar için ne derin metinlerdir onlar. Ne usta işi yapıtlardır. Düz, basit, yalın, doğrudan anlatım, cehaletin, hamlığın, kabalığın sonucudur.

Folklor, böylesi bir kabalıktır. Gelenek, kurtulunması gerekli bir kolaylık. Kendi ülkelerinde yabancı gibi yaşarlar. Dilin büyüsü yaban ellerinden gelmiştir onlara. Yazıları çeviri kokar. Ustalıkları acemilikler taşır. Bununla öğünürler. Dil, oyuncaklarıdır. Dilin oyuncağı olurlar. Her şey dildir onlara. Sevgilileri dildir. Günleri, geceleri. Gözleri son yazılanlardadır. Neler yapılıyor son zamanlarda Batı'da? Hemen çevrilmeli. Bellenmeli. Kullanılmalıdır.

Öykünürler. Gizemli olmaya. Gizem dıştan gelir. Yapıdan. İçlerindeki gizemi aramazlar. Dildeki gizemi, bu konuda yazılmış kitaplardan öğrenirler.

Geometrik yaşarlar. Ölçülerle. Cetvelle çizerler resimlerini. Şablonlarla. Büyük yazarlar, büyük geometricilerdir. Büyük gramerciler. Gramer kurallarını öğrenirlerse, dili öğrenebileceklerini sanırlar.

Onlarda zaman hep geleceğe açılır. Şimdileri de yoktur,

geçmişleri de. Geçmişi, aradıkları kuralların içine yerleştirir, duygularını dille bastırırlar. Soruları: "Son zamanlarda kimleri okuyorsun?"dur. "Kimlerden haberlisin?"

Edebiyatın insan yüzünü yitirmesi, yazarın yok oluşu, onlara bir devrim gibi gelir.

Varlık, dile indirgendiğinde, dil boşlukta çalışmaya başlar, kendi kendine. Sözcük budalalığı başlar. Deyiş budalalığı.

Ortaya, birbirini tekrar eden, hayatın zenginliğine ulaşamamış, "inkârlar salınımı" çıkar. Yaşam küçümsenir.

Yaşamın kanırtmadığı dil edepsizleşir. Derinliğini yitirir Hayatın özsuyuyla, kendi gönüllerinin karmaşasıyla beslenmeyen dil, yobazlaşır. Kurur.

Kendileriyle karşılaşmaktan korkan edebiyat malulleri hasta ettikleri dili sömürmeye çalışır. Dil isyân eder. Zıvanadan çıkar. Yitirdikleri içlerinin derinliklerini bu zıvanadan çıkmış dilde bulduklarını sanırlar.

Dile saygıyı, saygıyla karşılıyorum,. Ama ne söylenecektir dille? Nasıl bir yaşam? Nasıl bir insan? "Hayat" bir sözcük olunca, sözcük hayatını yitirir. Dili önemsemeyenlerin, biçimi küçümseyenlerin başımıza açtığı belaları da yaşadık. Belli bir dünya görüşüne sahip olmak, bir ayrıcalık değildir. O dünya görüşüyle dile ne verdiğimiz önemli. Dil ve anlatım kaygısını üslup hastalığı sanan edebiyatzedelerden, karşı kutuptaki dilsel cambazlıklarıyla kendilerini ve yaşamlarını unutmuş "öteki" edebiyatzedelere geçtik.

Binlerce yazılı metin çöktü hayatımıza. Okuma bağımlılığımız metinlere can veren kaynağı unutmamıza yol açtı. Kurtuluşu yine dilde aradık. Başka ne olabilirdi ki hayatımızda: Kelimeler, kelimeler...

Edebiyat teknokrasisi çağı başladı. Teknikler öğrenilecek, yazılar yazılacaktı.

Okuma yazmanın küçümsendiği kültürlerde, okuma yazma hastalıkları çoğalır. Dille yaşama arasındaki iletişim sağlıklı değildir çünkü. Dil hayata, hayat dile giremez. Edebiyat, edebiyat memurlarına ve tacirlerine bırakılır. Onlar basılacak kitaplara, çevrilecek metinlere karar verirler. Edebiyata bigâ-

ne milyonlarca insan, şifâhi kültürleri içinde yaşarken, yaşamaya bigâne edebiyatçılar, kurguladıkları yapay dünyalar içinde kozalarını örmeyi sürdürürler.

Edebiyatzedelerden edebiyatzâdeler çıkar. Edebiyatzâdeler edebiyat ağalarıdır. Ağalıklarının sürmesi için, örülen kozaların dışındaki oluşumlardan ürkerler. Kozalarını aralamaya kalkanları, sonsuz evrendeki, sonsuz zenginlikteki hayatı hatırlatanları küçümserler.

Ayna karşılarındadır. Bakmazlar. Ayna sözcüğünedir ilgileri. Edebiyat, edebiyatçılık oyununa dönüşür. Bu topraklarda yaşayan insanların kültürlerinin yoksullaşmasındaki etkilerini kavrayamazlar.

Ustalığa Hayır!

Can ustam, büyüğüm,

Gecikmemi hoşgör. Habersiz gidişimi de. Canıma tak etmişti. Yıllarca yanında çalıştım. Bana işimi öğrettin. Nasıl yazı yazılacağını. Eski ustaları. Yazmanın anlamını. Kendini anlatabilmenin gücünü. Dilimi senden öğrendim.

Yazılarını nasıl büyük heyecan fırtınalarıyla okurdum! Sen yazma serüveninde ulaşmaya çalışacağım sonsuzluktun. Saygı duydum sana. Tapındım. Bana bilgiler verdin. Sağol. Eleştirdin. Düzelttin. Öğrettin. Şu kitabı da oku! Okudum. Şunu yaz! Yazdım! Şu dili öğren. Öğrendim. Beni hep zora koştun: "İyi bir usta, çırağını zorlayandır" derdin! Sıkandır. Beni sıktın!

İyi de, benim yüzüme hiç dikkatle bakmadınUsta! Ben kimim, ne duyarım ne düşünürüm? Hiç merak etmedin. Beni kendin sandın Usta! Dünyaya senin gözünle bakayım istedin! Buna ne hakkın vardı Usta? Bana verdiğin bunca malumatın, tekniğin karşılığı kölen olmamı istiyorsun. "Çırağım ikinci kendimdir" diyorsun.

Neden senin istediğin gibi yazayım ki? Hayran olduğum, öykündüğüm sen, uzağımdaki sendi. Oysa sen, benim dünyamı kuşatmak, varlığımı eritmek peşindesin. Senin "ikinci" bedenin olarak ölümünden sonra, bu dünyada yaşamamı istiyorsun.

Usta! Tiksiniyorum senden. Küçülüyorsun gözümde. Sen benden korkuyorsun. Benim farklılığımdan. Bilginle, deneyiminle bu farklılığımı yok etmek istiyorsun. Egemenlik kurmaya uğraşıyorsun dünyamda. Yüreğimi, beynimi ellerinde tutmak istiyorsun. Kendimi sana yedirmem Usta! İhtiyar, bencil kurt, avın olmam senin. Bana göstermediğin saygıyı, benden bekleme. Ben kimim Usta? Kendini anlatmaktan, kanıtlamaya çalışmaktan, beni anlamaya vaktin olmadı. Beni hiç merak etmedin Usta! Çırağını merak etmeyen, onun kaygılarını, kendi iç dünyasını anlamayan, çırağından öğrenmeyen usta olur mu? Bana ikide bir Sokrates'i örnek veriyorsun! Sen Sokrates

değilsin, ben de Platon değilim.

Verdiğin ödevleri artık yapmıyormuşum. Yakınmışsın dostlarına. Neden yapayım ki! Sen yazmayı iyiden iyiye cambazlığa çevirdin. Bana "teknikler"den söz etme. İğreniyorum senin virtuozluğundan. Anamın dilini tekniğin diline çevirdin. "Böyle denmez, şöyle denir!" diyorsun. Nereden biliyorsun ki! Sen öyle yaz. Senin ustalığın seni kurutmuş usta! Gitmişsin sen. Yazmayı "otomatiğe" bağlamışsın. Bir bakışta anlarmışsın, acemiyi, yeteneksizi, beceriksizi.

Ben acemi kalmak istiyorum Usta. Gölge etme! Ustalığın verdiği ivmeyle yazmak istemiyorum. Yapaylık var yazdıklarında. Sen yoksun Usta. Sen bilgin ve tekniğinle, kendini öldürmüşsün. İntihar etmişsin de haberin yok. Hiçsin sen Usta! Tekniğinle yazdığın nedir? Nedir içeriğin! İçini boşaltmışsın! Bomboşsun Usta. Böyle kendi kendini yok eden ustalık mı olur?

Bendeki ateş, sende yok. Ben içimdeki ateşi yazacağım Usta! Patlamalarımı. Ama acemice, ama dümdüz. Sihirbazlığı sevmiyorum ki! Senin papyonunu, keçi sakalını, gözlüklerini. Dudaklarındaki alaycı gülümsemeyi. Ağlaman gerekirken, gülüp duruyorsun. Kimi küçümsüyorsun ki! Benim denizlerimi, adalarımı, derinliklerimi mi? Kendine gel Usta! Bana kendini dövdürtme!

Şimdi mektubumu kırmızı kaleminle düzelteceksin! Cümlelerimle oynayacaksın! Oynatmam. Nasılsam, öyle yazıyorum. Ben yazımım. Kimsem öyle yazıyorum. Senin kurallarına göre değil. Yazar yokmuş, yazı varmış! Yani sen varsın! Sen kendini "yazı" mı sanıyorsun? Kimin yazısısın sen Usta? Yazarken kendimi unutacakmışım! Peki kimi hatırlayacağım? Benim gibi çırağı kolay kolay bulamazsın Usta. Kaçıyorum. Seni yalnızlığınla, kurumuş içinle bırakıyorum. Düşün biraz. İsyanımı anla! Farkında olmadan intihar etmiştin. Yüreğin varsa, farkına vararak intihar edersin. Tam zamanıdır Usta!

Bana kendimi kazandırdın istemeyerek. Ölürsen, hakkında övgüler yazacağım Usta!

Yüzü Hep Bulutlu Biri

Bulut yüzü kaplar. Kimi zaman boşanır, yağmur olur. Kimi zaman kapkara bulut. Yüz, derindekini yansıtmaz olur. İçindeki sonsuzu. Unutulmuştu, hatırlatırım: Her yüz bir gökyüzüdür.

Bu gökyüzü her zaman berrak, ışıltılı, aydınlık değildir. Bulut çöker.

Geçici bulutlanma. Diplerimize yolculuk. İçimize çekilme. Yüzümüz bulutlanır. Fermuarı kapanır çadırımızın. Kapısı kapanır. "Lütfen, rahatsız etmeyiniz!" Bulutlu yüz: Dışarıdan bakıyorsunuz. İçeride yıldırımlar, fırtınalar...

Sonra gün açar.

Yüz, buyur eder dünyayı. Bakana bakışlarını uzatır. Yüz, bahçeye döner. Çiçekler açılır. Ağaçların meyveleri. Yüz, dünyayı içine alır, içindeki zenginlikleri ikram eder.

Çoğu kez bulutu göremiyoruz sevdiklerimizin yüzlerindeki. Bulutu çözmeye çalışıyoruz. Bulut olmasın istiyoruz: "Gülsene, ne bu somurtma!" Bulutlardan ürküyoruz yüzlerimizdeki. Bulut, rahmet getirir, yağmur. Bırakmalı. Tufan da. Yüz, bulutunu taşımalı, bulutlu yüze ilişmemelidir, bize yardım için sokulmuyorsa. Yüzlerdeki bulutu sessiz bırakmalı.

Beni sürekli olarak yüzünde bulutla dolaşanlar düşündürüyor. Bulut hiç gitmiyor yüzlerinden. Neyi gizlerler? Hangi yaraların kabuğudur bulut? Hangi acıların?

Yüz ruha oturmaz. Burada ruhu ayrı bir "varlık" olarak gördüğüm için söylemiyorum: Yüz, ardında taşıdığı iç dünyayı yansıtmıyordur. Böyle insanların yüzleri kendilerine ait değildir. Yüzünüzün sizden bağımsız çalıştığını düşünüyor musunuz? Yüzünüze söz geçiremediğinizi. Yüzünüz size başkaldırmış, kendi başına çalışmaya başlamıştır. Nörolojik bir bozukluk yoksa, yüzün ve ardındakinin, "astar"ın iletişimi kopmuştur: "Yüzüm bana yakışmıyor" diyeniniz var mı?

Her yüz saklar. Yüzü hep bulutlu olan, yüzünü sürekli dünyadan esirger. Belki korktuğundan. Belki istediği halde dünyaya katılamamaktan. "Ne güzel gülüşüyordunuz. Aranıza

gireyim dedim. Yer bulamadım. Kapkara bir bulut geldi oturdu yüzüme. Sakın dokunma. Bırak orada dursun. Belki yağmur olur, boşalır. Belki dağılır, sise dönüşür, bedenimin her yanına. Bulutumu yaşayayım sakm dokunma." Bir arkadaşımın sevgilisi onu terk etmeden önce şöyle bir şey yazmış evdeki boy aynasına, rujuyla: "Bıktım yüzündeki buluttan. Öpücüklerimle senin arana girdi. Gidiyorum."

Yüzü hep bulutlu olanı düşünüyorum: Zırh yerine mi kullanıyor yüzündeki bulutu? Hangi bakışların saldırılarından? Hangi utandığı çatlaklarını saklıyor iç duvarının?

Yüz, zamanla bulutsuz da saklamayı öğrenir. Yüzdeki gizli bulutları görebilen gözler. *Yüz okuru* gözlerden çıkar. Yüz okumak bir sanattır. Bulut delici bakışlarınızla, yüzün kabuğuna inebilirsiniz. Kabuğun içine de.

Levinas amcam, yüzün sonsuz olduğunu söylüyor. Keşke! Tüketiveriyoruz karşımızdaki yüzleri: Dibini buluyoruz arkalarındaki derinliklerin. Sevgilim henüz tüketemediğimdir. Keşke hiç tüketemesem. Aslında her yüz sonsuz da, biz tıkanıp kalıyoruz bir yerlerinde, "bu yüz de bu kadarmış" diyoruz. Yüzleri yaşamayı bilmiyoruz. Sömürüp atıyoruz bir kenara.

Yüzü hep bulutlu olan, sonsuzluğunu saklıyor bizden. Belki yaşarız ondaki sonsuzluğu. İzin vermiyor.

Hangi yüz kendi sonsuzluğunu fark edebilir ve sunabilir karşısındakine?

Yaşadığımız düzen yüzlerimizi silip üstüne kendi istediği resimleri yapıyor. Yüzümüzü, yüzsüzlerden, onların zulümlerinden nasıl koruyacağız? Bir bulutla mı dolaşsak? Giremez mi düşman düzen, bir canavar alevi olarak içimizin ormanlarına? Yakamaz mı yüzümüzü? Yüzü hep bulutlu söylediklerimizi anlıyorsa, gülümseyip başkaldıran yeni yüzünü kuşanmalıdır.

Yoksuluyuz Yaşayışımızın...

Yoksulluk parayla değil: Parasızlıkla. Yoksulluk bin türlü. Sevgi yoksulluğu, bilgi yoksulluğu, mizah yoksulluğu... Yoksulluğumuzun farkındayızdır çoğu zaman. Yoksul olmayanlarla karşılaştırarak kendimizi. Varsıllarla. Belki karşılaştırmadan da, içimizde, yüreğimizde duyarız yoksulluğu. Boynumuz bükülür. İsyan ederiz. Boşluğumuzu, eksikliğimizi, yoksulluğumuzu, hangi alanda, ne düzeyde ise ortadan kaldırmaya çalışırız. Boşverenlerimiz de olabilir. Yakınıp bir şey yapmayanımız da.

Yoksulluk vurmalı. Uyanmalıyız. Hayat, hiçbir zaman dolduramayacağımız boşlukları kapatmaya çalışmakla geçer. Geçmeli. Boşluksuzlardan söz etmiyorum. Boşluklarına perdeler asıp görmek istemeyenlere.

Yetinenler, uyuşuklar. Ağlayıp sızlayanlar Yoksulluk saklayıcıları. Örtücüleri. Yoksulluklarından utananlar. Utandıkça saklayıp, sakladıkça daha da yoksullaşanlar.

Ben sevgili yoksuluyum. Sevgilim yok. Var da yetersiz. Ben para yoksuluyum. Geçinemiyorum. Bilgi yoksuluyum, merak ediyor, soruyor, yanıtlarını bilmiyorum. Ben akıl yoksuluyum. Düşünemiyorum. Duygu yoksulu. Duyumsayamıyorum. Duygulanamıyorum.

Peki "yaşayışımın yoksuluyum" ne demek? Çorak yaşıyorum demek. Kuru. Tatsız. Renksiz. Heyecanları sönük. Yaşayışıma sahip çıkamıyorum, demek. Kendimin yoksuluyum. Ülkemin yoksuluyum. Kültürümün yoksuluyum. Bütün bunlar bende yok, varsa da eksik, yetersiz. Yaşayışım yetmiyor bana. Sınırlarımın, duvarlarımın ötesinde "hayatlar" var. Duyuyorum. Ulaşamıyorum. Eriştiğimde coşacağım bilgiler, bakış biçimleri; algılama, düşünme, duyumsama yolları var, erişemiyorum. Yaşayışımın yoksulluğu, için için acıyla yaşanıyor. Hiçbir dernek, sendika ya da örgüt bu temel yoksulluğuma eğilmiyor. "Asgari" ücretimle uğraşılıyor, "asgari" yaşayışımla ilgilenilmiyor. Aklımız, paraya, siyasete, futbola, günlük yaşayışın çıkarlarımızla ilgili birçok yanına eriyor. Aklımız "yaşayışı-

mıza" pek ermiyor. Nasıl yaşayacağım? Nasıl güzel yaşayacağım? Asıl soru, bu ikincisi. Nasıl ezmeden, ezilmeden, hak yemeden, karşımdaki insan yüzünü yok saymadan yaşayacağım. Güzel: Hem etik, hem estetik anlamda. Estetik yaşayış pek kavranamıyor. Şarkı söylemek, resim yapmak, şiir yazmak... İşte güzel yaşayış! Sanatla uğraşma, güzel yaşayışa götürebilir de, götürmeyebilir de. Kütük gibi yaşayan sanatçılar vardır, sanatla ilgilenenler. "Güzel", hayata belli bir biçimde "duruş"tan kaynaklanıyor. Böylesi bir tavır, bir tutum gerçekleştirilemedikçe, güzeli "memur sanatçı", "memur okuyucu", "memur duygulanıcı" yaklaşımıyla aramanın anlamı yok. "Güzel", lezzetli bir yiyeceğin vereceği bir "haz" değil. "Güzel", gerçekleştirilecek bir çaba! Bir iş. Bir ürün. Emek isteyen bir uğraş. Güzel yoksulu olduğumuzu duymakla başlıyor.

Zengin bir hayat var. Birçok hayatlar. En azından iki boyutuyla. İlki, "mikro" boyuttaki hayat: Ayrıntılar ve incelikler ağı. Farkına varamadığımız ne kadar çok incelik var! Eşyada örneğin. Bizi ilgilendiren, kullanabileceğimiz, zevkine erişip keyfini sürebileceğimiz, bizi düşüncelere salabilecek ne denli çok eşya. Ne denli ince kavramlar var. Dilimizin incelmesiyle, zenginleşmesiyle yakalanabilecek. (Yabancı dil öğrenmenin, kaba dil bilinciyle, bizi incelikte zenginleştirmesine olanak yok. Örneklerini görüyoruz. Görebiliriz!..) İnce duyma, ince düşünme, ince yaşama, mikro düzeyde "zenginlik", "çoğulluk" anlamına geliyor. Makro düzeyde ise, geniş bakabilme, derinlikleri, ayrıntıları kavrama, alternatifleri görebilme gibi özellikler taşıyor. Genel kavramlarla, soyut düşünebilme gücü önemli bu düzeyde. Zengin yaşama bir kültür sorunu. Bir yaşam biçimini öğrenebilme uğraşı. Henüz insanların buna pek zamanı yok. Alt yapı sorunlarını çözmüş kimi ülkeler, zengin yaşamayı arıyorlar, gerçekleştirmeye çalışıyorlar. Sanatın bu çabada kaçınılmaz bir yeri var. Belli bir biçimde gerçekleştirilen felsefenin. Belki, inanç sistemlerinin de katkısı oluyordur. Doğayla, bunca bilgi birikimiyle karşı karşıya kalan, toplumsal yaşayışını, birey-toplum, toplum-toplumlar düzeylerinde anlamlı biçimde gerçekleştirmeyi arzulayan insan, yaşam yoksulluğunu henüz,

ekonomık, ekolojik, politik yönleriyle kavrayabiliyor. Düşlerindeki dünyayı gerçekleştirme çabasında "duygu ve düşünce" yoksulluğunun ayırdına varamadığı için, daha çok hırpalanacaktır. Anlaşmalar yaparak, kanunlar çıkararak, mal alıp mal satarak, üniversite açarak, yemek yiyerek, sevişerek, kitaplar, makaleler yazarak durumunu çözebileceğini düşünüyor.

Yoksuluz, Cemal Süreyya Usta, hayatımız çok kısa, dörtnala, duymak ve düşünmek lazım... Dünya zalimlerin dünyası ise, biz mazlumların yoksulluğumuzu gidermedeki tembelliğimizdendir.

Okurun Batı Şaşkınlığı

Şöyle bir oyun oynamayı düşünüyorum: Batıda son zamanlarda tartışılan edebiyat ve felsefe sorunları üstüne ipe sapa gelmez şeyler yazıp (Eski Yunan Efsanelerinden, Freud, Marx, Heidegger ve onların tüm "akrabaları" hakkında, mesela!) D.L. Hutton adı altında çeviri kitap olarak piyasaya sunmak. Türk okurunun beklentilerine uygun, cinsellik, isyan, metin okuma, okur yazar ilişkileri, nihilizm, anarşizm, Feyerabend, Derrida, metafor sorunu, Deleuze, Guattari... Konuları öyle konuşturmalıyım ki okur hem anladığını sansın, hem de anlayamasın. Bol dipnotu, okurun tanıyamayacağı uzmanın bilebileceği tenha yazarlar, uyduruk adlar ve onların uyduruk kitapları... Okuyup kahvelerde, meyhanelerde konuşsunlar Hayatlarını kitapta yazılanlara göre yorumlayıp birbirlerine yazdıkları mektuplarda bu kitaptan alıntılar yapsınlar. Giderek, D.L. Hutton adlı hayali adamın Paris'teki adresini de eklemeliyim kitaba. New York ve İsviçre'deki yayınevlerinde bulunduğu günleri, saatleri. Telefon numaralarını da vermeliyim bu yerlerin. Sonra oturup seyretmeliyim olan biteni. Okurun Batı karşısındaki açlığına hayran olmamak elde değil.

Aynı kitabı adı duyulmamış bir yayınevinden, örneğin "Kâzım Müfidoğlu" gibi bir adla yayınlamalı. Sonra Kâzım Müfidoğlu'nun hüsranını izlemeli

Batı: Edebiyat orda. Sanat orda. Düşünce orda. Hayat orda. Peki ne var burda? Burası önemli değil, ille de orası.

Batıya şapkamızı çıkarırız. Ama enayisi olmak niye? Bu taşra kafası, bizi taşralı kılıyor. Kaç yüzyıldır. Daha da öyle kılacak.

Enayiliğin kaynağı Batıyı ve kendimizi doğru dürüst öğrenememekten, bilgi ve duyarlılık eksikliğinden geliyor. Batı kültürünün kökenlerini kavrayamamak eğitimimizin bir hastalığı. Bağımsız düşünme, duyma gücü verilemeyen gençler, aradıkları özgürlüğü, bağımsızlığı züppe adayları olarak Batıda arıyor. Yabancı dil öğrenme, iş bulma, ticarette başarılı olma, teknolojiyi ve bilimi izleme olanağı olarak anlaşılıyor. Dil

bilenler, ithal ettikleri makinaların kullanma yönergelerini okuyorlar. Dışarıdaki firmalara mektup yazıyorlar. Yurtdışına gittiklerinde iş görüşmeleri yapıyorlar; kahvelerde, lokantalarda dertlerini anlatıyorlar. Memur olanlar sınava girip fazladan ücret alıyor.

Avrupa kültürünün köklerine inebilme, modalara, sığ yayınlara ahşmış beyinlerin başaramayacağı bir çaba olarak kalıyor. Yayıncılar: "Bu kitapları bizim okur anlayamaz" ya da "çok satmaz bu kitaplar" diyor. Temel kitaplar çevrilmeden kalıyor. El kitaplarının çevirisi kolay, satışı çok.

Bu eksikliği sömüren yazarlarımız var. Okurun Batı bilgisizliğini malzeme edinip sömürüyor. Kendine özgü gözü, kulağı olmayanlar, Batılı hikâyelerle biz okurların açlıklarını bastırıyorlar. "En son" görüşleri, yazarları, düşünceleri, akımları onlardan öğreniyoruz.

Durum değişmekte. Batı karşısında kendi sesi olan yazarlarımız, kendi eleştirel sesimiz duyuluyor. Belki atılımlar yeterli değil, olacak. Yoksa yok olacağız.

Peki Batıya gözümüzü kapayacak mıyız? Kim demiş? Batılıyı, Batının kendini gördüğü gibi değil de, bizim onu gördüğümüz gibi inceleyelim. Merak ve ilgi bizi zenginleştirir Batıdan öğreneceklerimiz bitmez.

"Kendimizi de öğrenelim" sözü basmakalıp. "Elbette" diyeceksiniz. Peki ama nasıl?

Kimler düşünmemiş ki bu konuda? Kendi dünya görüşleri içinde yazarlarımız neler önermişler ki?

Geleneğe olan ilgimizi nasıl yönlendireceğiz? Geçmişi kendi yorumlarımızla yakalayabilme, kendimize dair hikayeler anlatabilecek ufku geniş, kavrama, duyma gücü olan canlara ihtiyacımız var.

Sorun yalnızca geleneğe uzanarak çözülemez. "Geleneği nerelerden, nasıl yakalayacağız?" sorusunun yanında "Şu anki Türkiye'yi, yaşadığımız gibi Türkiye'yi nasıl anlatacağız?" sorusu da önemli. Kendi yaşayışını anlatamayan bir kültür ölmeye mahkumdur. Kendi yaşayışını eleştiremeyen, dünyadaki, evrendeki yerini göremeyen.

Dış dünyaya yönelik, dıştan gelen etkilere duyarlı, değişen koşullara uyum sağlayan "pragmatik" bir kültürün evlatlarıyız. İç dünyalarımız karanlık, gizemci ağırlığın tortusundan arındırılarak, insanın "bin bir halini", acılarını coşkularını, sevinçlerini, yalanlarını, kahramanlıklarını, yanılgılarını, cinsel heyecanlarını, düşünce çabalarını yansıtacak derinlikleriyle anlatılacak bir gün. Ortadoğu insanı, Asya ve Avrupa'nın iç içe geçmiş karmaşasında Türkçe ile dile gelecek.

Bu öyküleri anlatacak insanımızın yolculuğunda yollarını aydınlatacak dağ ateşleri yanmaya başlamıştır. Fırtına söndürür mü? Ateş, yangına dönüşür mü? Yaşayan görecektir.

Dikmen'de Pazarda

"Her ruh kendi kalıpları içinde muzdariptir" demişti, bir dostum. Bundandır belki ruhumu hep kuytularda içişim. Çok az çıkışı yolumun, okumuş yazmış meyhanelerine ve barlarına. Hayatın sımsıcak somutluğunu eleyip duran kalbur delikli gözlüklerinden, ellerindeki renkli kitap ve dergilerden, hamlık gazıyla klorlanmış iğreti Türkçelerinden bakanlara kaynamadı içim. Türkiye'nin bunca genişliğinden ürküyorum: Herkese yer var ve kimseye yer yok.

Elimde zembille Dikmen'de pazarda, bir kış akşamı, üşümüş kafamı içine gömdüğüm tombul kasketimle dinelip duruyorum. Elindeki limonları gözümün içine sokan satıcı çocuklardan, maydanozcu, dereotu, kuzukulağı satıcılarından, "kahvaltıya çemen" sesleriyle kararan, bulutları sarhoş göğe bakıp düşünüyorum: Sırtında torbasıyla iri kıyım bir gecekondu kadını itiyor beni ve bağırıyor: "Biraz da biz seçelim dayı!" Neyi seçiyor? Yanıbaşımda tepeleme domates kümesinin üstüne yuvarlanıyorum. Eller aceleyle geziniyor domateslerde. Torbalara, naylon tabaklara boşalıyor domates. (Domates mi onlar, yoksa kelimeler mi sarsan beni, gözlüklü ve yazmaya yazgılı beni, namussuz beni, pazarı anlayamayan, domatesi seçemeyen, kente üşüşmüş gürültülü kır kadınlarının kolları arasında ezilen beni.) Süzülmüş "kafe"lerin, zevkim kopacak kadar inceldiği restoranların, eski kitapçıların, antikacı dükkanlarının temiz giyimli, iyi beslenmiş, parfüm ve krem kokan aydınlarının neresindeyim şimdi? Yıllardır her çarşamba akşamı, kar, tipi demeden dolandığım, çiğnediğim, çiğnendiğim bu pazar yerinde, sayfalardan fırlayıp sokağa olan hasretini gidermeye çalışan bir yazı cümlesiyim. Yok öyleyim, hayatı, insanı, insanları iyi tanıdığım, nalburları, spor malzemesi satanları, ayakkabı boyacılarını, demircileri, marangozları gözlerinden okuduğum yalandır. Onlar kitap değiller. Soluyorlar, damarlarında kan, çıbanlarında irin var.

Domates tezgâhının başında bir karış sakalı, gölgeli bakışı, sapsarı gülüşüyle Doğulu bir delikanlı, kulağına götürdüğü

radyoyla haykırıyor: "En büyük Beşiktaş vallahül-azîm" "He vallaha" diyorum, ona, göz göze geliyoruz. Yalan söylediğimi anlıyor, gülüyor: "Domatesim eyidir, hacı baba" diyor. Biraz önce "dayı" idim, şimdi de "hacı baba". Ne kadar çokum bu pazarda. Burada atan yüreğin pompaladığı değişim kanının hızıyla savruluyorum: "Sandıklılı Ahmet senin tezgâhın yok bu pazarda." Hızla çevriliyor hayat. Hadi yazma. Hadi düşünme.

Yolum kitapçılara düştüğünde, daha kapıdan girerken duyduğum koku, kasetler ve müzik ve bir yığın genç insan. Baktıkça başımı döndüren, gönlümü bulandıran kitap öbeklerini anımsıyorum. Kimseyi rahatsız etmemek için kusamadığım tezgâhları. Duyduğum tiksinti neden? "Kendinden efendi, kendinden" diyen sırıtkan şeytanıma selâm veriyorum. Muhtemelen kendime.

Neden buradayım? Neden yazıyorum? Neden okuyorum? Düşünce ve kültür lağımının içinde besili bir fare olduğumu biliyorum. Şeytanımın hep önündeyim. Belki de bu şeytanın bir oyunu.

Dikmen'de pazarda ayağıma basan, üstüme çıkan kalabalığın ortasında bir başıma dineliyorum. Bu pazar nasıl kitaba geçer? Derken, tepeleme lahana yüklü bir arabayı çeken traktör giriyor pazara. Kaçışıyorlar. O kocaman tekerlek ayağımın üstünden geçiyor. Bakakalıyorum. Bu ayak kimin? Beni pazara getiren, düşlere götüren, bir ördek kanadı gibi çırpınıp, azıcık uçabilen beni. Şoför bağırıyor: "Önüne baksana, baba!" Bu da bir başka kimlik: "Baba." Sanki traktörü ben çiğnedim. Lahanaları ve onları yiyip bitiren zaman tavşanını.

Dikmen'de pazarda, girdabın orta yerinde, mahşerde, satılan bütün günahlar sepetimde, eve dönüyorum. Gerçeğe toslamadım, dönüyorum. Bir Mevlevî dönüşü değil bu, Tubâ ağacına astığım hakikat yazan mürekkep hokkasının dönüşü, biraz ileri, biraz geri dönüş. Bir uçuş. Beyazlığını yitirmiş, bitkin, mahpus bir güvercinin uçuşu. Pazarda sekip duran ve gün ışığının her vuruşunda yeni yeni yüzlerini keşfeden yapayalnız bir güvercinin...

Işıkçılar

Tanır mısınız ışıkçıları? Ben tanımakta zorlanıyorum zaman zaman: Arkalarında ışık var çünkü, göremiyorum onları ışıklarından, yüzlerini seçemiyorum. Şimdinin dünyasında, tarihte de.

Biliyorum ki varlar. Çünkü dünya hep bir ışık altında görülür. Birçok ışık altında. Karanlığın ışığında da. Geceleri.

Hangi ışıkla görüyoruz dünyayı, hangi ışıktan? Işıkçılarımız kim? Hangi açıyla, hangi bölgeyi neden aydınlatıyorlar ki?

Peki, bizlerin ışığı var mı? Kendi gözlerimizin ışığı? Göz nurumuz! Baktığımız yerleri kendi ışığımızla görebiliyor muyuz? (Eskiden bilim adamları ışığın gözümüzün cisimlere doğru gittiğini sanırlarmış. Haklı olabilirler mi dersiniz?)

Galiba ışıkçıları bilmiyoruz. Bilmek de zor. "Komplo teorileri" kurabiliriz istersek: Dünyayı emperyalist güçler aydınlatıyor! İktidarlar. Eğitim düzenimiz. Medya. Onlarla bilgileniyoruz çünkü. Ansiklopedi, ders kitabı, sözlük yazarları. Peki onları kim aydınlatıyor? Işıkçılar, lambalarını döşerken, ışıklarını kimden alıyorlar?

Güneşten. Evrenin kendi ışığı yok mu? Doğanın. Işık doğal değil mi? Işık neden insanlardan gelsin ki? Her cismin yaydığı, belki bizim gözümüzle göremediğimiz ışınlar yok mu?

Biz, doğadaki ışığı görmemizi etkileyen ışıktan söz ediyoruz. Gözümüz çıplak ışığı göremiyor. Işığı, kafası, gönlü, bilgisi, ruh hali içinde görüyor. Işığı, ona kendi ışığını tutarak görüyor. İnsanla ortaya çıkan, insan gözüyle görülen ışıktan dem vuruyoruz. Işığı da ışıkla görebiliyor insan: İçindeki ışıkla.

Her yer apaydınlıkken, gözünüzü kör eden karanlığı yaşadınız mı hiç? Aydınlığın karanlığını. Şimdi gündüz, her şeyi görebilmem gerek dersiniz. Göremezsiniz. Göremediğinizi fark edersiniz. Bir şeyi daha: Herkesin gördüğünü. Herkesin gördüğünü sezersiniz yalnızca, körlüğünüzün sezgisiyle. Ne gerekir o zaman? Koskoca bir çığlık! Gözünüzün ışığı dünyaya uymamaktadır.

Işıkçılara ihtiyacınız vardır. Yeni bir ışığa. Sizi kör eden

gündüz yok olmalı. Gün batmalı. Yeni bir ışık doğmalıdır. Dünyayı yeni bir ışık altında görebilirsiniz ancak. Şafağı beklersiniz. Işığınızı getirecek şafağınızı. Zulmet içinde. Hiç sökmeyebilir şafak. Doğumu beklersiniz. Sizi şaşırtacak, önünüze yepyeni bir dünya koyacak gündoğumunu

Tarih bu serüveni çok yaşamıştır. Biz tek tek insanların kendi yaşam tarihlerinde böylesi serüvenler var mıdır? Neden olmasın? Çoğumuz ışığın kendisinden çok, mercek aynalarla oynamayı sever. Gözlük değiştirerek dünyayı farklı görebileceğimizi sanırız. İçimizden pervane gibi olanlarımız çıkar. Işığın çevresinde döner durur.

Çağı aydınlatan güçlü ışıklar var. Güçlü ışıkçılar. Her şeyi öylesine aydınlık kılıyorlar ki, kendi ışığımıza gerek kalmıyor. Böyle bir durumun körlükten pek farklı olmadığını düşünüyorum.

Her insanın ışıkçı olabildiği bir dünya düşünüyorum. Maden kuyusuna inen madencilerin miğferlerindeki ışık gibi. Tam da öyle değil. Her madencinin lambası, aynı fabrikanın ya da farklı fabrikaların ürünü olsa bile, eninde sonunda fabrika ürünü. Ben insanın iç dünyasından yansıyan ışıkla ilgileniyorum. Her insan bir lamba aslında. Her insan, bir fener. Bilmiyor çoğu kez ışığını. Lambalığını. Devletin, belediyenin, patronun lambasıyla görmeyi seçiyor. Işığı ele geçirenler var. Ele geçirip aydınlatma şiddetini sürekli artırıyorlar. Sizin iç ışığınızı kör edinceye dek. İnsanın tarihi, belki de ışıkların savaşımının tarihidir.

Işığını, düşman diye bellediğinin gözüne gözüne tutup kör etmeye, sersemletmeye çalışıyor. Buna kimi zaman "medya", kimi zaman "eğitim", "bilim", kimi zaman kültür emperyalizmi deniyor. Sizi kendi ışığınızı arayamaz hale sokup kendi ışıklarıyla görmeye mahkûm ediyorlar.

Elbette, başkalarından gelen ışığa gerek var. Ortak ışıklara. Işıkların muhabbetine, iletişimine. Dünyayı aydınlatacak büyük ışığa, neden benim içimden çıkan ışığın da katkısı olmasın ki? Neden beni ışık kaynağı olarak görmüyorlar? Hep uslu bir mercek ya da ayna olmamı istiyorlar? Neden ışık kaynakla-

rının standartlaştırılmasına çabalıyorlar? Farklı ışıklardan neden korkuyorlar?

Öyle ışıkçılar vardır ki, karartırlar. Işığın dalga özelliğini anımsayın. Işık dalgalarının girişimini. Orada ışıkların birbirini yok ettiğini göreceksiniz. Karartan ışıkçılardan kimileri bu dünyanın göz nurudurlar! Onların karartmaları sayesinde ışığın sarhoşluğundan kurtuluruz. Farklı ışıkları, görüntüleri keşfederiz! Yönetimler, böyle ışıkçıları sevmiyor çoğu kez. Tehlikeli buluyor.

Çağımızın optiği ne durumda? Işık vaziyeti? Aydınlanma, tek bir ışığı aradı. Şimdilerde farklı ışıkların önemi vurgulanıyor. Işıkların kavgası hiç bitmeyecek. Bu arada kimimiz ıraksak mercek olacak, kimimiz yakınsak. Kimimiz tümsek, kimimiz çukur ayna. Kimimiz dalgalı ayna. Kahkaha aynası. Hani lunaparklarda. Işık kaynağı olanlarımızın pilini iktidar takacak. Soluk ışıklı ışıldaklar gezinecek dünyada. Kimimiz dünya sahnesinin ışıkçıları olacak. Oyun yazarları, yönetmenleri tarafından yönlendirilecekler.

Deniz feneri olmak ister miydiniz çağınızın karanlık denizlerinde. Ya da bir vapurun projektörü. Kırmızı bir gece lambası aşk odasında. İçimden hep karartıcı ışıkçı olmak geçiyor. Yönetmene ve yazara isyan etmiş. Belki de Diyojen'in feneri olmak, insanı arayan.

Eskilerin "idare lambası" dedikleri, kör bir kandil olarak kalakalmak, ürpertiyor mu içinizi?

Bir Kenti Uyandırmak...

Kentler de uyur... Belki bir tavşan uykusu, belki de gaflet. Gecenin ikinci yarısında, kuşluk vaktinden önceki karanlığını severim kentlerin. Sokakların üşümüş yalnızlıklarını, meydanların ürpertici ıssızlığında bir iki canlının kımıldanışını. Sendeleyen bir kedi yavrusunu, koşuşturan heyecanlı bir köpeği, kanepelerde sızıp kalmış yurtsuzları... Yürürüm. Tan ağarır. Kent uyanır. Gerinir. Uyanır. Durur, dinler, titrerim. Uyanışını göremediğim kentleri kolay kolay sevemem.

Istanbul'u çok izlemişimdir. Birçok semtinden. Önceleri Beyoğlu'ndan. Taksim'de sabahın ayağını sürüye sürüye yaklaşmasından ürkmüş, Galata'nın gecenin ardından gelen boğuk sessizliğinde ağladığım olmuştur. (Belki bunları yazmamam gerekirdi. Oralara olan saygımdan. Anılar yazının işkencesinde feryat ediyor. Anılara yaptığım zulüm mekânı zamanla, zamanı mekânla araştırma sevdamdandır. Yazdığım yaşanmışlıkların beni bağışlamasını diliyorum. Kentlerin kapısını aralıyorum, bu dileğimle.) Gecenin önü, gece yarısına dek süren zaman dilimi olsun. Gecenin ardı da yarısından şafak sökene değin, gizemini yaşamaya doyamadığım süre. Nerede mi oturuyorum? Hangi kentte? Gecenin ardında. Kent, gecenin ardından giriyor damarlarıma. Elbette birçok komşumu sevmiyorum: Sarhoşları, gece kulüplerinde tepinen hergeleleri, hırsızları, uykusu kaçmış paranoyak vıdı vıdıcıları... Sükûnu üleşebildiğim komşularıma selâm gönderiyorum: Yıldızlara, balkonumu olur olmaz zamanlarda okşayışları ile titreten. Işığımda dönüp duran pervaneleri, yolunu şaşırmış kelebekleri, ertesi gün gireceği sınav için sabahlayan genç beyinleri, düşünen, arayan, okuyan, bu arada sevişenleri, sokak kedilerini, köpeklerini, yolun kıyısına sinip gecikmiş müşterisini bekleyen tenha şoförleri, kentin ferahlayan yollarını, yarı karanlıkta tek tük ışıklarıyla upuzun apartmanları koyuyorum gecenin ardına. Salaş televizyon programlarını, gece kuşu olduğunu söyleyip gecenin ırzına geçen saygısız kargaları atıyorum balkonumdan aşağı. Balkonum gecenin ardındadır. Hiçbir apart-

mana ait değildir. Yerden yirmi metre kadar yüksekte, yetmiş beş watt'lık lambayla aydınlanır. Balkonumun yerden o kadar yüksekte, hiçbir desteğe dayanmadan nasıl havada asılı kaldığını Newton ve ardından gelen fizikçi amca ve teyzelerim açıklayamıyorlar. Açıklayamayacaklardır. Çünkü ben öyle istiyorum, o da öyle duruyor. Ben gece ardı düşçüsüyüm. Kentlere hayal paytonumla girerim.

Siyasal çalkantıların, tutuklanmaların bol olduğu bir dönemde, gecenin ikisinde Topkapı'dan Karaköy'e sırtımda çantamla yürümüşümdür. Istanbul uykusunu, uyanış titreyişini yakalamak için. Hiçbir polis bana kimlik sormamıştır. Düşleriyle yürüyen bir meczup olduğumu düşündüklerinden mi, yoksa beni de kendilerinden sandıklarından mı bilmiyorum. Düşlere polis giremiyor. Sokulmaması da gerekir. Eminönü'de minareler yerdeki su birikintilerine yansımıştı. Karaköy'de ise fareler denizden çıkmış, dükkanların arasında, kedilerin şaşkın bakışları arasında cirit atıyorlardı.

Kent belki hiç uyumuyor. Istanbul'da. Ama uyanıyor. Istanbul, hiç uyumadan uyanan bir kent. Yaralı uyanıyor. Sızılı. Kanıyor geceleri: Gördüm. Kuşluk vakti, Üsküdar Şemsipaşa'da cebimdeki kanyağı bitirip serhoş oldum. Kuşluk vakti serhoşluğu, en sağlıklı(!) serhoşluktur. Öneririm. Tıpkı gençliğimde keşfettiğim yaşantılar yumağında olduğu gibi: Öğle sevişmesinin büyüsü yaşanmalıdır. Güneş tepede ve her şey aydınlıktır. Balkon komşum Nietzsche öğleyi çok sever. Öğlelerin gecenin ardında oturduğunu o söylemedi. Türkiyem söyledi. Başı sağ olsun.

Her kent zamanıyla kenttir. Iskalamamak gerek. Ankara'nın uzun yaz ikindilerini örneğin. Istanbul'un kuşluk vaktini. (Çamlıca tepesinde!) Hamburg'un öğleden sonra gelen hemen ilk saatlerini, Paris'in güz akşamlarını... Ha, Erzurum'un saat beşini severim. Akşamları kışın. Gavur adeti olduğu için falan değil. Paltomun iç cebinde bir küçük rakıyla, sokaklarını dolaşır, boşalmışını çöp kutusuna atar, saat akşamın altısında bir kahveye oturur, yarım kalmış bir mantık problemini çözüp gece ona kadar gençlik ve felsefe ilişkisi üstüne bir makale ya-

zarım. Erzurum'da gecenin önünde uyumak gerekir. Bazı camilerinin çok güzel ezan okuyan müezzinleri var. Selâ sesiyle uyanıp Kierkegaard okuduğum olmuştur

Kentin bir mekân olduğunu sanmak yanlıştır. Mekân-zaman'dır. Düşsüz, düşüncesiz yaşanmıyor. Kenti yaşayabilmek, tadabilmek, havada (muallakta!), balkonlarımızın oluşmasıyla başarılabilir. Benimki bir öneri. Çoğu kentli bir karış suratla sabahın köründe işe gidebilmek için yollara düşüyor. Kent ayaklarında pranga. Yoksulluk. Maddi, manevî. Kentli sefil, kent sefil. Kentin muhabbeti çoğumuza ulaşmıyor. Vaktimiz yok kenti duymaya. İlgimiz yok. Düşlerimiz yok. Evimiz ahır, hayatımız kahır.

Kentleri hep zamanlarıyla düşünüyorum. "Tarih"leri, geçmişleri anlamında değil. Gecenin önünde oturmadan Erzurum'da oturamıyorum. Sevgili bir dostumun evinde Van'ın hem gece önünde, hem de gece ardında kaldım. Budapeşte benim için öğle-Budapeşte idi. Viyana'da ise sancılı günlerim oldu. Belki bu yüzden Viyana'nın zamanı yok benim için. Otelleri, tren istasyonları, ürkek insanları, aklımın alamayacağı kadar çok girintisi çıkıntısı ile binaları var! Demek ki, Viyana'yı yaşayamamışım. Anılarım var. Çoğu komik. (Yolumu kaybettim hep; bir dostumla caddeye kocaman kent haritasını açtık; yolumuzu yine bulamadık.) Balkonum olamamış o kentte. O kente. Düş dünyamdan, dış dünyama uzattığım. Viyana yitik kent olmuş benim için. Zamanını yakalayamamışım.

Kayseri'nin sabahını anımsıyorum. Erciyes'in. Kayseri benim için sabah. Afyonkarahisar ise iftar vakti. Ramazan. (Açık lokanta bulamamıştım!) Zaman kente, kent zamana dönüşüyor. Bilincim bir kent. İçim bir kent. Gecenin ardında oturuyorum. Gece ardı düşçüsüyüm. Gerçekle kavgası olan acemi bir dövüşçü.

Hesâbîler

Hesâbîler üstüne ihtisasım vardır. Nedense, yine de, beni kandırırlar! İhtisasım, deneyimimin çokluğundan gelir. Onlar üstünde gereğinden çok düşünmüşlüğümden. Bana verdikleri acıdan. Canımı çok yaktılar, yakmaktadırlar. Onlarla nasıl baş edeceğimi belki biliyorum, ama çoğu kez beceremiyorum. Çokturlar: İş yerimde patronum, hayatımda dostlarım, sevgililerimdir. Hesap yapıp beni terk etmişlerdir. Hırpalamış, yaralamışlardır. Hâlâ sevdiklerim vardır aralarında. Bilirim ki onlar insanın bir yanını, bir özelliğini temsil ediyorlar.

Rasyonel olma, aklî, ussal olma, hesâbîliğe götürebiliyor. Yönetimde ussallık: İnsanlara iş yaptırabilme, çıkarlara uygun, amaca ulaştırabilecek gerekli ve yeterli araçları seçebilme, çağımız yöneticilerinin temel ilkesi görünümünde. Hiç değilse akademik olarak.

Yine de, hesâbîliği ussal davranışla ilişkilendirmek her zaman anlamlı değil: Sinsilik var hesâbîlikte. İçten, samimi olmama var. İnsanları, onlara belli etmeden kullanma niyeti var. İşte bu ahlaka aykırı. "Hangi ahlaka?" diyeceksiniz. Birçok ahlak düzeninde insanların kullanılması kötüdür. Ben can ahlakından yanayım. Can ahlakı, insanları birer can olarak görmeyi amaçlayan ahlaktır. Biyolojik, metafizik, tasavvufî anlamlarıyla. Can azizdir. Sonsuzdur. Kutsaldır. Bir çekici kullanır gibi kullanamazsınız canı. Alet değildir o.

Oysa, dünya insanlar kullanıla kullanıla dönüyor. İnsanlar birbirlerini döndürüyorlar dünya dönerken. Düzenin çarkı, bireysel düzeyde, topluluklar düzeyinde, uluslararası ilişkilerde hep hesaplarla çalışıyor.

Hesâbî insan ruhu sıkışmış insandır. Korkaktır. Ne denli yürekli, atılgan olduğunu sansa da. Ruh sıkışıklığı, yoksul gönüllülüğe götürür insanı. Çorak gönüllülüğe. Görürüm, iş adamları dizlerine oturttukları bilgisayarlarda, suratları asık, gergin; sayılarla, mektuplarla, adreslerle oynarlar. Hayat, tadı kaçmış, sinir bozucu bir satrançtır. "Stres" atmak için gidilen, pahalı eğlence yerleri, ruhu kurumuş, solmuş bu insanlara can

vermez. Mizah yoksuludurlar. İlişkileri planlı, adres defterleri kullanılmaya hazır insanlarla dolu, içine düştükleri kahredici yarışma ortamında yırtıcı hayvanlar gibi, fırsatları kollamaya, şanslarını avlamaya çalışırlar.

Zamanı "doğru" kullanma hesâbî rasyonelliğin bir özelliğidir. Zaman mühendisliğinin kuralları içinde solumaya uğraşırlar. Sürprizi, aksaklığı sevmezler. Hayatlarında mucizeye yer yoktur. Aşık olamazlar. Kaçamakları severler. Sevişmeleri de "iş bitirmek" olarak yorumladıkları için, "biraz sonra" iş hayatının sorunlarına dönme kaygısı taşıdıklarından, *Eros*'un gücü ulaşamaz onlara. Tıkanık yaşarlar. Sıkışık.

Hadi onlar iş adamıdır da öyledir, diyelim; sanatçı ya da düşünür geçinen hesâbîlere ne buyrulur? "Şairin hesâbîsi mi olur?" diyeceksiniz. Oluyor. Gönlü sıkışık şairler var. Yayın ve edebiyat dünyasında, insan kullanan nice "adı büyük" insan tanıyorum! Böyle bir gönlün yazdığı şiir de kullanır, sömürür. Çirkin insanın edebiyatta yeri nedir? Edebiyatta değil de, edebiyatçılar arasında nasıl dolaşır bu adamlar? Edebiyat, sen bu hesâbîlere nasıl izin verirsin? Bu denli güçsüz müsün? Güçsüzsün. Hesâbînin gücü karşısında.

Acaba, bağrıma basıp, sevip saydığım, ama tanıma olanağı bulamadığım, yaşayan ya da bu dünyadan göçmüş, sanatçılar arasında hesâbîler var mıydı? Neden olmasın? Hesâbîler üstüne ihtisasım vardır. Yanılırım, bu yüzden. Hesâbî olması, sanatçıyı küçültür mü? Sen, yazdığına bak. Küçültür. Hesâbî olanın ürünü de hesâbîdir. Beğenen beğenir. Benim sanatçılarım değil onlar.

Hesâbîlik görece bir kavramdır. Sana öyle görünür, diğerine başka türlü. Olsun. Ben öyle görüyorsam, iş bitmiştir. Yanıldığımı anlarsam, tutumumu değiştirmeye çalışırım. (Ne hesâbîyim değil mi?)

Hocam Mengüşoğlu kızdığı hesâbî insanlar için, "onlarda *intentio obliqua* var, bende ise *intentio recta*" derdi. Hesâbî, niyetini saklayan, çarpıtan biridir. Doğrudan söylemez, istediğini. İma da etmez. İma da, bence, yerine göre, doğrudan söyleme biçimidir; zaman zaman da güzeldir, incedir.

Hesâbînin yazdığı yazılara, çıkardığı dergilere bir bakın: Tekniği, ölçüyü, süsü, hava atmayı sonuna dek kullanır. Güzelliği zorladığı, çekiştirdiği için, çirkinleştirir.

Çeviriye bayılır. Uzakta olanlara. Kendisinden söz edemez. Kendinden söz edince ya soğuktur ya da kaba. Yüzeysel. Kendi iç dünyasından korkar. Kendinden söz eden yazarları ucuz, laubali yazarlar olarak görür.

Saklar. Her insan saklar ama o, iç hesaplaşmalardan, farklı dünyalardan ürktüğü için saklar. Sakladığını bilmeden.

Hesâbî zırhla dolaşır. Yaralanmaktan korkar. Yara alınca, tıbbın en son buluşları olan ilaçlarla yaralarını iyileştirmeye çalışır.

Bilim ve felsefe, giderek dar uzmanlık alanlarına bölünerek hesâbîliğin tuzağına düşmektedirler. Bilgiler, adam kandırmak, öldürmek, kullanmak üzerine geliştiriliyor. Teknoloji hesâbîliğin doruğuna varmıştır. Hesâbîliği eleştirme gücüne, geleneği gereği, sahip olma zorunda bulunan felsefe de elden gitmektedir. Kavram oyunları, temellendirme jimnastikleri felsefe adını taşımaktadır. Valı! Felsefem vah! Bilim ve felsefe, ufuksuz, kurnaz adamların elindedir.

Hesâbîlik üstüne ihtisasım vardır. Bu da başka türlü bir hesâbîlik. Ama en fazla sevgilinin hesabı yıkıyor bizi. Gönlünüzü olanca kırılganlığınızla uzattığınız birinin sizi kullanması.

Sen de akıllı ol, kendini kullandırma! Burada "akıllılık" hesâbîlik anlamına gelirse, felaket. İki hesâbînin aşk oyununda (eğer yaşadıkları aşksa!) birbirlerine ettiklerini zulüm tarihinin baş köşesine koyabilirsiniz. Hesâbînin hesâbîye akrep etmez ettiğini. "Beni kategorize etme" diyoruz. Beni sınıflama. Kafanda önceden çizdiğin yerlere koyma. Farklıyım ben. Beni içine alıp öğütme. Sonsuzum ben. Tüketmeye kalkma beni, damgalamaya kalkma. Tükenirsin, damgalanırsın.

Stratejiler ve taktikler. Kullanma, kullanılma. Hayatı hesaplayamazsın. İyi ki hesaplayamazsın. Başarısız hesâbîlerin şansı var. Vazgeçebilirler. Gönül sıcaklığını, ufuk genişliği ile dünyaya bakmayı öğrenebilirler.

Hesâbîler üstüne ihtisasım vardır. Bu sözümün yalan olduğunu, umarım anladınız.

Bisikletim

Bin dokuz yüz ellilerin Konya'sında, üç dört yaşlarında bir çocukken, o zamanlar güçlü kuvvetli bir üsteğmen olan babamın bisikletinin önünde, gün batımına yakın, Meram yolunda, iğde kokuları arasında düşlere dalardım. Bir gün yolun kıyısındaki bir tepeciğin eteğine sapmıştık. Babam, bisikletiyle, bu tepeciğe çıkabileceğini söylemişti. Üstelik, önünde ben otururken. Yapamayacağını düşünmüştüm. Buraya kadar, ayrıntıları iyice anımsıyorum; bundan sonra belleğim bulanıyor. Şu an, babamın benimle birlikte, bisikletiyle tepeciğe tırmanıp tırmanamadığını bir türlü anımsayamıyorum. Neden tam bu noktada belleğimin oyununa geldiğimi bilmiyorum. Babama hayranlığım bu olaydan sonra azalmadığına göre, tepeciğe çıkabildiğimizi sanıyorum. Belki de çıkamadık. Belleğimin oyunu da bu yüzden olabilir. Ama babamın gücünden hiç kuşkum olmadı. Bunu iyi biliyorum. Kim bilir, yokuşu çıkamasa, tepeye ulaşamasa da, o benim babamdı. Onu kendi sınırları içinde seviyordum. Uydurayım burada biraz: felsefeye ilgim, bu olaydan sonra başlamış olabilir, insanın gücünü denemeye kalkışını gözledikten sonra.

Yedi sekiz yaşlarından başlayarak bisikletle bütünleşmeyi ögrendim. Lise öğrenciliğime dek. Nedense unuttum sonraları bisikleti. Uzun yıllar bisikletsiz dolaştım dünyada. Birkaç ay öncesine dek, felsefeye bisikletle girebileceğim; babamın bir anlık çılgınlığı gibi, kendime dik yokuşlar bulup, tırmanmaya kalkışacağım aklıma gelmezdi. Sevgili dostum Sargun Tondt, kabuk bağlamış yaramı kaşıdı. Tuttu bana bir bisiklet satın aldı. Kırkdokuz yaşında bir çocuk olarak, şimdi yokuşları tırmanmayı sevmeye başladım. Bisikletle birleşen bedenimi, alnıma vuran rüzgârı düşündürücü buluyorum. Bisikletimle düşünüyorum. Yazılarımı onun üstünde yazıyorum. Yokuşlarda zorlanmak: Yokuş, çetin bir kavram oluyor bende.

Eşeğim benim bisikletim. (Bir kürt anası bisiklete "Hespe-Hesinî" demişti: Demir At!) İnatçı değil, şimdilik. Bir kez, asfalttaki çukura saplanıp, düştüm. Henüz yara almadım. Gele-

cekte ne olur, bilmiyorum. Belki üstünde ölürüm. Yanımdan hızla geçen kamyonlardan ürküyorum. Dalgınlığımdan korkuyorum.

Gün batımlarında, çimen kokularını duymak, çiseleyen yağmurda iyice ıslanmak, bisikletimden o zaman dek ulaşamadığım düşüncelere dokunarak inmek hoşuma gidiyor.

Erken güz akşamlarında batan güneş ışığı iğde yapraklarını yalıyor. Ağaçlardan gelen kokuyu duyuyorum. Uzanıp sevişiyorum doğayla, havayla. Karanlık çöküyor. Bisikletim karanlıktan fırlıyor. Yağmur yağsın, beni ıslatsın istiyorum. Yıkanıp, arınırım belki yağan yağmurla. Islanıyorum da arınamıyorum.

Bisikletle geçmişi, şimdiyi, geleceği yaşamak olanaklı. Motosikletim olsaydı -ki hiç olmadı, hiç olmayacak- geleceğe, yalnızca geleceğe uçardım. Teknolojinin fırlattığı geleceği sevmiyorum. Benim bir ayağım geçmişte olmalı. Bisikletimin pedalında geçmişe basıyorum. Usulca. İncitmeden. Şimdiye dokunup.

Yokuşu çıkıyorum: Güftesi Yusuf Ken'an Bey'in, bestesi Rıfat Bey'e ait bir sabâ zemzeme şarkı takılıyor dudaklarıma, curcuna usulünde, vezni mefaîlün/ mefaîlün/ feûlün. Sözleri şöyle: "Hayâl-i yâre değme, girye dursun/ Kurulsun sahn-ı çeşminde otursun/ Sipâh-ı aşk-ı cânân cân ilimde/ Dağılsın kol kol olsun ordu kursun." Gözyaşımda sevgilimin hayali var. Dokunmayın ona. Gözümde, gözümün ortasında dursun, otursun. Sevgilimin aşkının askerleri can ülkesinde, dağılsın kol kol olsun, ordu kursun, diyor şair. Böyle anlıyorum. (Gözyaşım, sevgilimin hayaline değme. Gözlerimde dursun. Akarsan, sevgilinin hayalini de götüreceksin.) Sevgilimin sipahileri kuşatıyor ülkemi. Sipahiler, atlarına değil de, bisikletlerine binmişler. Yüzlerce bisikletli kuşatıyor can ülkemi. Bisikletimi. Sevgilim, gözyaşımda oturuyor. Bisikletinin üstünde. Bisikletimin. Tırmanıyoruz. Gökyüzüne. Her yokuş bana gökyüzü olarak görünüyor.

Şarkını son dörtlüğü şöyle: "Haberdâr et sabâ, ol gül-îzârı/ Bizim semtin erişti nev-bahârı/ Eğer isterse seyr-i lâlezârı/

Açıktır sınemın bağı, buyursun." Gül yanaklıya haber ver, sabah rüzgarı, bizim oralara ilk bahar erişti. Lâle bahçesini seyretmek isterse, buyursun gelsin sinemin bağı açıktır ona.

Ne güzel bir sevgidir bu; sevgiliyi sineye, bir lâle bahçesi olan sineye çağırabilmek, ne yürekli çağrıdır. Gel, ilk baharım ben. Gel seyret içimi diyebilmenin inceliğine şaşıyorum. Herkesin iç dünyasını birbirinden kaçırdığı şu kahrolası dünyada, "benim içimde bahçeler var, buyur gel" sözünde, başkasına uzanan bir iç zenginlik görüyorum. Elbette gelecektir sevgili. Bisikletiyle. Yokuşlar çıkarak. Yokuşlar inerek. Frenleri tutacaktır. Yanından hızla geçen TIR'ların, kamyonların rüzgarında. Biz bisikletliler, içimizdeki bahçelere sevgililerimizi çağıracağız. Son model otomobillerle girilemez oralara. Hele motosikletlerle hiç girilemez. Bisikletin, bedenle bütünleşmiş bisikletin, girebileceği, yürüyebileceği patikalarla, derinliklerimize konuklar çağıracağız. Bahçelerimiz işgal altında olmayacak. Belediyelerin, hoyrat otomobil tekerleklerinin çiğneyemediği alanlarımız var çünkü. Çünkü yaralıyız. Gözyaşlarımızda sevgililerimizin hayali duruyor. Yaralarımızdan, kanayan yaralarımızdan, beslenen lalelerle süslediğimiz bahçelerimizi sunuyoruz. Dünya rehin alamaz bizi. Sevgili sahiplenemez bahçelerimizi. Can ilimizin konuğudur o. Seyreder ve gider. İncitmez. Hırpalamaz. Sonsuzluğumuzu bilir çünkü. Sorumluluğunu bilir. Sevginin sorumluluğunu. Biz sinemizin bağını açarız ona, o da sinesinin. Sipahilerini gönderir bize, bisikletli sipahilerini. Biz de. Bisikletlerle dünyalar gezer, dünyalar tanır; dünyalar kazanırız. Yarin sinesinin bağına uğrar, sonra kendi bağımıza döneriz. İneriz bisikletlerimizden, sevişir; yeniden biner; yokuşlarımıza devam ederiz. Sevgililer yol arkadaşlarıdır, gökyüzüne giden yolda. Oysa bisiklet, pikniğe ya da yazlığa gidenlerin elinde anlamsız bir gezinti aracı oluyor. Şişman hanımlar ve beyler, zayıflamak için bisikletlere eziyet ediyor

Gözümdeki yaş bundandır. Gözümdeki yaş beni bu gerçekten kurtarıyor, alıp sevgilinin bahçelerine götürüyor. Cânân cân iline yolluyor bisikletlerini, cân cânân iline. Aşkı bisikletle tatmayı ne zaman öğrenecek, aşk yoksulu çağım benim?

Attâya Dıdıyoz...

Çocukları gönderdiğimiz bilinmeyenlerle dolu ülkenin adı. "Attâya gidiyoruz, değil mi yavrum?" "Attâ dıdıyoz." "Gidiyoruz"umuzla, onların "dıdıyoz"u çok farklı. Biz büyükler bildiğimiz yerlere gideriz çoğu zaman, hiç değilse adlarını bildiğimiz yerlere. Çocuğun "dıdıyoz"unda, coşku, serüven heyecanı, bilinmeyenin merakı vardır. Çocuk, büyükleriyle "gider", güvenlidir gidişi, bilemediğinde sorar: "Anne, biz nereye dıdıyoz?" Geleceğe yavrucuğum, yıldızlara. Bulutlara. Okyanusa. Hayata yavrucuğum. Cilvelerine. Gerçekliğin içine, ötelerine...

Kalanlar. Dünyayı gezse de aynı kafa ve duygu yöresinde dönüp duranlar... Ötelere gidemeyenler. "Attâya" gidemeyenler. Büyükler gidemez. Yakışmaz büyüklere. Kalırlar. Kendi ördükleri duvarların arasında.

Duvarlar örüyoruz. Yaşama alanlarımızı belirliyoruz önce. Burada yaşayacağım. Şu işi yapacağım. Şu ilişkilere girişeceğim. İçimize de örülüyor: Ben bu kadarım. Şunlardan hoşlanırım. İlgi alanım budur. Duvarlar güvenlik alanlarını oluşturuyor. Soluklandığımız bölgeleri.

Fiziksel alanlarımız var. Evimiz, bahçemiz, işyerimiz, okulumuz, caddeler, sokaklar... Fiziksel adresimiz var. Umut caddesi, Sevgi çıkmazı, Yoksul apt. No 1/1 gibi. O adres "gerçek" adresimiz mi acaba? Evimizde mi oturuyoruz gerçekten? Yoksa düşlerimizde ışıldayan alanlarda mı? Kaç adresim var acaba? Mektuplarınızın geldiklerinin dışında? Yüreğimin adresini bulamıyorsun sevgilim! Düşüncemin adresine uğrayamayan düşünürler, merhaba! Merhaba, yalnızlığımın adresi, öfkemin!

Ülkemin adresi var. Sevdiklerimin. Cebimdeki adreslerin toplamıyım ben. Beni tanıyanların. Dolandığım, dolaştığım, koşuştuğum yerlerin toplamıyım. Anne beni attâ götür, aşayım kendimi. Şaşayım dünyaya. Anne, beni bana tutsak etme. Tut elimden götür beni, uzaklara götür; sevgilinin olduğu yerlere; bilmediğim ağaçların, kuşların; tatmadığım acıların olduğu yere. Anne, beni bana götür. İçimin derinliklerine. Attâya götür; attâma; attâ yap bana. Beni sığlıkların, dar kafalılığın,

kinlerin, anlamsız tutkuların düşkünü kılma. Uçur beni. Uçmayı öğret. Duvarları aşmayı. İnsanlardan, çaresizliklerinden, örülmüş engellerden uzaklaşayım.

Attâ, bir yaşama sevinci. Kaçımız attâya gidebiliyor hâlâ? Galiba ben gidiyorum. Evden her çıkışımda. Uzaklara gitmenin sevinci doluyor içime. Her zaman değil. Yıkımlar yaşadığımda ne denli uzağa gitsem, hep aynı yerde olduğumu duyuyorum. Kara bir bulut çöküyor içime, çakılı kalıyor saatlerce; hesaplaşmalar başlıyor, kendimle, anıların saldırısına uğruyorum. Düşünceler, anılar, aklımın almadığı çağrışımlar... Yoruluyorum. Bulut dağılıyor, sonra da yağmur olup yağıyor, yağıyor, serinliyorum. Yıkımların ardından düşünceler. Düş yıkımlarının.

"Düş kurma o halde sen" diyebilirsiniz. Nasıl kurmam? Yıkılacağını bile bile; kaybedeceğimi bile bile.

Bir arkadaşım; büyük beklentileri olan, Fransız uyruklu bir dost; mutlu olması için gerekli koşulları sıraladı, "Bunlar olursa, derdim kalmayacak" dedi. "Belki tam olmayacak, ama birazı bile beni mutlu edebilir."

"Ben" dedim, "Koşullar, ne olursa olsun mutsuz bir adamım. İflah olmaz biriyim ben. Yaşayacağım mutsuzlukları düşündükçe, çok mutlu oluyorum." Dalga geçtiğimi sandı. Elbette, düzeltilmesi gerekli koşulları var hayatımızın; insanlar açlıktan, yoksulluktan, haksızlıktan, sömürüden, sevgisizlikten ölmemeli. Kendi adıma, hangi koşulu değiştirirsen değiştir, mutsuzun biriyim ben.

Aferin bana, değil mi? Bir şansım var ama; attâya gidebilmek. Uzaklara, ötelere. "Ötelerde sevgilim var mı anneciğim?" "Olabilir, yavrum, öteleri nasıl aradığımıza bağlı." "Ötelerde hakkın yenmediği, attâlara çıkabilmenin çoşkusunu yaşayan inkanlar var mı?" "Var, oğlum, var! Yitirme umudunu. Öteler sonsuz. Ötelerin rüzgârı savursun saçlarını!"

"Evini neden beğenmiyorsun, haylaz çocuk? Neden aklın fikrin "attâ"da? Sıcacık odan var; oyuncakların; uyurken sana masal okuyan, annen! "Attâ"ya gitme yavrucuğum; kurt yiyebilir seni. Anneni, babanı. Uzaklara gitmeyin."

"Gideyim, Ahmet Amca! Dünya kaç bucak nasıl bileyim gitmeden? Tek adresim, oturduğum yer değil! Gönüldeşlerimi arıyorum ben. Sevdiklerimin, beni sevenlerin yüreklerinde adresim. Bakayım, kaç adresim var! Dillerini bile bilmediğim diyarların çocuklarıyla kaynaşayım, kendimi arayayım, onlarda. Ne kadarım, gücüm ne? Ulaşabileceğim insanlara, ulaşmaya çabalayayım!"

"Yavrucuğum, dünyanın her yanında insanlar birbirine benzer. Nereye gitsen, kendini de götürürsün. Dekor değişir, oyun aynı oyundur."

"Yanılıyorsun. Attâ gitmek, "kendi olanaklarını", "ne kadar", "nasıl" olabileceğinin sınırlarını araştırmaktır. Attâ, bir heyecan, kendini, yeteneklerini, potansiyelini gerçekleştirme aşkı!"

"Atıyorsun. Attâ şu: Sen zekâsı gelişmemiş bir çocuksun! Anan, baban ya da büyüklerinden biri senin elinden tutuyor ya da arabayla dolaştırıyor; onun seçtiği yerlerde dolaşmaya mahkumsun. Gidecek başka yerin yok. Seçeneğin, bilgin ne kadar gösterilirse, o kadar; ne kadar öğretiliyorsa, o kadar; "attâ" bir avutmadır; sonra yemek yedirmek için, seni uyutmak."

"O, aptal çocukların "attâ"sı. Kim götürürse, götürsün; her attâ, özgürlük için, dünyayı öğrenmek, tanımak, sonunda değiştirmek için bir fırsattır! Sen götürmeyeceksen ben gidiyorum Ahmet Amca! Ben attâlarımı, ileride büyük yaşam serüvenlerine dönüştürme yürekliliğine sahibim. Geliyor musun Ahmet Amca? Yoksa tek başıma gideceğim 'attâ'ya."

"Geliyorum yavrum. Yolda gördüklerini bana anlat! Nereleri gezebileceğimiz öğret bana! Ben attâsız büyüdüm yavrum! İçim, çıkamadığım attâların hüzünlü ateşiyle yanar. Beni attâya götür yavrum!"

"Tut elimi Ahmet Amca! Haydi, hep birlikte attâya dıdıyoz!"

Benim Odam Tımarhane

Benim odam tımarhane. Ben deli. Duvarlar deli. Kitaplarım zır deli. Benim odam dünya. Dünyada bir dünya.

İnsanlar gelir. İşleri vardır. Görür. Giderler. Dostlar vardır. Dertleri. Konuşurlar. Gülüşürüz. Tartışırız. Odam bir han odasıdır onlara, gelir, giderler.

Acılı olanlar. Dolu olanlar. Yoksul odam onlar içindir. Yokluğu, hiçliği duymuş da gelmişler içindir. Akıl bağını çözüp aklı kavramışlar için. Aklı akılla hırpalamış, delirmiş, akıllanmışlar için. Akıllı deliler, deli akıllılar için.

Benim odam tîmâr-hâne. Deliler evi değil. "Tîmâr," Farsça bir sözcük. Hastaya, felâkete uğramışa yardım etmek, kederini gidermekle ilgili. Gözetmek, endişe etmek çağrışımlarını taşıyor. Heidegger'in *Sorge*'si gibi. Ayrıca ağaç bakma, hayvan temizleme anlamları var. Örneğin tîmâr kerden, hayvanı tımar etmek demek. Hastalara, yetimlere, kimsesizlere bakanlara timârhuvâr deniliyor.

Tımarcı yamağıyım galiba. Bir eksiğim, kendimi tımar edemiyorum. Berberin saçını kesemeyişi gibi.

Terapist miyim? Değilim. İnsan ruhuyla ilgiliyim yalnızca. Ruhu titreyenlerle. Terapist uzmandır. Kuramlarla yetişir. Uygulamalarla. Meslektir terapistlik.

– Tımarcılık, "cılık"la bitmesine rağmen meslek değil. Tımar ehli, istikamet ehlidir. Yönelmişlerdir. Uçsuz bucaksız insan ruhuna, dipsiz insan ruhuna.

– Odamda yüz yüze kalakaldığım dostların diyarlarına göçüyorum. Ses veriyorlar. Alıyorum. Almaya çalışıyorum.

– Dünya tımarhanesinden kaçıyoruz. Odama. Yozlaşmanın, kokuşmanın, çürümenin dünyasından, odama.

Odam kaçkınların yeri. Odam bir sığınak. Odam bir liman. Aldanmıyoruz. Gerçeklik dışarıda, kapıya dayanmaktadır.

Odam bir hazırlık evidir. Dünyaya çıkışın. Dünyadaki dehlizlere.

Ruhları karşıladığım bir meydan. İç dünyası olanların. Duygularıyla, düşünceleriyle yananların.

Odam bir timâr-hâne. Çıkıp gidenlerin kendilerine özgü odaları oluyor.

Ruhlarını arayanların odaları çoğalıyor. Odalarda pencereler, kapılar. Açılıyor odalar birbirine, birbirine geçiyor.

Yâr-hâne oluyor oda. Timârhâne. Orada yaralar sarılıyor. Yoksullar, öksüzler, yaralılar bakılıyor.

Odamın pencerelerinden, öteki odaların ışığı süzülüyor. Kendi içine kapalı bir "monad" değil odam. Odama dünya sığıyor. Odama isyan, odama kavramlar, düşünceler, duygular sızıyor. İnsanlar giriyor kapılarından. Konaklayıp konuk olanlar var. Geçip gidenler. Odamın kimselerin göremediği gizli köşeleri var. O köşelerdeki enerjiyle aydınlanıyor odam, aydınlatıyor.

Timârhânelerimizi paylaşıyoruz dostlarla. Odaların olmadığı dünyadadır yoksul ve yaralı.

Odalarda ruh bakımı yapılıyor.

Odamda odalar var. Paylaşıyoruz. Dünyayı ve odalarımızı.

Odam odama karşı. Odam odanın içinde.

Benim odam timârhâne. Toplanıyoruz orada. Yârim oradadır. Odamda. Ben odasında. Dünya, oda oda içinde bir odadır

Neden duvarları var? Yıkılmalı mı duvarlar? Duvarsız oda olabilir mi? Olamaz. Duvar gereklidir, her duvarda kapılar ve pencereler olmak koşuluyla.

Odasızın ruhu yok.

Odalar meydanı dünya. Odalar dünyada. Dünya odalarda. Odam bir meydan.

Hem sığınıyorum, hem açılıyorum.

Ruhunu arayanlara, dünyaya, gerçekliğe açıktır odam. Benim odam timârhâne. Dostlarımın odaları da.

Odaları, ruhları olamayanların, dünyayı değiştirmeye hakları yok.

Çağımız insanı odasını arıyor. Daha güzel, daha adil dünya için. Dünya evi için.

Timarcının olmadığı dünya tımarhanesine, herkes kendi odasındaki timârhânede çalışarak, odaları birbirine bağlayarak karşı çıkıyor.

Söylediklerimin bireyci, idealist düşünceler olduğunu sananlar, tımârhâneme buyursun, tımarlaşalım.

Garip

Gariplik üzerine yeterince düşünemedim. Gönül üzerine de. Oysa "gariplik" ve "gönül", düşüncelerimi sızlatan sözler. ("Kavramlar" dememek istiyorum!) Salt bu iki sözün beni götürebileceği yolları düşündükçe ürküyorum. Ömrüm yetecek mi? Anlamlı şeyler söyleyebilecek miyim? Bilmiyorum. Birkaç yıldır "Garip Ali" tipini okura uzun aralıklarla da olsa, göstermeye çalışıyorum.

Garipliğin Türkçe'de kullanılışından, en azından, dört temel öğesi olduğu söylenebilir.

Garip, gurbette olandır. Vatanında bile. Evinde bile. Burada iken, hep "orada"dır. Göçebedir. Yurdunda göçebedir. Bu gurbet duygusu onu dünyevi isteklerden, mülklenme açgözlülüğünden alıkoyar. Hep "ötede"dir. Üşüşmez garip. Kapışmaz. Yapışmaz.

Peki yabancı mıdır bu dünyaya garip? Yad eldedir. Elgindir. Eldedir. İlde. Memlekette. Hem yurtta, hem yâd elde. Sınırda. Garip, yabancı değil. Uzak ama yakın. Ülkesinde yabancı, uzaklarda iken yurdunda. Garibe dünya gurbettir. Ülkesiz değildir yine de. Garibi nedir ülkesine bağlayan?

Garip, dış dünyada gurbette, içinde ülkesindedir. Dünya garibin içindedir. Garip dünya içinde değil. Garip iç dünyası ile dış dünyası arasında dolanıp durandır. Tıpkı ülkesi ile yad eller arasında kalışı gibi.

Nedir garibi ülkesine bağlayan? İçine bağlayan, iç dünyasına? İkinci temel öğesi garipliğin: Duygulu oluşu. Duygulu, iç fırtınaları yaşayan, seven, arayan, yıkılan, uman... Gurbette yitmez garip; bekleyenleri vardır, döner gelir. Anıları vardır. Yaşadığı duyguların bağladığı diyârı vardır.

Gurbete iş tutmaya gitmemiştir. Dünya meşgul olunacak, "ış" yapılacak bir yer değildir. Garibin üçüncü temel özelliği kimsesizliğidir. Kimsesizliği, eşinin dostunun olmayışı anlamında değil; dış dünyayla arasındaki kapanmayan derin uçurum, insanlarla ilişkisinde de kendini gösterir. Garibin dostları, sevgilileri elbette uçurumun öbür yanındadırlar. Garip öbür

yanı geçmiş, onları sevmiştir; ama döner gelir yeniden uçurumun öte yanına; yola çıktığı yere. Garip uzlaşmaz, yurt tutmaz. Yerleşmez. Onu, bir eve, bir odaya, bir pencereye, bir insana bağlayamazsınız. Garip kimseyi kırmadığı için, kimseye kin tutmadığı, kimseyle yarışmadığı, kapışmadığı için kimsesizdir. Garipten müdür, muhtar, milletvekili olmaz. Garip gidicidir. Gidip gelici. Sorumsuz değildir. Evrenden, cândan, canlılıktan sorumludur. Kendinden. Kendini yaşaması için, kendi sorumluluğunu taşımak amacıyla gider.

Gurbette, duygulu, kimsesizdir. Neden? Para kazanmak, üne erişmek, büyük tutkuların insanı olmak için mi? Garipliğin dördüncü öğesi 'tuhaflık'tır. Garip, yadırganan, şaşılacak, alışılmamış, yabansı biridir. Gurbette oluş, duygululuk, kimsesizlik, alışkanlıkları sarsmak, kalıpları kırmak içindir. Garip, kalıp-kırandır.

Medya garibe işleyemez. Medya "burada" olanadır. Oturmuş kalmışlar içindir. Bağları, bağlantıları, çıkarları olanadır. Garip, medya-bozandır. Medya geçirmez bir gönlü vardır.

İktidar garibe işlemez. Garibi tehlike olarak göremez, anlayamaz. "Meczup" sanır. Mahallenin delisi. Garibe polis işlemez. Şu anlamda: İşkence edilebilir; hapislerde çürüyebilir; ama o hep 'uzakta' kalacaktır. Ötede olacaktır.

Garibin kültürümüzde kökleri var. "Bir garip ölmüş diyeler..." diyor, Yunus. Garip kuşun yuvasını Allah yaparmış. Orhan Veli'nin, arabeskin garipleri var. Benim oluşturmaya kalkıştığım garip, bunlardan farklıdır. Elbette, biraz bilge, biraz filozoftur. Öyle olması da gerekmez. Ticaret erbâbından garipler görmüşümdür; memurlardan; zabıt katiplerinden. Garibin gemici olması gerektiğini kim söylüyor? Belli bir mesleğin insanı değil o.

Peki, anladık da, şimdi bu garibi anlatmanın âlemi ne? Yaşadığım dünyada, rahatsız olduğum insan yüzlerine karşı, garibi arıyorum. Garipler eksik hayatımızda. Parası olmayana garip diyoruz. Adam paralanınca, bizi paralıyor. Elden ayaktan düşmüş yoksullar garip midir? Kimsesizler garip mi? Her dokunaklı, tuhaf, kimsesiz, yurdundan uzak garip midir? De-

ğildir. Gariplik, içinde bulunduğumuz 'dış koşullardan' gelmez. Gariplik, içimizdedir. Param, pulum olabilir. Sağlığım yerinde, çevremde dostlarımla yaşıyorumdur. Ama bir yerlerim, içimin bir yerleri kanıyordur hep. Hep tedirgin, hep mahçup yaşıyorumdur.

Garip palazlanmaz. Alışmaz dünyaya. Dünyaya kazık çakmaz. Efendi olmaz, köle olmaz. Saldırmaz. İktidarın ardında değildir. İçindeki dünya, dünyayı taşımaktadır. Zoru, içiyle dışının çatışmasını yaşamaktır. Zoru, içiyle dışını bütünleştirmektir.

Bu canavar dünyada garibi önermem garip değil mi? Garibı yer bu dünya. Yutar, yok eder.

Yok edemez. Garibin binbir türlüsü vardır. Garip herhangi bir savaşta yok edilecek biri değildir.

Garip, birbirini boğazlayan, doğayı sömüren, çıkarlarını sürekli kollayan, iç dünyasını, ruhunu unutmuş insana bir uyarıdır. Her insanın garipliği vardır. Unutturulmuştur. Eğitim garipliği yok ediyor. Üşüştürüyor insanı. Herhangi bir hedefe. Koşuşturuyor. Hakikati anlama çabası içinde olanlar bile üşüşüyor. Sürü sepet bilim yapılıyor. Uyanık, fırsatçı, birbirine çelme takmaya hazır insanlar kültürü oluşturuyorlar. Köşebaşlarını tutmuş, sanata, edebiyata, düşünceye karışıyorlar.

Garipler örgütlenir mi? Örgütlenmeyen, dayanışma aramayan savaşı kazanç bilir mi? Garipler zulme karşıdırlar. Örgüte giremezler. Onların örgütte olmalarıyla, olmamaları arasında pek fark yoktur. Örgütsüzdürler. Kimsesizdirler. Dostlukların, örgütlerin, kavgaların geçiciliğini görürler.

Garip gidip gelendir. Bundan dolayı savaşa gidebilir. Uçurumun öbür yanına geçebilir. Garip dönecektir. Geri gelecektir.

Yüzünden kan damlayan, para pul, seksten başka bir şey düşünmeyen bir arkadaşım yazımı yarısına kadar okudu, ağzındaki lokmayı çiğneyip yutmadan, yargısını bildirmeye kalktı: "Garibi getir de aynı evi paylaşalım. Kirayı üleşmiş oluruz. Garipten zarar gelmez. Sırtına vur, lokmasını al. Garibi bizim daireye memur alalım."

İçinde yalnızca yediği yemekleri sindiren organları olduğunu düşünen, iç yoksulu arkadaşımın, garibin nasıl bir çetin ceviz olduğunu anlama şansı yok. Gariplik düzeyi yüz üzerinden iki. Benim düzeyimi söylemeyeyim. Bu düzeyi nasıl ölçtüğümü de. Anlayan, ölçer, bulur. Gariplik düzeyiniz, gariplik yaşınız kaç?

Pompa, Kelepçe ve Kilit...

Bisikletime pompa aldım. Ön lastiği inikti nicedir. Öylesine ağır aksak sürüklüyordu beni, hışır hışır. Şişirdim. Sertleşti. Uzun yollara hazır. Çok uzun yollara. Ölüme. Şişinerek. Bisikletimi kendime benzettim.

Bisikletime kelepçe aldım. Pompayı tutturmak için. Bisiklete bağlamak amacıyla. Kelepçe bağlar silindirimsi şeyleri, bir yerlere. Kendimi hayata bağlamak için kelepçe aldım. Adına felsefe diyorlar. Tekeri şişirmek için pompa, pompayı tutturmak için kelepçe. Peki tekeri neden şişirdim? Bisikletle gitmek için. Nereye?

Kilit. Bisiklet durunca, bir yere bağlamak için. Çalmasınlar diye. Kilit, bisikletime ilişmeyin diye.

Düşündüm sonra, *pompa, kelepçe* ve *kilit* hayatımızın ipuçları. Gizimizin. Gizliliğimizin. Bu üç nesnenin neleri söylediğini duydum ve yazıyorum buraya. Siz felsefenin hep kavramlarla mı yapıldığını sanıyorsunuz? Yanlış? Felsefe, pılı pırtıyla, eşyayla da yapılır. Eşya okumakla, eşyayı okumakla. Buna *aktar felsefesi* denir. Yapılması çok kolaydır. Yapılanın neden felsefe olduğunu 'aktar'lar bilir. Bisikletçiler de. Bisikletliler de.

Şimdi bana buyurun, deyin ki: "Ahmet bize pompa, kelepçe ve kilitten hayat resimleri çizerek aktar feslefesi yap." Emriniz olur. Hemen:

Resim A

Pompa üfler, soluktur. Yaşam soluğu. Can verir. Doğruluruz. Pompa "yeni" bir şey üflemez. Zaten çevremizi saran havayı üfler. Bir türlü içimize çekemediğimiz havayı. Pompa "kaçmış havamızı" doldurur içimize. Sertleştirir. Diri kılar. Biz insanların, araba ya da bisiklet lastiğine benzer yanlarımız vardır. Yola çıkmamız için "delik" olmamamız, hava kaçırmamamız gerek. Pompa, ruhtur

Pompa, Eros'tur. Yaşama coşkusu. Thumos'tur, duygusal güç. Daimon'dur, içimizdeki cin. İçinde pompa olmayan pörsür. Duymaz. Düşünmez. Kurur. Dış pompa gereklidir ya, içteki ek-

sikse bağımlılık yaratabilir.

Ölüm, pompa yokluğudur. İçimiz söner. Yaşasak da, anlamı ne; öyle hayaletler gibi?

Kelepçe tutunacak dalımızdır. Pompadan güç alır, o güçle kelepçeye yapışır, bağlanırız.

Kilit, tutunduğumuz dalı bağlar, sağlama alır. Kimseler sökmesin yerinden diye. Kilit, kilitler.

Pompa, dirilme, isyan; kelepçe, alışkanlıklara, kolaycı yaşama sığınma; kilit sığınma sonucu tutsaklıktır. Pompa, kelepçe ve kilitle bitecekse neden doldurur ki bizi? Kelepçe ve kilit kalksın diye mi?

Resim B

Pompa şişirir. Olmadığımızı oldurmuş gibi göstermek için. Şişim şişim şişiniriz. "En büyük"çülük oynamak için sahne hazırdır. Pompa, dalkavuklar, hayranlardan oluşabilir. Şişkin biri oluruz. Hava atarız, içimize basılmış havayla. Bu şişkinlikle hangi boşlukları saklarız, bilmem.

Kelepçelere takılırız, şişmiş durumumuzla. Partilere, barlara. Dost topluluklarına. Şişik insan, çengellere takılır. Kelepçelere. Pompa yanlış çalışmış, lastik, balon yapmıştır. Balonlaşmış uçmuş, kelepçelere takılmışızdır.

Balona kilit vurulur mu? Uçan balonun ipinden tutulmuş, aşağı çekilmiştir balon. Balonun kiliti ipidir. İpsiz balonun denetimsiz özgürlüğü, kısaltır ömrünü.

Yanlış çalışan pompayı kelepçe ve kilit kurtarabilir mi? Balona ipi ya da takıldığı yer can verebilir mi?

Diyebilirsiniz ki, balon can verir. Balon umuttur. Sevinç Şişkin insan bu anlamda balon olabilir mi? İçine can yerine, boşluk püskürtülmüş?

Resim C

Pompa gaza getirir. Dolduruşa. Medyadır. Eğitim düzenidir. İdeolojilerdir. Öfkelerdir. Pompa doldurur. Saldırgan yapar. Pompanın gücü, şişirebileceği lastiklere kolayca ulaşabilmesindedir. Açarız gazeteleri önümüze, geçeriz televizyonunun önüne; pompalanmak için. Kışkırtıcı dostlarımızı, kin dolu düşmanlarımızca pompalanmaya hazırlarız kendimizi, kudur-

mak, öfkelenmek için. Pompa kullanır bizi. Azgınlaştırır.

Kelepçe öfkenin sonucudur. Doldurulusun. Kavrayan, bağlayan, yerine yerleştiren, sıkandır. Öfke sonucu sıkılırız. Kilitleriniriz.

Bu üç resimde de teknolojinin üç nesnesi döner durur. Etkin olan, pompadır. Kelepçe yakalar, kilit tutuklar. Tersi olabilir miydi? Kelepçe ve kilit etkin, pompa bu etkinliğin karşısında? Kelepçe ve kilitin tutup "zapt", "rapt" etmeleri karşısında, pompanın özgürlük sağlayıcı bir işlevi olabilir.

Her nesneler topluluğu, ev gereçleri, doğadaki hayvan ve insanlar, taş toprak, "pılı pırtı" felsefesine konu olabilir; onların birlikteliğinin yorumu yapılabilir. Burada belki yeterince başarılı olmayan örneğini verdim.

Birkaç nesne alın. Yorumlayın. Açılsın ufuklar. Kavramlarla resim çizin. Nesneleri kavramlaştırıp kavramları nesneleştirin. Kavramadan nesneye, nesneden kavrama dönüşümleri yaşayın.

Neden mi? Kavramanın 1001 yüzünü görmek için.

Dünya Yumrudur, İnsanlar Mürekkeptir

Dünyada mucize var mıdır? Olmamalı. Nedeni açık: Her oluşumun yasaları var. Başlangıç koşullarını bilirseniz, sonunu da "kesinlikle" bilemeseniz bile, belli bir olasılıkla kestirebilirsiniz. Bu, "nesnel" gerekçem. Öznel gerekçemi de söyleyeyim mi mucizenin olmaması gerekliliği için? Hani, bir yerlerde mucize olur da ben yaşayamazsam? Yaşayamadığım mucizeyi kıskanırım. Derim ki kimse yaşayamıyor, demek mucize yoktur. Buradaki "kimse"yi tanıdınız mı, o benim.

Mucizeye böyle karşı çıkışımın da önceden belirlenmiş yasalarla ilgisi var mıdır, bilemem. Yaşadıklarıma bakıp yorumlamaya kalktığımda zaman zaman mucizeye değilse bile "möcize"ye inanasım geliyor. Siz inanmamaya devam edin. Bilimseldir. İnsanı rahatlatır.

Möcizenin olması gerektiğini, ülkemden kilometrelerce uzakta mumlarla aydınlatılan bir restoranda, bir arkadaşım söyledi. "Çudo" varmış. Çudo Rusçada "möcize" demekmiş. Möcize ise Azeri dilinde mucizedir.

Neden vardır, möcize? İki temel dayanağı vardı arkadaşımın. Yürürken söyledi. Bir sonbahar ikindisiydi. Yumuşak soğunu duyuyordum, topraktan gelen kokunun. Kayın ağaçları yorgun görünüyordu. Geniş, tenha caddesinden geçiyorduk kentin. Biraz uzağımızda Lenin'in heykeli ciddi ciddi inceliyordu bizi. Yanımızda ölen anneannesinin ruhu için kiliseden dua okumaktan gelen genç bir öğrenci vardı. Başı örtülü, gözleri buğuluydu. Dine inanmadığını ama anneannesine saygıdan ötürü kiliseye gittiğini söylüyordu. Kilisede masanın üstüne ekmekler ve elmalar yığılmıştı. Ölenlerin aileleri, kalanları doyurmaya çalışıyordu. Dışarıda üç-dört dilenci vardı.

Möcize, bence şu anı yaşamaktı. Rusya'da, "zagadoçnıy" Rus halkıyla, muamma olan bir halkla. Ne yapacağı bilinmez insanlarla. "Zagadka", bu bilinmezlik, möcizeye de, mucizeye de inanmayanların "bilimsel" açıklamalarıyla yok olabilir. Bana Rus halkının şu an yaşadığı dönüşümü, onların tarihinden, etnik yapısından, kültüründen çıkarak, açıklamaya kalkabi-

lirsiniz. Bu açıklamaların hiçbiri "zagadka"yı tümüyle ortadan kaldıramaz. Muammaya, bir muamma gibi bakıyorum çünkü. İnsanlarla yaşanan özel anların, özel yerlerde, duyulanların ("özel" ne demekse!) genel açıklamasına kalkışanları dövmeye çalışırım. (Hepsini "dövemeyeceğim" için bu deyimi kullandım!)

İki dayanağından birisi şuydu Azeri arkadaşımın: Dünya yumrudur. Dünya yuvarlaktır gibi, anladım sözünü. İtiraz etti. "Yumrudur, yuvarlak" değil" dedi. "Yamrı yumru" olduğuna karar vererek itirazını kabul ettim arkadaşımın. Mucizeye inanmayanlar dünyayı tam bir geometrik küre sanıyorlardı. Ya da biraz basık, coğrafi bir nesne. Dünya yumrudur. Dünya yumrudur ki her şey olabiler" dedi. Sözü bir yumruk gibi indi suratıma. Duruverdim, yürürken. Yanımda yürüyen genç öğrenci de durdu. Türkçe konuşuyorduk. Rustu. Anlamıyordu. Birden, arkadaşımın sözünü anlayıp anlamadığını merak ettim. Dünya yumruydu. Çocukcağız kiliseden çıkmış (dinsiz olduğu halde!) yürürken, iki felsefeciye çatmış, bilmediği bir dille (Türkçe) konuşmalarını dinlemiş, belki de anlamıştı. Arkadaşıma, "dünya yumrudur" sözünün genç öğrenci tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını sordum. Güldü. "Müdrik odur ki, başkasını başa düşir" dedi. Bir yumruk daha. Müdrik, idrak eden, algılayan, anlayan. Azerilerin bu deyimi "bilge" insanlar için de kullandıklarını söyledi. Müdrik mi vardı dünyada? Neden olmasındı? Möcizeyi anlayan, müdrik değil miydi? Anlayan: Başa düşen "Başa düştün mü, sayın okur?" dersem, "anladım mı, sayın okur?" anlamına geliyormuş. Rus arkadaş, müdrikti. Biz başkalarıydık, ona. Dil başkaydı. Nasıl olduysa bizi anlamıştı. Biz yumru dünyalıları. Gülümsüyordu. (Rusça olarak soramadım kendisine, çünkü Rusçayı başa düşebilmirem!)

İkinci dayanak, insanın mürekkepliğinden geliyor: İnsan mürekkepse, ben de hokkasına banan kalemim. O anlamda değilmiş mürekkeplik. Mürekkep, (terkip edilmiş!) karmaşık demek. Dünya yumru olunca, bu yumru dünyada otursa, otursa mürekkep insan oturmaz mı?

– Dünyayı yumru, insanı mürekkep görebilen göz, möcize-

yi de görür. Dünyada yaşanan dönüşümleri. Onu sarıp sarmalayan, ezen, hırpalayan baskıların altında mucize yitti. Dünya görüşleri, toplum düzenleri bireyin üzerine ağır bir yük gibi biniyor. Toplumu ve ideolojileri taşımaya çalışmaktan belimiz bükülmüyor. Hepimizin sırtında, tabanı yukarıda piramitler var. En sivri noktasından tutup düşürmemeye çalışarak (kimi zaman sırçadandır, kimi zaman demirden!) taşıyoruz. Bu piramitler, eğitimle, toplumsal baskılarla büyütülüyor. Ağırlaştırılıyor.

– Elbette toplumu taşıyacağız. Doğayı da. Seçeneğimiz yoktur. Ama neden birer hamal gibi? Neden ağır ve yorgunuz yaşamaktan? Bana möcizeyi anlatan Azeri kardeşim "Gadim Yonan Müfologyasından" (mitolojisinden) Akhil'i anlattı. Akhil kimdir? "Akhil Yonanın en kaçak (hızlı!) insanı oluptur. Çünkü anası onu yer altında çayda çimdirir. Suda çimenler ölmüyormuşlar. O da ölmemiş. "Peki" dedim arkadaşıma, sen "möcizeye" inanan biri olarak, bana söyler misin, bu kaçak (hızlı!) Yonan, kaplumbağaya neden yetişememiş?" "Tıs bağaya mı?" diye yanıtladı. "Beli" (evet!) dedim. O bir muammadır, dedi. Aradaki uzaklığın önce yarısını, sonra onun da yarısını, onun da yarısını derken, uzaklık hiç kapanmıyordu, ne denli küçük olsa da. Aşil, kaplumbağaya yetişemiyordu. Bu en hızlı koşucunun neyi vardı? Bir şeyi yoktu. Topuğu vardı. En zayıf yeri. Vurup öldürebiliyordun. İşte Aşil'e düşünce tarihinin paradokslarından biriyle bakan göz onu "aciz" görüyor; topuğundan vuruyordu, belki, Oysa, "gerçek" yaşamda mucize ya da möcize yoktu. Aşil yakalıyordu. "tısbağayı"! Kaplumbağa yakalandı mı yakalanmadı mı?

Burada mucize sırtımızdaki piramiti nasıl taşıyacağımızı bilmekten geçiyor. Bilgilerimizi, düşüncelerimizi, dünya görüşümüzü, dostluklarımızı ve düşmanlıklarımızı. Nasıl yaşayacağımızı bilebilmekten.

Güneş batıyordu. Rusya'da, bir yanımda pırıl pırıl gözleriyle gencecik bir Rus, ötemde Azeri dostum yürüyorduk. Dünya yumru, insan mürekkepti. İkisinin de anlayan gözlerinden bunu anlıyordum.

Ay Işığı, Kavun ve Sen

Gecenin bir vaktında canım kavun çekiyor. Sokağa fırlıyorum. Üstümde ince bir gömlek. Hazan mevsimi gelmiş, ben hâlâ tenime yapışan gömleğimle dolaşıyorum. Gömlek değiştirememenin, değişememenin basıncı uğulduyor bedenimde. Ayaz. Üşüyorum. Yol kenarında bir sergi yeri arıyorum. Evlerin ışıkları sönmüş. Arada bir yoldan geçen arabaların seslerinin dışında, karanlığı saran sükût ürkütücü. Göğe bakıyorum. Bir dilim kavun duruyor. Ay. Pembe-beyaz teninden yayılan solgun ışığı kokluyorum. Sen. Oradasın. Tepem atıyor. Bu sefil, üşümüş, titreyen ruhumla, kendini aramayıp da kavuncu arayan ruhumla, gecenin ortasında neden kalbimin içinde kalbini duyuyorum? Üstelik, bunları neden yazıyorum şimdi? Kavun, ay, sen, bütün bunlardan kime ne? Sana ne? Sen ki içimin dengesini alt üst eder durursun. Ulaşmak istesem ulaşamam, kaçmak istesem kaçamam. Seni arayamam. Kavunu arar da seni arayamam. Uyuyorsundur şimdi. Belki uyanık, resim yapıyorsundur. Kulağında bana gürültü gibi gelen bir müzikle kendinden geçmişsindir.

Ben, ne dünyayı ne Türkiye'yi ne de seni düşünüyorum. Aklımda yalnız biraz sonra kavuşacağım kavun, tepemde sızlayan ışığıyla üşüdüğüm bir başka kavun. Bir yerlerde olmalı. Köyünden gelmiş palabıyık kavuncunun kamyon kamyon yıktığı kavunlardan birini tutmak, ellerim arasında sıkmak istiyorum. Dişlerimi sıkmak. Kavunu. Duygu selimi sıkıştırıp avuçlarıma. Işıl ışıl yanan gözlerini arayıp. Çıkıversen karşıma apansız. Sarılsam: "Hakikati aramaktan vazgeçtim. İnsan aramaktan da. Seni de aramıyordum. Yalnızca kavun var aklımda. Gel bulalım onu, birlikte yiyelim." Yemezsin bilirim. Kocaman kavun bana kalır. Yer ve şişerim

Güler, geçer, gidersin. "Hoca Kavun Ye", "Ali Topu At", "Ayşe İp Atla". Bu koskoca ömür bir kavun yemek içindi. Güz geldi. Akşam oldu. Sonra gece. Kavun hatırlandı. Sokağa çıkıldı. Arandı. Bulundu. Kocaman bir bıçakla bölündü kavun. İçindeki çekirdekler çıkartıldı. Dilimlendi. Yendi. Yendi. Kavun

beni yendi.

Seni düşünmemek için kavun düşündüm. Hayatımı düşünmemek için seni. Gizli dokunuşlarını sevdım. Bedenime. Ruhuma. Hani ben yazarım ya, okura dünyayı öğreteceğim ya, seni öğreteceğim. Okur, bu insanı öğren diyeceğim. O bir tohum. Tersi. Ben kavunum. O içimde kıpır kıpır bir çekirdek ordusu.

Üşüyorum. Avuçlarımda kavun, evin yolunu tutuyorum. Ankara'nın "Yuva Kavunu". Yuvanın kavunu olur mu? Kovun. Kavunu kovun. Kovun, yerine bana dünyanın nasıl kurtulacağını getirin. Ne olacak bu ülkenin halini getirin. Senden, benden, kavundan, ay ışığından okura ne? Okur öğüt ister. Vaaz ister. Akıl ister. Nesnel bilgiler ister. Bende o yok. Ben dokunduğum her şeyi kavuna dönüştürüyorum. Sevgilim kavun. Ben kavun. Türkiye kavun. Neden kavun olduğunu anlamak için Türk aydını Fransızcadan yapılacak çeviri kitapları bekliyor. Uyanık yayımcı kardeşlerim, haydi iş başına. Çok para var kavun işinde.

Kültürümüzün Gizli Mikropları

Avrupa'dan gelen orta yaşlı erkeklerin yüzlerine bakıyorum uçakta. Komşunun evinden köfte aşırmış kediye benziyorlar. Aptalca bir sırıtma gözlerinde. Yıllarca bastırdıkları oduncа arzularını, kaçamaklarla sözde doyurmuşlar. Yalanıyorlar. Hangi şirketlerde, kim bilir nelerin müdürü, kim bilir "nelerin" temsilcisidirler. Havaalanında doldurdukları torbalarda, hangi dostlarına vaat ettikleri ne gibi "bulunmaz" eşyalar vardır kim bilir. Bu fırsatçılık, bu uyanıklık, daha havaalanında pasaport kuyruğunda belli olur. "Hop!", en öne geçiverirler. Her zaman bir gerekçeleri vardır. Her zaman ceplerinde telefon. Hür teşebbüsün canavar çocukları. Bu sindirilememiş "ekonomik itiş kakışın" uyanık fırsatçıları, yozlaşan ruhlarındaki çiğliklerle kültürün belası olurlar. En tehlikeli gizli kültür mikrobudurlar. Ülkelerine ekonomik açıdan katkıda bulunduklarını savunan bu uyanıklar, "iş" alanındaki sözde başarılarının kör ettiği "iç gözleriyle" karanlıkta yürümeye mahkûmdurlar. Çıkarlarını kolladıkları sürece, dünyanın en mutlu insanıdırlar. Çıkarları arasında dünyadan "zevk" almak da vardır. Bu zevke eş ve dostlarını da katmayı severler. Uyanık olmak, uyanık kalmak. Ülkem benim: Kahır çekmiş toprağım. Bu sefil insanlar sana neler çektirecekler kim bilir?

Bu sefil uyanıklar, yalnızca iş hayatında, ticarette değil, bilim ve sanat alanında da boy gösterirler: Daha küçücük yaşlarda yabancı okullarda ya da ülkelerde "yetişirler" ya da yetiştirilirler. Bildikleri yabancı diller ancak "sığ" bir hayat görüşünü anlatacak düzeydedir. Onlar ana dillerinden farklı olmadığını söylerler. Ana dilleri Anadolu Türkçesinin türkülerine, masallarına, destanlarına yaklaşamaz. Hep ayakları havada, hep dışarlıklı, hep üstten bakıcıdırlar.

Açıkgöz tutumları ve girdikleri "avant-garde" ilişkilerle kendilerine akademik çevrelerde hemen yer bulurlar. Doymak bilmeyen tutkuları, akademik basamakları onlara hızla tırmandırır.

Bilim aşkları yoktur. Bilgi onlar için yalnızca araçtır. Para

için. Ün için. Politik yükselme için. Kendilerini bulunmaz Hint kumaşı sanırlar. Çevresinde doğru dürüst yabancı dil bilmeyen, onlar gibi "yüksek" okullarda okumamış bir yığın zavallıya acırlar. "Bizler olmasak Türkiye batar" diye düşünürler.

Sağlıklarına çıkarları kadar düşkündürler. Erkekleri kanlı canlı, yakışıklıdırlar. Kadınlarıysa çekici, hoş görünüşlü. İyi giyinirler. Sürekli espri yapar, gülümserler. Birtakım uluslararası kuruluşların, derneklerin üyesidirler. Cepleri kredi kartlarıyla doludur

Renkli dergiler çıkarır, "sayfa düzenlemelerini" müthiş becerirler. Çeviriler yapmayı çok severler. Yazıları da hep çeviri kokar. Yazdıkları kitapları, yazıları çevirip ya da çevirtip hemen yurtdışına da pazarlarlar.

Neden Türkiye'de doğmuşlardır? Neden Türkçe yazarlar? Ne arar bu mikroplar aramızda?

Belki de her sağlıklı bedenin mikroba ihtiyacı vardır.

Biz bu sağlıksız ekonomik çırpınma içinde, ruhumuzdaki canlılığı, kendi kültürümüzün özsuyuyla beslenemediğimiz, bu topraklarda binlerce yıldan beri türkü çığıran insanın kahrını, sevincini anlayıp üleşemediğimiz için yitirdik. İç dünyalarımızda büyüyen habis bir ur var. Tanı koyup sağaltacak can insanlarını bekliyor.

Bizim Olanın Ardında

"Taşramızdan sormak ile
Kimse bilmez ahvalimiz..."

"Bizim olan" diye bir şey var mı? Varsa nedir o? Nasıl bulacağız onu? Nerede arayacağız? Ne diye bizim olanın peşine düşüyoruz?

Neyin bizim olanı? Elbette ruhumuzun. Cânımızın. Kültürümüzün. Düşüncelerimizin. Duygularımızın.

Basmakalıp bir "kimlik sorunu" değil sorunumuz. Yıllardan beri bu topraklarda yaşayan insanlar olarak sorumuz bu: Ruhumuz nerede? Sesimiz nerede? Kulağımız? Gözümüz?

"Bizim olan"ı sorun edinen, onu alışılmış kalıpların ötesinde sorgulayanımız var mı? Yoksa, ya bulunmuştur ya da aranmaktan vazgeçilmiştir. En kötüsü, böyle bir sorunu yoktur kimsenin. Herkes kendisine *verilenden* memnundur. Alışılmış dünyada yok olup gitmiştir. Bulunmaya gelince: Bu ancak kültür olarak ürünler ortaya koyarak başarılabilir. Sanatta, düşüncede, bilimde, kültürün farklı alanlarında. Kendi hayatımızı, yaşadığımız, yaşamayı umduğumuz, bu uğurda çile çekip araştırdığımız hayatımızı anlatan, yorumlayan, açıklayan ürünlerde, ürünlerle ortaya çıkacak bizim olan.

Bizim olanı anlamakta zorlanan, bunun sorun yapılmasını gereksiz bulanlar için: Bizim olan, öncelikle bizim gözümüzdür. Gözümüzü arıyoruz. Yok mu gözümüz? Varsa neden arıyoruz? Yoksa, demek ki körüz. Kör, gözünü arar mı?

Gözümüz var. Gözümüzden hoşnut değiliz. Gözlüğümüzü takıp gitmişler. Hangi doktorların, kim bilir ne adına yazdığı reçetelerden burnumuzun üzerine kondurulmuş gözlükler.

Gözünüzden ve gözlüğünüzden yakınıyorsanız sizi hemen doktora götürüyorlar. Doktor "sağlıklı" gözün nasıl olması gerektiğini biliyor. Doktor; bilen, bilmiş doktor, aramayı kesmiş doktor, bize reçete veriyor.

Almıyoruz. Neden? Bu gözlük bizim değil!" diyoruz. İşte bundan dolayı bizim, "bizim olanı arama" sorunumuz var. Bi-

zım olanda noksanlar görüyoruz, özürler buluyoruz. Şuna inanıyoruz: Bizim, bize özgü gözümüz var. Ama şu andaki gözümüz tümüyle öyle değil, belki kısmi olarak öyle. Görebilen göz, gördüğüne şükreder. Gördüğünü tadar, düşünür. Ama daha farklı, daha renkli, daha zengin, daha derin görebileceğini de anlar. Gözünün kıymetini bilir. Gözünü takdir eder. Yine de gözünü sorgular. "Gözüm, gözüm, güzel gözüm; kainatı açtın bana, gösterdiklerinin değerini bilirim; değdiğin nesneleri anlamlandırırım, yorumlarım. Mânâ âlemine yerleştiririm onları. Lezzetini kavrarım." Bu kavrayışla ufkumu genişletir, gözümü görmeye çalışırım. Bakış ufkumu genişletmeye. Gözümün nimetini daha iyi takdir etmek, gözüme layık ufka sahip olmak, gözümü hak edebilmek için.

"Bizim olan"ı aramak, bizim olan göze erişmekle olur önce. Peki nerede arayacağım bizim olanı? Arayacağım da ne olacak? Şu dünyada derdim zaten başımdan aşkın bir de "bizim olan" diye fazladan bir derde ne gerek var?

Bizim olan "burada". Şimdi burada. Gözümün önünde. Göremiyorsam, demek ki gözüm benim değil!

Bizim olan içimde. İçimin derinliklerinde. Göremiyorsam, gözüm "dış-görür" bir göz de onda. "İç-görür", "iç gören" gözlere gerek var. Gözümün ıslaha ihtiyacı var. Bakıma. Muhabbete. Zamana. Arama cesaretine. Öğrenmenin çilesini çekmeye.

"Bizim olan", bende. Sende. Onda. Hepimizde. Şiirlerde. Musıkide. Resimde. Tiyatroda. Düşüncede. Duyguda. Anamın ninnilerinde. Ninemin dokuduğu kilimde. Köroğlu'nun atında. Karacaoğlan'ın türküsünde. Yunus'un ilahisinde.

Arıyorum. "Arayacağım da ne olacak?" sorusuna gelince: İnsan olacağım. Kainatta kendim gibi kendi olan bir varlık olacağım. Herhangi bir çıkar için değil; arama aşkı, coşkusu benim kendime saygımı sağlayacağı için. Kendimden, kainattan sorumlu olduğum için. Geleceği dert edindiğim, insanların ellerine elimi uzattığım için. Dünyadaki haksızlığa isyanımdan. Sömürüye, ezilmeye kafa tuttuğum için.

Kainatta varım. Kim olarak varım? Ben olarak. Biz olarak. Hepimiz olarak.

Zaten öyle değil miyiz? Değiliz. Her çocuk bir umut olarak doğuyor. Ömür, farkına varanlar için, kendimizi aramakla geçiyor. Öğrenip ergenliğe varacakken ölüp gidiyoruz. Hayat devam ediyor. Devam eden hayata sorumlu olduğumuz için "bizim olan"ın ardındayız.

"Bizim olan" yitiğimizdir. Nasıl yitirdik? Ne zaman? Batı düşüncesi bu konuda bize farklı hikâyeler anlatıyor. Elbette dinleyeceğiz. Ne ona, ne geçmişimize, ne kafamızda idealleştirdiğimiz tasarılarımıza gereğinden fazla özeneceğiz. Hiç gerek yok. Arayan hem keşfedecek hem de icat. Hem geçmişte üstü örtülmüş kendimizi keşfedeceğiz, hem gelecekte henüz oluşturulmamış gözümüzü inşa edeceğiz.

Nasıl olacak? Sen söyleyeceksin; çocukluğundan, anandan, babandan, dilinden, kitabından. Ben de. O da. Gözümüz hepimizindir. Farklı görenler, farklı duyanlar farklılıklarını yitirmeyecek. Ortak gözümüzün gücü, tek tek farklı gören gözlerden gelecek. Birlikte arayacağız. Birlikte bulacak, birlikte inşa edeceğiz. Tartışarak. Kavga ederek. Söyleşerek. Karşı çıkarak. Kabul ederek. Etmeyerek.

Tehlikeden korkmayacağız. Her arama bir serüvendir. Her şeyi çözdüğünü, bildiğini sanan, mızmız, korkak, oturup da yerinden kalkamamışlardan olacağımıza; coşkuyla arayan, sınırlarını, ufkunu zorlayan, tezleri görüşleri, iddiaları, bakış açıları olan, "nev'i şahsına münhasır" insanlardan olabilmek: Bizim olana bu kapıdan gidilmeli

Benimki bir görüş. Sürünün yürümediği kapıları olanlar, göstersinler. Hakikat kapısı tek değildir. Çoktur. Her arayışı anlamaya, her arayıştan öğrenmeye hazırız. Çok kapının açıldığı tek kapılardan biri de bu olsa gerek.

Önce Sevgililer Bozuldu...

Bir kültürün kokuştuğunu anlamanın farklı yollarından biri de, o kültürü yaşayan bireyler arasındaki "sevgi" ilişkisine bakmaktır. Sevgi, aşk düzeyinde yaşanabiliyorsa, toplumun içine düştüğü felaketlere rağmen sağlıklı bir yanını koruyabildiğini söyleyebiliriz. Bireyler arası dayanışma, ortak değerlere sahip çıkma, yardımlaşma, komşuluk ilişkileri, "kan bağları" temelinde yakın ilişkiler, "sevgi"yi, hele hele aşkı oluşturmaya-bilir. Saygı, "karşılıklı anlayış" da sevgiden farklıdır.

Son zamanlarda özellikle Amerikan televizyon dizilerinden ya da filmlerinden devşirilmiş, bizim "muhabbetimize" uzak düşen, ağızlarda sakız olmuş "seni seviyorum" sözü var ki böylesine ruhsuz, gerekli gereksiz, "otomatiğe bağlanmış" söylenişini duydukça ürperiyorum. Herkes herkesi "seviyor", vatanını, "Türkiye'yi"! Ucuz sevgilerin, televizyon ekranlarından, filmlerden, kitap, dergi ve gazetelerden beynimize ve yüreğimize akıverdiğini görüyoruz. Her öpüşen, koklaşan, sevişen "aşk" yaşıyordur diye düşünüyoruz.

Aşkın ayağa düşürülmesi, bundan ticari kazanç sağlama, bir başka "kokuşma" belirtisi toplumun.

Yaşanan aşkların derinliği, güzelliği, insan ruhunun gizlerini, dipsizliğini sergileyen boyutları, o kültürde yaşayan, gönlü olan bireylerin, dolayısıyla toplumun zenginliği, manevi gücü demektir. Bu anlamıyla her kültürün bireylere sunduğu bir *sevda küre* vardır. Sevda küre içinde soluk alabilenler, aşkı başarabilirler. Bu kürenin gücü, oluşturabildiği aşklara üfürebildiği *sevda soluğundan* gelir. Yazık ki "globalleştiği" söylenen bu kötü dünyada kültürlerin üstünde bir gökkuşağı gibi duran *sevda küreler* giderek "çıkar küre", "haz küre", "güvence küre" gibi kürelere dönüşmektedir. Sevda elden gitmektedir! Canavarların çokluğu bundandır. İnsanın canavarlaşması. Sanatın, düşüncenin, bilimin yozlaşıp heyecansızlaşması. Bir aşktır çünkü yaşamak. Sanatçı olmak, düşünür, bilim adamı... Aşk gitmiş, geriye memurlar kalmıştır. Memur sanatçı, memur düşünür, memur bilim adamı... Ve memur sevgili! Di-

yebilirsiniz ki her toplum layık olduğu sevgilileri yaratır. Kültürel gücü zayıflamış, geçmişini, değerlerini anımsamayan, teknolojinin amansız bombardımanında yitip gitmiş bir toplumda sevgilinizin sevgili olması olanaklı mıdır?

Kimi seveceksiniz? Siz de bu kokuşmuş ortamın çocuğu değil misiniz? Nasıl seveceksiniz? Bize sevgili yerine, hesap kitap yapan, içi geçmiş, dünyanın vıdı vıdısına kapılarak derinliğini unutmuş, ham halat sevgililer veren kültürümün sevda küresinin ozan tabakasını delen kirliliğine ne diyeyim? Nerede dostum, yüreğimin, beynimin muhabbetini üleşebildiğim? İnsan sıcaklığı nerede? Beni çirkin sevgililere mahkum eden, içimdeki ateşi denetleyip onu, beni "yönetilecek", kolayca biçim verilecek bir adam haline sokarak, "iş yapma enerjisi"ne dönüştüren, sevgilileri bozup, onunla canlanacak şiiri, düşünceyi kokuşturan hasta kültürlere ne yapmalı?

Kültürümde, toplumumun yaşam biçimi içinde, "sevda küre" var mı? Geçmişinde içinde aşıkların sevda soludukları bu sevda küre nasıl değişiyor? Ozan tabakası delindi mi? Nerede sevdaya yazabilecek ozanlar? Sevda üfürecek sanatçılar?

"Nasıl sevda yok? Bu yaşadıklarımız sevda değilse nedir? Sen de sevgilisin ben de." Böyle diyenlere, sevdayı, sevgiliyi, muhabbeti sorgulamayanlara diyecek sözüm yok. Sevgili olmamış, olamayacak olanlara da. Hele aşkı küçümseyenler selamlarımı kabul etsinler.

Bir kültür onu yaşayan, yaşatan sevgililerinden belli olur. Sevda özürlü hayatımız için sevdadan özür dilerim.

Olağan Hayatın Olağanüstülüğünü Keşfetmeye Hazır mıyız?

Çağımız insanının en büyük sorunu, yaşadığı hayatı olağan, sıradan bulmasıdır. Hayatımızın bize *verildiğini* düşünüyoruz. Yaşadığımızı yaşamaya mahkum olduğumuzu sanıyor, kabullenmekten başka bir çıkış yolu bulamıyoruz.

Yakınıyoruz; içinde bulunduğumuz koşulları eleştiriyor, söylenip duruyoruz. "Bu kadar" oluşumuzu olağan buluyoruz. Duyduğumuz rahatsızlık "bu kadar" gördüğümüz kendimizi, yaşayışımızı aşmamıza yetmiyor; tersine, rahatsızlığımız, rahatsız olduğumuz dünyaya alışmamızı sağlıyor. Aklımızca muhalefet ederek (söylenme muhalefeti!) bize "verilen" koşulların oyuncağı oluyoruz. Yaşamıyoruz: Yaşattırılıyoruz!

Kendimizi yaşayamıyoruz, tanıyamıyoruz. Doya doya üzülemiyor, doya doya sevinemiyoruz. Çevremize uyma, başkalarına göre yaşama endişesi, iç dünyamızı geliştirmemizi engelliyor. İçi olmayan, sığ insanlar oluyoruz. Çok az sözcükle konuşuyoruz. Yargılarımız basmakalıp, dünyayı algılayışımız sıradan; sürünün silik "koyunları" olup çıkıyoruz.

İsyanımız yok! Olsa da içimizde kalıyor. Etrafımızı kollayarak yaşadığımız için, "herkes gibi", "herkes kadar", "bu kadar" olduğumuzu düşünüyoruz.

Hayat "anlam vererek" yaşanıyor. Hayata nasıl bir anlam yüklüyorsak, hayatımız öyle oluyor. Anlam ufkumuz çok dar: Dünyanın "bu kadar" olamayacağını anlayamıyoruz.

Hayat öylesine zengin ki! Bu zenginliği yaşamanın elbette biyolojik, sosyolojik, politik, ekonomik, düşünsel, ideolojik, inançlarımızla ilgili koşulları var. Bu koşulları aşabilmenin temel koşullarından biri, hayata karşı tavrımızı değiştirmekten geçiyor: "Bu kadar değil" hayat! "Ben bu kadar değilim." Ötelerde bir can var, canlılık var. Olağanlığı içine tıkıldığımız hayatın olağanüstlüğü var. Hemen önümüzde. Gözlerimizin önünde. Göremiyoruz.

Koşulları değiştirmek için mücadele gerekli: Anlamlı mücadele için, alışkanlıklar dünyasını aşmaya yarayan bir istekli-

liğe, heyecana, umuda gereksinimimiz var. "İçi geçmiş, yorgun, yılgın insanların dünyasından" silkinip dışarı çıkmak gerekiyor. Yaşayabilmenin, canlılığın, can olmanın ateşini içimizde duyu duyuvermek: "Hayat! Seninle baş etmeye, sendeki zenginliği, mucizeyi keşfe hazırım!" diyebilmek!

Bunun için içimizin zengin olması gerek: Oysa zenginlikten yalnızca maddi zenginliği anlıyoruz. İçi olmayan insanların yaşadığı bir toplum, ekonomik, toplumsal, politik sorunlarını çözse de hayatı ıskalamaya devam eder.

Dışımızdaki dünyayı, içimizdeki dünyayı güzelleştirmeden güzelleştiremezsiniz. "Kahrolası hayat"ın değişime ihtiyacı var. Kabul ama, nasıl bir değişime?

Güzellikleri, refahı, mutluluğu göremeyen bir gözün önüne bütün görmek istediklerini koysanız ne olur ki?

Dünyayı yönetenlerin çoğu kez anlayamadıkları budur: Malumat sahibi olmak, diplomalar almak, ünvanlara kavuşmak, makamlar elde etmek... Bize nasıl yaşayacağımızı öğretemiyorlar. Neden mi? İç dünyamızı nasıl oluşturacağımızı, nasıl derinleşip, geniş ufuklu bakışlar elde edeceğimizi anlatmıyorlar. "Bilgi" edinmekle yaşama öğrenilemez. Nasıl öğrenilir? Önce içimizi özgürleştirerek. Kafamızın, yüreğimizin içini. Oysa, kanunlar çıkararak ya da yasaklayıcı kanunları kaldırarak özgür olacağımızı sanıyoruz. Mal mülk sahibi olunca, toplumun bizden istediği davranışları "görünüşte" yerine getirince, köşe dönme becerisini elde edince mutlu olacağımızı düşünüyoruz. Hiç sığ insandan mutlu insan olur mu? Yüzeyselliğin, kabalığın, basmakalıplığın, cehaletin mutluluğu mu olur?

Çağımız, yaşayamadan ölenlerin çağı. Paradoksal bir biçimde: Tıp gelişiyor, insanın biyolojik ömrü uzuyor; hastalıklara çareler, geçmişe oranla, daha fazla bulunuyor. Bilim daha fazla bilgi sunuyor; teknoloji inanılmaz hızla üretiyor. Bütün bu olumlu olması gereken bu gelişmeler, insan mutsuzluğunu, yaşayışındaki tatsız tuzsuzluğunu gideremiyor.

İnsan içinde taşıdığı "derinliği", "olağanüstü" potansiyelini unutmuştur da ondan. Yaşadığımız anlardaki sonsuzluğu göremiyoruz. Toprağımızdaki bilgeliği, umutlarımızdaki gök-

yüzünü, düşünmemizdeki ateşi kavrayamıyoruz. Hiçbirimiz "olduğumuz kadar olmaya" mahkum değiliz. Yaşamak bir imkandır. Çok azını gerçekleştirebiliyoruz. Kendimizi, hayatımızı oluşturamıyoruz.

Sabah, penceremize vuran gün ışığına umutla bakarak, içimizdeki derinliği, içimizdeki kainatı keşfedip güne başlamak: Hayatın can suyuyla beslemek beklentilerimizi. Yeni yepyeni insan olmaya çabalamak.

Çabalayın. Olursunuz.

Sevgilim Matematik Bilmeli

Sevgilim matematik bilmeli Çözülmesi çok zor bir denklem olduğum, eksi bir sayının karekökü gibi göründüğümden değil. Sevgilim hesap bilmeli. Beni bölmeli, bölmeli, sonra çarpmalı. Sağlamamı yapmalı.

Şarkı söylüyorsun, tamam. Şiir de. Aman çarpım cetvelini iyi çalış. Kulağını çekerim ha, sevgili!

Sen iyi bir matematikçi olsaydın, bir sayıya bölünce beni, hemen sıfırdan farklı olduğumu yazman gerekirdi. Yazmadın. Sıfıra vurdun beni. Sıfırla.

Uzun uzun yazmışsın. İyi de, yazdıklarında hiç formül yok, Böyle aşk mı olur? Aşk olsun sana. Matematiksiz bir sevgili, kurumuş bir ağaca benzer.

Bana birimini ver. Boyumun ölçüsünü alayım. Aşk matematiğe sığmaz diyorsun. Aşkın bir iktisadı var. Yok mu? Hangi çağda yaşıyorsun sen? Piyasa ekonomisi bakışlı sevgilim.

Ağlıyorsun. Ne kadar çok ağlıyorsun. Türevimi almayı bilseydin ağlamazdın. Maksimumumu bulurdun. Minimumumu. Muma çevirirdin beni.

Sayı tanımıyorsun. Aklın fikrin tam sayılarda. İki tam sayı arasında kaç gerçek sayı var? Ben de seni sevgili diye bilirdim. Aşk olsun sana.

Aşkın matematiğini aşk ehli bulur çıkarır. "Evrende her sedanın matematiği var" denmiştir. Ne sen bilirsin hesaplamasını ne de ben. Sen matematiğe gelmezsin. Ne zaman denklemini yazsam yitip gidersin avuçlarımda. Ne anlarsın matematiğimden, ne anlatırsın kendini matematikle.

Kaçma, gel bir gün, oturalım, hesaplayalım birbirimizi. Örneğin, bil bakalım alt kümelerimin sayısı kaç? Seninkini biliyorum: Bir. Bir ben.

Aşkta hesap yoktur hesabını yapanlara dilimizi çıkarıp birbirimize dikmeler indirelim. Beni merkeze al çevir kendini, çemberini.

Aşk bir problemdir. Çıkar kalemini, iyi hesapla. Beni çöz. Kendini çöz. Dünyayı çöz.

Matematik çalış biraz. Aşkımızın ufku genişlesin.

Çiz beni. Kâğıda. Beni hesapla. Çöz. Duygularımın dehlizlerinde dolanan denklemleri. Sahillerimdeki kum tanelerimi say. Sana vuran dalgalarımın sayısını. Sevgilim beni say. Kaç taneyim ben? Kim tane? Ne tane?

Bu matematik yoksulluğun beni delî edecek. Ne biçım sevgilisin sen? Sıfırla bir arasında sıkışmış sonsuzlarımı anlamaz da beni saygısızlığın boşluğuna itersin. İstersin ki sevgimiz matematiksiz olsun. Muammalar çözülemesin. Sen matematik ötesi varlığınla beni ezip geçesin.

Gel matematik uyduralım. Sevgimize matematik uydura-lım. Yoksa elimizden gidecek.

Serçeler havalanıyor. Kaç serçe?
Sevgilim matematik bilmeli,
Kargalar havalanıyor. Kaç karga?
Sevgilim sen kaç kargasın?
Bir bir daha bir mi eder?
Benim aklı matematiğe ermez güzel sevgilim.

Karıştırdım Yine Türkiye'yle Kendimi...

Neredeydi? Ne zaman? Adı neydi? Hiç sormadım. Avrupa'dan bir yerden. Bir masada. Geceydi. Yıldızları göremiyordum, şehrin ışıkları siliyordu göğü. Karşıda ışıklı minareler karanlıkta yüzüyorlardı. Işıl ışıl gözleri vardı. Önümdeki beyaz şarabadalıp gitmişti. "Elli beş yaşındayım" demişti. İnanamamıştım. Elli beş yaşında kız çocuğu. Coşkulu. Meraklı. Mahzun mu? Değil. Hüzün, o ayrı bir dünya. Bu çocuk acılı bir tarihten geliyor. Boşanmış. Üç çocuklu. Acısını, bedenini diri tutarak dağıtmış. Koşmuş, yürümüş. Yüzmüş. Bisiklete binmiş.

Bunları bana ne zaman anlattı? Anlattı. Kulaklarımla duydum. Hangi dille anlattı? Aklımda, Türkçe gibi kalmış. Bu imkânsız. Nedense, dünyada herkesin Türkçe konuştuğunu sanıyorum. Sokrates. Nietzsche. Bu kız belki de Almanca konuştu. Ama artık Almanlar İngilizce konuşuyorlar. "Bir masalı yaşıyorum" dedi. Uydurmuş olamam. "Burası neresi?" "Türkiye" demiştim. "Turistler böyle duygular yaşar." "Turist değilim, göçebeyim, ben." Öyleydi. Sesindeki titreyişten. Dudaklarında zaman zaman beliren buğudan anlamıştım. Anlayamadığım, onunla aynı masada ne aradığımdı. Elimde su karıştırılmamış rakı vardı. Bunu unutmadım. Ayaklarımın dibinde çantam. Oturduğumuz masadan kent görünüyordu. Minicik, ışıyan evler. İstanbul değildi eminim. Bir yerdi. Türkiye'de.

Sonra dilimin çözüldüğünü hatırlıyorum. Cân. Gönül. Garip. Gurbet. Aşk. Meydan. Meydana çıkmak. Şiirler okuduğumu biliyorum. Türkçe'de ezbere şiir bilmem. Türkçe bir şiirin Almanca çevirisini nasıl okudum, anlamıyorum. Ben gurbette değilim, gurbet benim içimde. Böyle dedim. "Biz garip bir kültürüz. Hep gurbetteyiz" dedim. "Bakın yine Türkiye ile kendimi karıştırdım! Ben gurbetteyim. Her zaman. Yabancı değilim. İnsanla ilgili hiçbir şey yabancım değil. Sizinkiler söylemişler. Gurbet ayrı bir şey. Anlıyor musunuz beni?" Başını kaldırıp gözlerimin içine bakıyor: "Bakın gözlerime. Onlardaki 'cân'ı görün. Sizi nasıl anlamam?" İrkiliyorum. 'Cân' sözcüğünü Türkçe söylüyor. Bütün "gönlümle" dinliyorum sizi. 'Gönül' sözü yine

Türkçe çıkıyor ağzından. Biraz önce duydu benden. Eminim. Türkçe bilmiyor. Türkiye'yi tanımıyor, yeni tanımaya başlıyor. Ona Almanca'daki "Gemüt" ile Türkçe'deki gönül arasındaki farkı anlatmıştım "Gönül 'Gemüt'ü içine alır, ondan daha fazladır. Çünkü bizim insanımız gönlüyle düşünür. Sizinkiler aklıyla." Abarttığımı biliyorum. "Biz", "siz" ayrımının yapaylığını da sezdim o an. Kendimle Türkiye'yi karıştırdım yine. Bu kız çocuğuyla da kendimi karıştırıyor muyum acaba?

"Dünya neden berbat? O kadar çok nedeni var ki. Birini iyi biliyorum. Gönlümüzle düşünemiyoruz."

Dinledi, beni. Konuştu ve dinledi. İlginçtir, ne adımı ne de ne iş yaptığımı sordu. "Söylediklerinizi şu an yaşadığım masah unutmamam için öyle gerekli ki. İki gün sonra ülkeme döneceğim. Küçük bir kasabaya. Öğretmenim orada. Çocuklara anlatacağım. Bisikletimle Avrupa'yı dolaşacak, düşüncelerimi gönlümle yaşayacağım."

Masadan kalkışımı hatırlıyorum. El sıkıştık. Yürüdüm. Artık kentin ışıkları göğü örtmüyordu. Yıldızları gördüm. Türkü söyleyerek eve gidip uyudum.

AKADEMIDEN

Eğitişim mi, Öğütüşüm mü?

Eğitimimiz eğmekle öğmek arasına mı sıkışmış? Eğiyoruz, eğiyoruz ki adam edelim, eğiyoruz ki yola sokalım? Doğru olan yola. Haklı olan yola. Daha önce kuralları konmuş olan yola. Yoksa eğiriyor muyuz? Yün ya da pamuktan iplikler elde etmeye mi çalışıyoruz? İplikleri dokumaya mı? Dokutma mıdır eğitmek? Öğerek, öğrenci dalkavukluğu ile mi eğitimi yürütelim?

Bana "eğitim" sözcüğü hep "tuhaf" gelmiştir. Bu "tuhaflık" ürkütücü bir tuhaflıktır. Boyun mu eğdiriyoruz? Latin kökenli dillerde kullanılan "education", "éducation" sözcüklerinde de, "yol göstermek", "sevk etmek", "kılavuzluk yapmak" anlamlarına karışmış "yönlendirme", itip çekip "yola koyma", "yola getirme" iması yok mu? (Almancadaki "Er-ziehung"u düşünürsek, ve "ziehen"i "çekmek" olarak anlarsak!)

Diyeceksiniz ki bu doğal! Cahil, şaşkın ya da masum, bilgisiz biri geliyor. Yol gösterip onu bilgilendirecek, onu "şekle" sokacaksınız. "Şekle sokmak" "zor"la olur. Öğrenciyi kendi haline bırakırsanız, serseri olur, "havai" olur. Eğitim bir çiledir. Sıkıntı çekilecektir ki öğrenme, biçimlenme tam olsun! Eğiteceğimiz kişi "biçimi olmayan", "düz", belki de "dümdüz", yola girmemiş biridir. Öyle olmasaydı, eğitilmeye "talebi" olmazdı, talebe olamazdı! Öğrenci, eğitilirken, eğilmelidir, biçimlenmeye hazır olmalıdır! Yoksa, öğrenemez, gelişemez! Sürekli "talim" ettirmeli, ona "olumlu" alışkanlıklar, "istendik" davranışlar kazandırılmalıdır.

"Öğrencinin "yüzü" olmamalıdır" mı diyorsunuz? Öğrencinin burnunu, ağzını, saçlarını, yanaklarını, eğenler mi (eğiticiler mi) çizmelidir? Öğrencinin yüzü olacaksa ne kadar olmalıdır? Yanıt, öğrenciye göre değişir mi?

Bu soruların genel yanıtlarının olabileceği eğitim teorileri tüylerimi diken diken edebilir. Eğitici ile eğitenin diyaloğundan, içinde bulundukları durumdan, eğitimin amaçlarından bağımsız teoriler üretmek tehlikeli. Bundan dolayı, eğitim, eğiticilik bir sanat. Yaratıcılık isteyen. Varsa, genel ilkelerin özel durumlara ustalıkla uygulanmasını gerektiren.

Eğitim, bir eğitişimdir. Savım bu. Eğitişim sözcüğü, Türkçede "eyitişim"i (diyalektik) çağrıştırıyor. Bir başkası söylememişse, ilk kez ben kullanıyorum. Eğitişim, karşılıklı eğitim demek. Hoca öğrenciyi, öğrenci hocayı eğitecek. Bizde eğip bükenin hoca olması gerektiği sanılır. Peki hoca, eğitilmeyecek mi? Hocayı kim eğitecek? Başka hocalar? Nasıl? "Hizmet içi" kurslarla mı? Hoca, öğretirken öğrenmeyecek mi? Hoca, öğrencilerin sorularından, eleştirilerinden zenginleşmeyecek mi? Öğrencilerin de ona öğretebileceğini, onu eğitebileceğini, biçimleyip yola sokabileceğini hiç düşünmeyecek mi?

Eğitişim, karşılıklı eğitim, iletişime açık olmayı gerektirir. İletişime açıklık, doğruyu, güzeli, haklıyı birlikte aramaya hazır olmakla başlar.

Öğrenciye saygıyı, onunla araştırılan konulardaki sorunlar üstüne gerektiğinde uzlaşmayı, gerektiğinde eleştiriyi, düşünce ayrılıklarına katlanmayı gerektirir. Ezilip hırpalanarak adam edilmeye çalışan öğrenciden ne öğrenebilirsiniz? Aşağıladığınız öğrenciden sizi eğitmenizi bekleme hakkınız var mı? Bir öğrenci sizi eğitemiyorsa, öğrenciniz değildir! (Aşırı görünen bir yargı! Yine de sınamalı ve sonuca bakmalıdır!)

Yıllar sonra karşılaştığınız öğrencinizi hatırlamıyorsunuz. Ona, "Sizi hatırlayamadım, büyük olasılıkla bana bir şey öğretmediniz. Öğretmiş olsaydınız hatırlardım. Hocalarımı unutmam çünkü!" diyorsunuz.

İçinizde deneyimli hocalar varsa, bana kızacaktır. "Atıyorsun hoca" diyeceklerdir, "Nerede bize bir şey öğretecek öğrenciler? Onlara en basit şeyleri belletinceye kadar göbeğimiz çatlıyor, sen tutmuş, eğiten, öğreten öğrenciden söz ediyorsun!" Öğrenciyi sizi eğitecek "kıvama" getirememişsiniz, Sayın Hocam diyeceğim ben de. Siz, öğrencilerin ilgisizliğinden, eğitim düzeninin bozukluğundan, kitapların kötülüğünden, sınıfların kalabalıklığından dem vurucaksınız. Haklısınız. Benim de beni eğiten öğrencilerim "pek" olmadı. Ama neden olmasın ki? Yeterince hazır mıyız onların eğitimine? Sanmıyorum.

Eğitim, eğitişim olamadığı için, değirmenler çalışıyor ve "adam öğütmeler" başlıyor. Siz öğrencinizi, öğrenciniz sizi öğü-

tüyor. Öğütüşüm sürüyor. Hiç değilse öğütüşüm, "öğütleşim"e dönüşse, karşılıklı öğütleşmeye? Öğüt vererek, eğitim olamaz diyeceksiniz. Peki, başka türlü mü yürütüyoruz eğitimi? Öğütümün, öğütlemenin dışında?

Öğrenci de kim oluyor, üç kuruşluk bilgisiyle mi beni eğitecek? Siz bu soruyu soran bir tavır içinde olduğunuz sürece öğrenciden öğrenmeniz olanaklı değildir

Eğitişimi başaran eğiticilerimiz vardır. Bu eğitimcilerimizle eğitişime geçmemiz gerekmez mi? Eğitimi eğitişime dönüştürmeye çabalamak yerine, eğitimi eğleşmeye mi çeviriyoruz? Oyalanmaya, durduğumuz yerde durmaya?

Eğitişim, eğiticinin kendisiyle sağlıklı iletişimini de gerektirir. Kendi kendini eğitemeyenden, kendisiyle eğitişimi olmayandan eğitişimcilik beklenebilir mi?

Şu eğitim sözünü değiştirsek mi? Eğitişim sözcüğüne de gerek kalmaz o zaman. Eğip eğdirip yamultup yassılaştırıp genç insana saygısızlık ederek, geleceğin saygısız insanlarını yetiştirmiş olmuyor muyuz? Dikitim mi desek? Eğmiyoruz da "dik" tutuyoruz anlamında? Ya da daha anlamlı bir sözcük? İncitmeyen inceliklerin çiçek açabildiği bir dünya için.

Çocukları Nasıl Öldürdüm?

Doktorlar nice hastasını gömer, mesleklerini öğreninceye dek. Öyle söylenir. Ya biz öğretmenler? Kaç öğrencimizi gömeriz karanlığa, kaçını yılgın, ürkek, düşünce yoksulu, umutsuz bırakırız? Yirmi beş yıla yaklaşan öğretmenlik geçmişim oldu. İlkokul öğrencileriyle çalıştım. Üniversitede doktora dersleri yaptığım benden on, on beş yaş büyük öğrencilerim oldu. İlkokul öğrencileri için hayat bilgisi dersi, orta okul, lise, üniversite düzeylerinde matematik, fizik, kimya, dersleri verdim. Almanca, İngilizce, Fransızca fen dersleri okuyan öğrencilerimin problemlerini çözmeye uğraştım. Edebiyat ve dil dersleri verdim. Yirmili yaşlarım elimde çantamla, zengin çocuklarının evlerinde geçti. Yüzlerce öğrencim oldu, yüzlerce dünya... Her birinden çok şey öğrendim. Ders ücretlerimin üstüne yatan anababalarından da. Düşük paralarla dersanelerde çalıştım. Günde on dört saat ders verdiğim olmuştur. Hayatımı kazanmak için seçtiğim yol, mühendis olmama rağmen, öğretmenliğin çileli dünyasından geçti. Geçmekte. Üniversite hocalığım geçim sıkıntısından kurtarmadı beni. Felsefeyi arayan ruhum, dünyanın istilasına uğradı.

Tüm bunları, öğretmenliğini yaptığım çocuklardan kaçını öldürdüğümü düşünürken hatırladım. Yoksa bütün öğrencilerimi mi?

Sanırım, universite öncesi öğretmenliğimde fazla "vukuat"ım yoktur. Belki ilk yıllarımda acemiliğim yüzünden hafif ya da ağır yaraladıklarım olmuştur. Sonra aranan bir hoca oldum. Öğrencilerim sınıflarını geçiyorlar, kolej ya da üniversite sınavlarını kazanıyorlardı. Görevim de kazandırmaktı zaten.

Üniversitede iş değişti. Artık "mantık", "felsefe", "ahlak", "estetik" falan öğretiyordum. (Nereden biliyorsam!) Birden bire kendimi tahta başında, çocuklara, üstelik Türkçe'nin dışında bir dille bilimi anlatırken buldum. Kendime gülesim geldi. Ağlayasım. Öğrencilerim için de üzüldüm. Ben kimdim ki bu adamlara, benim bile ulaşamadığım, yeterince kavrayamadığım şeyleri öğretmeye kalkıyordum? Felsefe nasıl öğretilirdi?

Bilmiyordum. Çok az felsefe dersi almış, acemi bir "mühendis-öğretmen" felsefe hocasıydım! Mantık neydi? Nasıl öğretilirdi?

Sonra "tez danışmanlığı" nasıl bir işti? Felsefede sınav nasıl yapılabilirdi, sınav kağıtları nasıl değerlendirilirdi? Platon'un "idea" kavramını açıklamaya çalışan bir öğrenciye nasıl "63" verilirdi? (Verdim!)

Aradan yıllar geçti. On beş yıldır üniversitedeyim, altı yıldır da profesör. Bu soruların yanıtlarını hâlâ bilmiyorum. Çok ders veriyorum (yazın bile!) Danışmanlığını yaptığım öğrenci sayısı çok fazla. Farklı üniversitelerden öğrencilerin tezleriyle ilgileniyorum. (Mimarlık, toplumbilim gibi alanlarda da doktora jürilerine katıldığım oluyor!)

Bütün bu "yetişen", "yetiştirilmeye çalışılan" öğrencilerin kaçına araştırma, arama, yaratma aşkı verebildim? Kaçını hakkıyla değerlendirebildim? Kaçını anlayabildim? Yeterince zaman ayırabildim mi onlara? Hele hele, eleştirmem gereken düşüncelerini, kavrayışlarını eleştirebildim mi? Beni eleştirdiler, eleştirilerini eleştirebildim mi? Nasıl bir "hoca" oldum acaba? Elinde evreni, insanı, tarihi açıklayan eşsiz felsefe teorisiyle gelmiş bir öğrencime "40 fırın ekmek yemesini" mi söyledim? "Şu kitapları oku, şunu da öğren gel" diyerek kitap ve makale bombardımanıyla boğup yok etmeye mi çalıştım onları? Yazdıklarında çelişkiler bulup, aptallıklarını yüzlerine mi vurdum? Seviyesizliklerini, tembelliklerini, yetersizliklerini başlarına kakıp aşağıladım mı onları. Yoksa, gizli gizli eğlendim mi onlarla? (Bir öğrencim öyle demişti!) "Ben ne akıllı biriyim, sizler ne kadar da aptalsınız mı?" dedim. Kaçınızı öldürdüm çocuklar? Kaçınız nefret etti benim yüzümden, verdiğim derslerden? Derste anlatılanların özüne ulaşamamaktan, benimle ileti̇şim kuramamaktan kaçınız hastalanıp öldü? Kaçınızın "saf hayallerini" hançerledim? Tezlerini reddettiğim, sınavlarda çaktırdığım, aklım sıra adam etmeye çalıştığım adamlar hangi mezarlıklarda yatıyorsunuz? Kaçınızla ilgilenmedim, sevgiyle bakan gözlerinize aşağılama yıldırımları gönderdim. Hanginiz ardımdan "Bu adam olmasaydı felsefeyi de mantığı da öğrenecektik, bizleri kırdı geçirdi eşek" diyor?

Vukuatımı arz ettim. Günah çıkarmak için değil. Kalplerini kırdığım öğrencilerden özür dilemek için de değil. (Yine kırabilirim onları!) Ben Türkiye'de bir örneğim. Çiçek yetiştirmek isterken, ya da çiçeğin kendi kendine yetişmesini gözlerken, kaba, duyarsız, yetersiz kalarak kaç çiçek öldürdüğünü düşünmeli, bahçıvan. Hoca hep haklı, hep yukarıdan bakan, hep bilen, hep aşağılayan biri olmamalı. Öldürdüğü çiçekler onun dünyasındaki ışıltıyı yok edecek, içindeki çiçekleri öldürecektir! Hoca, öğrendikçe, öğrenci olabildiğince, öğrenciyle birlikte bir aşk olan araştırmayı yürütebildikçe kan ahlakından, can ahlakına geçiş başlayacak, biz öğretmenler elimizi kana bulamamış olacağız.

İçinizde anasından bilim adamı, dahi, filozof, büyük şair, yirmi-otuz yabancı dil bilen biri olarak doğanlar var. Bayılıyorum, bu kibirli, öğrenmek istemeyen, "alimliği kendinden menkul" öğrencilere! Üstelik üzülüyorum da, zavallılar bu denli yetenekli, bilgili oldukları halde hâlâ öğrenciler! Onları hemen profesör yapıp, televizyona çıkarmak gerekiyor. Geleceğin "show-man"leri olabilirler. Hiçbir sözün altında kalmayıp kendilerini hep haklı görürler. Küstah ve kabadayıdırlar. Kişiliklerindeki parçalanma, davranışlarına da yansır zaman zaman. İşleri düşünce köpekleşebilirler. Olmadık ödünler verirler. Bu inatçı, taş kafa öğrencilerden yediğim kurşunlar çoktur. Birkaç kez, olmadık yerlerde çapraz ateşe tuttular. Şimdi onlara vereceğim güller, karanfiller vardır. Taş kafalarını delmek için mini matkaplarım. Onları dünyama almamayı öğrendim. Düşmanım bile değiller.

Bir de ön sıralarda oturup, söylediğim her sözü defterlerine geçiren "cici kızlar"la, "pırlanta gibi" oğlanlar var. Diyeceksiniz ki, "Hoca, tam sana göre öğrenciler. Koruman olsunlar ki, seni kimseler vurmasın!" Sizi gidi papağanlar sizi, sizi kuzu kuzu ezberleyenler. Siz hocanın Azrailisiniz. Canını ala ala bitiremediniz.

Peki hangi öğrenci sağlık memurunuz, hemşireniz ya da doktorunuz saygılı fırlamalar! Haddini bilen, kül yutmaz haşarılar! Yaralarımın kabuğusunuz.

Koskoca Profesör

Karım, kimi zaman kaba saba kıyafetıme bakarak, söylenir bana! "Çok ayıp koskoca profesör şu kılığına bak" Bu eleştiriyi anlamakta zorlanırım. Bir kez "koskaca" ne oluyor? İri yarı biri değilim ben, tıknaz, geniş, basık biriyim. Sonra koskocalık profesörlüğü niteleyen bir sözcük ise "koskoca" olduğumu nereden biliyor karım?

Profesörlerin kılığı nasıl olmalı acaba? Neden "kılık" o denli önemli görünüyor? Eskilerde bir sayın rektör önem verirdi kıyafete: "Ne o öyle kamyon şoförü gibi, bir de akademisyen olacaksınız" derdi.

"Profesör olmak", nicedir düşünürüm, nedir acaba? Ders verip araştırma yaparlar. İkisini de yapmayanlar var. Erken yaşta ünvanı almış, yaşayıp gidiyor. Bir yerlerin "başı". Müdürü. Başkanı. Şık giyiniyor. Ağır ağır yürüyor. Sürekli seyahat ediyor. Bir yerlere koşup duruyor. Acaba nereye? Toplantılara girip çıkıyor. Gazetelerde, televizyonlarda görünüyor. Kitaplar yazıyor. Çoğu, derin araştırmaların, düşünmelerin sonucu değil. Para kazanmaya yönelik, uyduruk şeyler. Unvanını satıyor.

Bu, kimisi bir zamanlar yetenekli olan insanları, yozlaştıran, kokuşturan ne? Bilim ve araştırma aşkını alan ne ellerinden?

Eleştıri yokluğu önce. Onları eleştiren, sorgulayan, güdüleyen insanların, etkenlerin olmayışı. Gençler bunu yapamıyorlar. Özetleştiri de yok.

Belki üniversite, kurum olarak, büyük hedeflerın, projelerin üniversitesi değil. Yeni açılan üniversitelere yayılan enerji. Bir bilim geleneğinin, öz denetim sürecinin başlayamayışı. Çağımızda üniversitelerin hızla teknolojiyle, piyasayla bütünleşme zorunda kalmaları.

İş adamı tipinde profesörler. Uyanık. Medyatik. Kendini pazarlamaya çalışan.

Ya da işkolik, hasta tipler. Kapılarla, damla, pencereyle uğraşa uğraşa ömrünü, yeteneğini tüketenler. "Şu binayı biz

yaptık" diyor, iyi de sen profesörsün, müteahhit değil. İnşaat kalfası gibi ne diye koşuşturursun ki? Öyle bir yönetim oluştur ki kalfalar iyi çalışsın, sen kalfalık yapma. Binalarla övünme, içinde yapılanlarla gururlan, onları eleştir, üniversite; araştırmanın, alternatif düşünceler, görüşler geliştirmenin merkezi olsun!

Kendini problemlerine adamış, onlarla yaşayan, dünyaya kendi gözleriyle bakabilme gücüyle, ülkesine, dünyaya karşı sorumluluğunu taşıyan koskoca profesörlerimiz nerede?

Yüce gönüllü, ufku geniş, yaratıcı arkadaşlarım benim. Sizlerden biri olmaktan utanmayacağım dostlarım. Aranıza girmekten ürktüm hep. Para pul konuşursunuz, bol dedikodu! Ya da susar, kendi alanınızın dar sorunlarına gömülmüş, somurtursunuz!

Gençleri sevişim ondan. Hayat onlarda. Hiç değilse bazılarında! Koskoca öğrenciler neredesiniz? Dünyayı kavramaya, değiştirmeye hazırlanan, umut dolu arkadaşlarım? Yılgın, küskün, kızgın, silik, çıkarcı, bencil, dümdüz, basmakalıp insanların yüzleriyle dolaşıyorsunuz. Ürküyorum.

Bir şey var yaşanan akademik hayatta, hocaları kurutup yozlaştırıyor, öğrencileri yıldırıyor, sıradan insanlar yapıyor.

Ülkenin, dünyanın yaşama biçiminden, yaşam sorunlarından soyutlanamaz, üniversitenin soruları da. Üniversite, hayatımızın gerisindedir şu anlamda: Kültürümüzün oluşmasında, bilim, teknoloji, kültür ve sanat politikalarının belirlenmesinde etkin değildir

Koskoca profesör, değişik kılıklarıyla dolaşmaktadır. Bilimin gündeminin belirlenmesinde, dünya ülkeleri içinde, fazlaca etkinliğimiz yok. Bunun için aldığımız önlemler, belli bir bilim tarihi ve bilim kültürü yorumuyla yapılamıyor. Bütçe olanaklarımız kısıtlı.

Koskoca profesörlerin davranışları, insan olarak yaşayışları kaba, sığ. Birbirlerini kıskanıp itişip kakışıyorlar. Ruhsal sorunları olanları az değil; acı çekiyorlar. Sevgi yoksulu olanları var, sevgi açı. Arayış içinde olanları. Üniversite koridorları bilim kokmuyor, tuğla, kireç ve çamur var çevrelerinde; bilim

Vukuatımı arz ettim. Günah çıkarmak için değil. Kalplerini kırdığım öğrencilerden özür dilemek için de değil. (Yine kırabilirim onları!) Ben Türkiye'de bir örneğim. Çiçek yetiştirmek isterken, ya da çiçeğin kendi kendine yetişmesini gözlerken, kaba, duyarsız, yetersiz kalarak kaç çiçek öldürdüğünü düşünmeli, bahçıvan. Hoca hep haklı, hep yukarıdan bakan, hep bilen, hep aşağılayan biri olmamalı. Öldürdüğü çiçekler onun dünyasındaki ışıltıyı yok edecek, içindeki çiçekleri öldürecektir! Hoca, öğrendikçe, öğrenci olabildiğince, öğrenciyle birlikte bir aşk olan araştırmayı yürütebildikçe kan ahlakından, can ahlakına geçiş başlayacak, biz öğretmenler elimizi kana bulamamış olacağız.

Çocuklar Beni Nasıl Öldürdüler?

Önceki yazımda bir öğretmen olarak öğrencilerimi, *eğitişim* (karşılıklı eğitim!) sırasında yaptığım yanlışlarla nasıl öldürdüğümü anlatmıştım. Şimdi öykünün bir başka bölümüne, eğitim denilen savaşta, öğrencilerimin beni nasıl öldürdüklerini, benim bu ölümlerden sonra nasıl dirildiğimi kısaca sergileyeceğim bölümüne geçeceğim.

Bu yazıyı yazan biri "diri" olmalı, ben de öyleyim. Olmüş de dirilmiş biri. Hem de kaç kez.

Öğrenciyi aşağılayan, ona saygı duymayan tutum ne denli yanlışsa, öğrenci dalkavukluğu, onu gereksiz yere yüceltmek de o denli yanlış. Genç bir umuttur. Geleceğimizdir. Beklentimizdir. Elbette bizden bir şeyleri geleceğe taşıyacaktır. İstemese de. Bizden olumlu ya da olumsuz etkilenecektir. Onu, dilediğimizce biçimleyip, kalıplayarak, gerçekleştiremediğimiz bencil tutkularımıza uygun yaşaması için geleceğe salacağımız biri gibi görmemeliyiz. O, farklı olacaktır. Bize benzeyecek ama bizden ayrı, bizden farklı duyacak, düşünecek, yaşayacaktır. Ona deneyimlerimi aktarmakla yükümlüyüm. İlgisini neresi çekiyorsa, ne kadar öğrenmek istiyorsa. İlgisini çekmeye çalışmalıyım. Geçmişi, şimdiyi anlatmalı, merak ettiklerini nasıl öğreneceğini öğretmeliyim. Alışılmış deyimle öğretmeyi, öğretmeliyim.

Bütün bunları kendime, doğaya, insana, cana duyduğum saygıdan çıkarak yapıyorum. Eğitimin *eğitişim* oluşu da ondan: Ben genci eğitirken, genç de beni eğitecek. Öğrencim benim öğretmenimdir.

İşte ilk kurşunu bu noktada yiyorum: Karşımda esneyen, bana boş gözlerle bakan ihtiyar gençler görüyorum. Yorgun, bezgin, ilgisiz. Önümde ne işleri var? Karşıma geçmiş, benden hiçbir şey beklemeden, benden bir şeyler bekleyen bu adamlar da kim? Sınavlara gire çıka sınav sersemi olmuş, bu öğretmeninden sınıf geçme dışında talepleri bulunmayan, bu uykulu uyanıklar kim? "Hoca, anlat da gidelim!" diyecekler. "Kaç imtihan yapacaksın, ne soracaksın?" "Kafamızı da iyi ütüledi. Bitir-

se de yemeğe gıtsek." "Ulan herifte ne çene var yahu. Felsefeci değil mi? Aklına geleni söylüyor da söylüyor!" "Kitabı yok muymuş? Allahsız herif, şimdi işin yoksa, dersine gir, not tut!" "Notu nasılmış? Baba herif diyorlar, herkesi geçiriyormuş!" Bu sözlerin hepsi birer kurşundu. Vuruldum.

İlgisize, saygısıza, emek sarf etmeden, kafa patlatmadan öğrenci olmaya karşıyım. Böylelerini vurduğum olmuştur. Ama savaşta ben yenildim. Bilgiye, öğrenmeye, araştırmaya saygısızlık eden, ihanet eden nicesi sınıflarını geçti. Önlemeye gücüm yetmedi. Nice aflar çıktı. O aflar, eğitim, eğitişim ruhunu kavramaktan aciz, zalim, bencil güçlerin bombalarıydı üstüme. Sığınağım yoktu. Affettiler. (Sen kimsin ki, bir yüzsüz adam, "af" edecek yüceliği nereden buluyorsun?) Af bombardımanında öldüğüm çoktur.

Öğrenen, öğrenmeye çalışanla, öğrenmeye bigâne kalan arasındaki farkın fark edilmediği durumlarda mayına bastım, uçtum, dağıldım havalara! Dönemin bitişinden sonra türlü yalanlarla benden not koparmaya geldiniz. Bir dönem, dersi, dersin içeriğini değil de benim kişi olarak zayıf yanlarımı izlediniz. Baştan beri kafanızda, bu adamdan dilediğim notu nasıl alırım kaygısı vardı. Çoğu kez dilediğiniz notu aldınız. Anladığımda, öldüm. Kopya çektiniz, çalma çırpma ödevler yaptınız! Aferin size. Gözlerimin içine baka baka yalan söylediniz. Sizi kutluyorum. Geleceğin, iş adamları ve yöneticilerisiniz. Geleceğin sizlerin elinde olması, bana düşünce tabancamı beynime dayayıp ateşlememi söylüyor. Ateşliyorum. Ölüyorum. (Bu hoca da yedi değil, kırk canlıymış ha! Durun bakalım, belki biriniz beni öyle vurur ki bir daha dirilemem.)

Hak aradığınızı söylediniz. Bizi toplantılarınıza çağırdınız. Eğitim bozuk, düzen bozuk, hocalar neden "eylem koymuyor?" dediniz. Satılmış, emperyalizmin uşağı olduk. Küfrettiniz. Bir dövmediğiniz kaldı. Belki bir gün onu da yaparsınız. Bu kaba, bu düşünce, tartışma, eleştiri ışığı girmemiş tutumunuz, geçmişte bu ülkede yaşananları yeterince kavrayamadığınızı gösteriyordu. Elbette vurdunuz. Değişip kendinizi aşamadığınızı gördükçe öldüm.

İçinizde anasından bilim adamı, dahi, filozof, büyük şair, yirmi-otuz yabancı dil bilen biri olarak doğanlar var. Bayılıyorum, bu kibirli, öğrenmek istemeyen, "alimliği kendinden menkul" öğrencilere! Üstelik üzülüyorum da, zavallılar bu denli yetenekli, bilgili oldukları halde hâlâ öğrenciler! Onları hemen profesör yapıp, televizyona çıkarmak gerekiyor. Geleceğin "show-man"leri olabilirler. Hiçbir sözün altında kalmayıp kendilerini hep haklı görürler. Küstah ve kabadayıdırlar. Kişiliklerindeki parçalanma, davranışlarına da yansır zaman zaman. İşleri düşünce köpekleşebilirler. Olmadık ödünler verirler. Bu inatçı, taş kafa öğrencilerden yediğim kurşunlar çoktur. Birkaç kez, olmadık yerlerde çapraz ateşe tuttular. Şimdi onlara vereceğim güller, karanfiller vardır. Taş kafalarını delmek için mini matkaplarım. Onları dünyama almamayı öğrendim. Düşmanım bile değiller.

Bir de ön sıralarda oturup, söylediğim her sözü defterlerine geçiren "cici kızlar"la, "pırlanta gibi" oğlanlar var. Diyeceksiniz ki, "Hoca, tam sana göre öğrenciler. Koruman olsunlar ki, seni kimseler vurmasın!" Sizi gidi papağanlar sizi, sizi kuzu kuzu ezberleyenler. Siz hocanın Azrailisiniz. Canını ala ala bitiremediniz.

Peki hangi öğrenci sağlık memurunuz, hemşireniz ya da doktorunuz saygılı fırlamalar! Haddini bilen, kül yutmaz haşarılar! Yaralarımın kabuğusunuz.

Koskoca Profesör

Karım, kimi zaman kaba saba kıyafetime bakarak, söylenir bana! "Çok ayıp koskoca profesör şu kılığına bak" Bu eleştiriyi anlamakta zorlanırım. Bir kez "koskaca" ne oluyor? İri yarı biri değilim ben, tıknaz, geniş, basık biriyim. Sonra koskocalık profesörlüğü niteleyen bir sözcük ise "koskoca" olduğumu nereden biliyor karım?

Profesörlerin kılığı nasıl olmalı acaba? Neden "kılık" o denli önemli görünüyor? Eskilerde bir sayın rektör önem verirdi kıyafete: "Ne o öyle kamyon şoförü gibi, bir de akademisyen olacaksınız" derdi.

"Profesör olmak", nicedir düşünürüm, nedir acaba? Ders verip araştırma yaparlar. İkisini de yapmayanlar var. Erken yaşta ünvanı almış, yaşayıp gidiyor. Bir yerlerin "başı". Müdürü. Başkanı. Şık giyiniyor. Ağır ağır yürüyor. Sürekli seyahat ediyor. Bir yerlere koşup duruyor. Acaba nereye? Toplantılara girip çıkıyor. Gazetelerde, televizyonlarda görünüyor. Kitaplar yazıyor. Çoğu, derin araştırmaların, düşünmelerin sonucu değil. Para kazanmaya yönelik, uyduruk şeyler. Unvanını satıyor.

Bu, kimisi bir zamanlar yetenekli olan insanları, yozlaştıran, kokuşturan ne? Bilim ve araştırma aşkını alan ne ellerinden?

Eleştiri yokluğu önce. Onları eleştiren, sorgulayan, güdüleyen insanların, etkenlerin olmayışı. Gençler bunu yapamıyorlar. Özetleştiri de yok.

Belki üniversite, kurum olarak, büyük hedeflerin, projelerin üniversitesi değil. Yeni açılan üniversitelere yayılan enerji Bir bilim geleneğinin, öz denetim sürecinin başlayamayışı. Çağımızda üniversitelerin hızla teknolojiyle, piyasayla bütünleşme zorunda kalmaları.

İş adamı tipinde profesörler. Uyanık. Medyatik. Kendini pazarlamaya çalışan.

Ya da işkolik, hasta tipler. Kapılarla, damla, pencereyle uğraşa uğraşa ömrünü, yeteneğini tüketenler. "Şu binayı biz

yaptık" diyor, iyi de sen profesörsün, müteahhit değil. İnşaat kalfası gibi ne diye koşuşturursun ki? Öyle bir yönetim oluştur ki kalfalar iyi çalışsın, sen kalfalık yapma. Binalarla övünme, içinde yapılanlarla gururlan, onları eleştir, üniversite; araştırmanın, alternatif düşünceler, görüşler geliştirmenin merkezi olsun!

Kendini problemlerine adamış, onlarla yaşayan, dünyaya kendi gözleriyle bakabilme gücüyle, ülkesine, dünyaya karşı sorumluluğunu taşıyan koskoca profesörlerimiz nerede?

Yüce gönüllü, ufku geniş, yaratıcı arkadaşlarım benim. Sizlerden biri olmaktan utanmayacağım dostlarım. Aranıza girmekten ürktüm hep. Para pul konuşursunuz, bol dedikodu! Ya da susar, kendi alanınızın dar sorunlarına gömülmüş, somurtursunuz!

Gençleri sevişim ondan. Hayat onlarda. Hiç değilse bazılarında! Koskoca öğrenciler neredesiniz? Dünyayı kavramaya, değiştirmeye hazırlanan, umut dolu arkadaşlarım? Yılgın, küskün, kızgın, silik, çıkarcı, bencil, dümdüz, basmakalıp insanların yüzleriyle dolaşıyorsunuz. Ürküyorum.

Bir şey var yaşanan akademik hayatta, hocaları kurutup yozlaştırıyor, öğrencileri yıldırıyor, sıradan insanlar yapıyor.

Ülkenin, dünyanın yaşama biçiminden, yaşam sorunlarından soyutlanamaz, üniversitenin soruları da. Üniversite, hayatımızın gerisindedir şu anlamda: Kültürümüzün oluşmasında, bilim, teknoloji, kültür ve sanat politikalarının belirlenmesinde etkin değildir.

Koskoca profesör, değişik kılıklarıyla dolaşmaktadır. Bilimin gündeminin belirlenmesinde, dünya ülkeleri içinde, fazlaca etkinliğimiz yok. Bunun için aldığımız önlemler, belli bir bilim tarihi ve bilim kültürü yorumuyla yapılamıyor. Bütçe olanaklarımız kısıtlı.

Koskoca profesörlerin davranışları, insan olarak yaşayışları kaba, sığ. Birbirlerini kıskanıp itişip kakışıyorlar. Ruhsal sorunları olanları az değil; acı çekiyorlar. Sevgi yoksulu olanları var, sevgi açı. Arayış içinde olanları. Üniversite koridorları bilim kokmuyor, tuğla, kireç ve çamur var çevrelerinde; bilim

aşkı yok, söz edenlere gülüyorlar. Makale yayınlatmak, "kımsenin el atmadığı" konular bulmak, "uyanık" iş bitirici, uygulayıcı olmak; para getiren projeler üretmek başarı sayılıyor.

Koskoca profesörlerin ruh dünyaları hep ilgimi çekmiştir. Bir kısmını yakından tanıyorum. Romanlarını yazmak isterdim. Birini ya da birkaçını yazdım galiba. ("Filiz, Neredesin?"di adı, biz felsefecilerin çevresini anlatıyordu!)

İç dünyalarında yakalanabilen gerçeklikle koskoca profesörlerin sorunları bir başka açıdan kavranabilir diye düşünüyorum. Kurumsal, ekonomik, yönetimsel sorunların yanında, dünyaya, meslektaşlarına, insana bakışlarındaki sorunların irdelenmesi gerekli. "Bir Koskoca Profesörün Anatomisi." Yazabilseydim keşke. Belki bir öğrencimiz. Belki bizleri bizlerden iyi tanıyan birileri yazmalı bizi.

Kasıntılı, kendini beğenmiş, tembel ama çalışkan gibi görenecek kadar zeki ve artistik özellikleri olan, kendi iç dünyalarında gezinmeyi bilmeyen ya da bundan korkan koskocaları...

Doktoralı Bir Yazarımızın Söyledikleri...

Şimdi hoca, tezimi okudun. Ne diyon? Bana doktoramı vermiyon mu? Nasıl vermiyon? Nasıl kolay değil? Yahu ben o kadar tezi inceledim. Sizin bölümde yapılmış. On ikisine baktım. Dilleri bozuk, çalma çırpma hepsi. Tümünü kabul etmişsiniz. Ben zaten bu doktora işinin kolay olduğunu biliyordum. Ben şirketin satış elemanıyım. İşim gereği dolaşırım Anadolu'da. Üniversiteye çok mal sattım. Bana "Hadi gel, sana da bir doktora verelim" dediler. Hem de birkaç üniversiteden teklif aldım. Bak hoca, onlara yüz vermedim, sizle çalıştım. Derslerimi geçtim. Tezime çalıştım Hazırladım. Şimdi sen yan çiziyorsun. Ben demiyorum ki benim tezim, alanında devrim yapacak, tarihe geçecek. Benim tezim daha önce kabul ettiklerinizden hiç de aşağı değildir. Onları nasıl kabul ettiyseniz benimkini de kabul edin hoca!

Şimdi bak bana soru falan sormaya kalkma. Oturdum, yazdım. Bakma parayla yardımcı arkadaşlar tuttum, tezin dilini düzeltmeleri için. Ben aptal değilim hoca. Bugüne bugün üniversite bitirip satış elemanı olmuşum. Sense bana aptalmışım gibi davranıyorusun. Ne yani felsefeyi bir tek sen mi biliyorsun bu dünyada? Yazdıklarını okuyoruz. Seviyesiz şeyler. Yazarım diye dolaşıp duruyorsun. Sen yazarsan, ben de Kafka'yım. Şimdi tezimi kıskandığın için reddetmeye kalkıyorsun.

Zaten seni hiç sevmedim. Dersteki soğuk ve kasıntılı halini, sorduğun sorularla öğrencilere yaptığın işkenceyi. Öbür hocalara ne kadar akıllı olduğumu anlatabildim. Sen beni kıskandın. Dur, ben sana sorarım, nasıl olsa mal sattığım üniversitelerin sayısı artıyor, birinden doktoramı kaparım.

Neden mi ısrarım? Yahu, herkes doktora yapıyor. Adının önüne "Dr." yazdırıyor. Benim neyim eksik? Sınıflarımı birincilikle geçmişim, kafam çalışıyor, kültürlüyüm. Doktoramı yaptıktan sonra, yazarlığa da başlayacağım. Müthiş bir yeteneğim var. Lisede komposizyon dersinde hep birinciydim. Göreceksin nasıl ünleneceğim, büyük yazar olacağım. Zaten olanların benden ne fazlalıkları var ki?

Anlaşıldı, tezım boşa gidiyor. Ama ben bu işin peşini bırakmayacağım. Alnımın teriyle geldim bu makamlara ben. Yazarlık ve akademisyenlik, mesleğimin zorlukları yanında hiçtir. İşte sınavları kazandım, derslerimi geçtim. İyi bir iş adamı hangi alanda olursa olsun, başarılı olabilendir. Çalışırsa, müzisyen de olabilir, şair de. Yazar da.

Bir gün doktor olacağım. Ödüllü bir yazar da. Sana kalmadık hoca. Sen derdinle yan. Bastıran, satış yapabilen, örgütleyebilen "malı" götürür. Bu mal büyük sanatçılık da olur, büyük düşünürlük de. Belki bir vakıf kurar, özel bir üniversite de açarım. Memleketimin kültür hayatına yaptığım katkı artar. Büyük yazar, büyük bilim adamı olurum.

Soruyom: Şimdi sen bana doktora veriyon mu vermiyon mu? Artık sen bilirsin.

Okura Not: Bana bu sözleri söyleyerek, kapıyı çarpıp giden bu değerli arkadaş, doktor ve yazar oldu. Başka neler olacağı, Türk kültürünün geleceğinin ne olacağına bağlı mıdır değil midir?

Hakaret, Öfke, Sevginin Dalında

Beni iç dünyamla tanıyanlar bilir: İnsanın canıyla, teniyle ilgili yazdıklarımı yaşamışımdır. Hayatın yazıyı okşaması, avuçlaması, çimdiklemesi, ısırması, yazının tenini darbeleriyle çürütmesi, hayatın anlaşılmasında büyük bir imkân olarak görünüyor. Yazıyı hayatın ışığına, karanlığına, küçücük ayrıntılarına açmalı: İşte tam da orada, insanların zorlama makyajları dökülmeye başlıyor. İşte tam da orada, teorilerle sünnet çocukları gibi giydirilmemiş hayatı, çıplaklığı, mazlumluğu, hışmı, zulmü ve pençeleriyle üzerimize geliyor.

Orada bir öğrencimin kaygılı yüzü alacakaranlığı içinde görünüyor: "Yazınızı şişirmişsiniz. Ne zaman okusam aynı basmakalıp görüşleri yazıp duruyorsunuz." İşte tam da burada, yazım çıkıyor ortaya. Yazımla birlikte hayatım. Hayatımdaki insanlar. Yazı böcekleri, civcivleri, serçeleri, leylekleri, horozları, tilkileri. "Sayın İnam, yazdıklarınızı anlamada zorlanıyoruz. Bize niçin kültürümüzün gereksinim duyduğu bilgileri vermiyor, dünyadaki felsefi akımlardan, ülkemizin içinde bulunduğu siyasal ortamdan söz etmiyorsunuz? Bize bilimi, matematiği, mantığı, iletişimi anlatın. Neden kişisel dünyanızdan, duygularınızdan, bol bol kelime cambazlığı yaparak söz ediyorsunuz? İnsanların böyle sözlere karnı tok. Dışımızda hepimizi ilgilendiren "gerçek" bir dünya var!"

Var galiba. Ama ben bu dünyada yaşamıyorum. Okur bilsin isterim. Ben o "gerçek" deyip betimlemeye kalkıştığınız dünyada değilim. Olmayacağım da.

İşimle ilgili bir yönetim kavgasında, bir meslektaşım benim yönetici olamayacağımı, çünkü yönetim kurallarında hiç sesimi çıkarmayıp sustuğumu, kavga etmediğimi söylüyor. Sevgiden, gönülden dem vurduğum için kurtlar sofrasında beni yerlermiş. "Çekil yöneticilikten" diyor. "Çekilmeyeceğim" diyorum. "Ne horozlanıyorsun, ulan" diyor bu sevgili profesör. "Yöneticilik yapabilir misin, bundan sonra, görürüz." Kapıyı hızla vurup çıkıyor odadan. Öfkeyi ve bu arkadaşı seviyorum. Genç arkadaşlar, odada şaşkın, üzgün. İnsanlar iç yüzlerini

gösteriyorlar. Hayatı bunun için seviyorum. Öfkeyi de. İnsanı ne güzel ele veriyor. Önce kendimi. Yazılarımı yayınlayan yayıncılara arada bir öfkeli mektuplar yazıyorum: "Paramı neden geciktiriyorsunuz?" "Demek ben, iktidar ve para tutkunu biriymişim" diyorum. "Kimim ben yahu?" diyorum.

"Tutmayan hakikatler eken, bahçesine." Bir şarkının sözlerinden. Hakikatlerim tutsun diye, toprakla, güllerle, güneş ışığıyla, suyla, havayla, hattâ ateşle bile uğraşıyorum. Hakikat bakım ister. Avuçlarımızda titreyen bir candır. Aşk değsin ister. Hakikatlerimizin üstüne titriyoruz. Bir hoyrat çiğnemesin. Çiğniyorlar. Hakaret hakikati çiğniyor. Öfkenin hakikate tahammülü yok. Oysa, hakikat öfkeye gülümsüyor, kucaklıyor onu. Hakikatlerimiz hakikat olamıyor. Yıkılıyoruz. Üryan. Garip. Mazlum.

Aynı toplantıda, kapıyı vurup çıkan profesörün ardından bir başka profesörün ironik bir yorumu çınlıyor kulağımda: "Hah işte, artık mazlumsun. Mazlumlar haklıdır!" Her zaman değil dostum. Nietzsche'nin mazlumları sevmeyişini seviyorum. Her hakarete uğrayan mazlum değildir. Her mazlum haklı değildir. Odama dönüyor ve yazıyorum: "Hayat, sana şükrediyorum: Bana kendimi ve insanları gösterdiğin için!" Her zaman sevgi ile üstüme gelmeni istemiyorum. Sevdiklerimin gazabıyla gel. Hakaret ve küfürle gel. Hayat, nasıl istersen öyle gel üstüme. Her mihnetine razıyım. Ey, hayyolan, hayat, bana duyur kendini. Yazının lav silahıyla, sevgilinin küçücük dudakları, düşüncenin buzdağıyla. Türkçemle.

"Her seçim bizden bir şeyler alıp götürüyor" diyor, duygulu bir dostum. Bir ud üstadını dinlerken düşünmüş bu, seçme afetini. Her seçim bir kayıp mıdır? Seçimlerin yok mudur kazanını? Ey, hayyolan ölüm, üstüme gel, korkum yok senden.

Kişisel tarihlerimiz ne kadar da Türkiye'nin tarihine benziyor! Hakikatlerimiz ne kadar da Türkiye'nin hakikatine. Türkiye, ne kadar dünyaya benziyor. Ve hakikatlerimiz, Türkiye ve dünya, ne kadar da farklı birbirinden. Kalem seni öpüp başıma koyuyorum.

Parktayım. Antalya. Dudaklarımda marpuç. Yanı başım-

da nargilem. Nargilemle yanıyorum. İnsan olabilmenin günahı ve sevabıyla dağlıyor duygularımı kızgın kömür. Çevremde okul kaçağı öğrenciler, birkaç polis, ucuz bir gazetenin bilmecelerini çözmeye çalışan bir işsiz. Masalarda fısıldayan âşıklar. Güneş puslu bir havada mütebessim. Yazı hayata değiyor. Kalemimi denize atıyorum.

Her gerginlik kaçırılan bir an demek. Her an bir sonsuzluk. "Gel keyfim gel" diyen sesi, hat sanatının inceliğinde işitiyorum. Hakaret ve öfkeyle açığa çıkan anı yakalamalıyım. Öfke bana hakikatimi öğretecek. Yüzlerimi.

Türkü çığıra çığıra gittiğimiz yolculukta, bir sevgili dostumun güleç yüzünde varıyorum türküye. Türkiye. Duyguları bir nakış gibi dokuyan ağıtlarda, dostumun ruhuna konuk gidiyorum. Derrida konukseverlikten söz ediyormuş. Öyleyse onunla aynı handa kahyoruz. Hanlıyız. Handayız. Ama biraz yurtsuz. Hiçbir zaman ev sahibi değil, hep konuk. Hep yolcu. Abbas, haydi vakit tamam.

Yazmaya müebbet hapisim. Dünyayı tutturamamaya, kendimi tekrara. Ve tekrar yoktur. Söylediklerimiz arasındaki ayrımı göremeyenlere konuk gidemiyoruz. Bir yazarın yazgısı bu: Tükendi ve kendini tekrar ediyor. Okur da tükenir.

Tarihe gelin giden düşüncelerden olma çocuklarımıza nasıl bir emanet bırakacağız? Gönül gözleri kapanmasın. Dünyayı gönülleriyle yönetsinler, öfkeleriyle değil.

Gönül iktidarda değil. Olacak gibi de görünmüyor. Akıl iktidarda değil, olacak gibi de görünmüyor. Canımızın neden çıktığının bir başka tespitidir bu.

Gönül iktidar kollamaz. Akıl kollar. İktidar kollayan akıl, bozuk akıl olmuş.

Gönül henüz yazıda da yok. Yazı sarpa sarmış. Yazı namusunu koruyamıyor. Ona çırılçıplak kendini veren hayatı göremiyor. Kurnazlıklarından, tekniğinden kurtulamıyor. Öfkesini yenemiyor. Hayata ettiği bunca hakaretin yükü altında, gözleri kan çanağına dönmüş.

Hakikati arayanlara muştumdur: Hakikat dostun bağında.

ŞIIRDEN

ŞİİR GÖĞÜNE KAÇ SEFER? (1)

Şiirle Uçan Hakikat

Şiirde hiç hakikat oldu mu? Şiirin gizi hakikati örtüyor mu? Şiirin kapağını açsak ya da insek dehlizlerine, görür müyüz hakikati? Şiirin bize açtığı giz nedir? Şiirin kelimeleri, kelimeleri arasındaki karmaşık doku, nasıl bir hakikati taşır? Bize olup bitenler hakkında, insan, insanın eylemleri, ürünleri, evren hakkında neler söyler? Nedir şiirin söylediği? Gösterdiği? Şiirle yakalanan nedir?

Burada şiir ve hakikat sözleri açıklanması, açılması gerekli belirsizlikler taşıyor. Şimdilik taşısın. Giderek belirginleşir belki.

Şiir bir söz. Söz yumağı. Her söz yumağı belli dilsel ortamlarda, kültürel beklentiler ve anlamlandırmalarla can bulur. Bir gelenekten, bir tarihten kaynaklanır. Öyleyse şiir sözün hakikatini taşır. Sözün anlattığını anlatır. Öyküsü olmayan, iletisi olmayan söz yumağı yoktur. Sebebi basit: Söz bunun içindir. Boş söz de anlatır. Anlayan kulağa. Sözü sözlendirebilene.

Öyleyse, şiir hakikati yitiremez. Hakikat şiirden sürülemez. Sebebi basit: Sürülürse, sürüldüğünün hakikati dillenir.

Sorun şiirde değil, şairdedir. Şiirin hakikati içindedir. Çünkü söyler. Ama neyi? Hakikatin hangi yüzünü? Şiir yalan söyleyerek hakikati söyler. Uyararak, uyutarak, düşündürerek, bezdirerek... Hale sokarak... Şairini unutabilsem, şiirden şikâyetim yoktur.

Kötü şiir vardır. Bir bölüğüne manzume diyelım. Basmakalıptır. Kokar. İyi kokmaz. Çürük kokar. Koklayabilirseniz kokusundaki hakikati görürsünüz.

Kurnaz şiir vardır, sinsi şiir. Acemiyi aldatır. Hain şiir ambalajı vurur. Ambalaj budalaları içindir Hakikati sahteliğinden gelir.

Şaklatan, serapa retorik olan şiir vardır. Ambalaj yerinde.

İçi de cilalıdır. Kazımanız gerekir. Kazırsanız çıkar hakıkat Usta işi, kurnazca yazılmıştır. Yaldızları kazınmış şiir: Buyurun doya doya okuyun.

Oyun oynayan şiir vardır. Ardınızdan dilini çıkarır. Sizi enayi yerine koyar.

Candan şiir vardır, bazıları acemice, sakardır. Candan şiir sever, şairini merak ederim.

Şiir göğünde ıslanan, soluyan, yürüyen, dolanan şiir vardır. Sizi aralar. Şiirdeki hakikat okuru ister. Okurunu. Şiir göğündeki şiire dokunabilecek okuru.

Şair kirlenmiş göğün altında, kurnazlıklarla şiiri tuttturmaya çabalamaktadır.

Gök şiirden kovulmuştur. Şair, şiir olamadıkça, şiire değer olamadıkça, hakikatin eskimiş yüzü dizelerde sırıtacaktır.

Ne oldu şaire? Şiire yenik düştü. Şiir şairden kovuldu. Şiir, şairin kılavuzluğunda, gözetiminde olamadı. Şiir kirlendi. Hayatın atıklarıyla. Şair böcekleri, o atıkların üstünde, simyaya daldılar, atıklardan şiir yaptılar.

Reklam ve ün ve şiirin gaddarca sömürülüşü: Şairsiz şiir, hakikati kuyruğuna kıstırdı

Şeytan aldı götürdü. Şiir burada. Bizde, içimizde bir yerde. Şair, şair nerede? Suya düştü. Su nerede? Çağım içti.

Çağın elbet şiiri var. Şairi yok sanılıyor. Şair duyuyor musun?

ŞİİR GÖĞÜNE KAÇ SEFER? (2)

Gök Hangi Yönetimin Üstünde Durur?

Şuara suresi 224-226'da şöyle deniliyor (mealen): "Şairlere gelince, onlara sapıklar, azgınlar uyarlar; onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını, yapamadıkları şeyleri söyledikle-rini görmüyor musun?"

Görüyorum. Şair kitapta "yapamadıklarını söyleyenler" olarak geçiyor. (Ömer Rıza Doğrul çevirisiyle!) Demek ki şair, o zaman da öyleydi! Şair, hakikati arayan Platon'un devletinden kovuldu. Müşrik sayıldı, horlandı. İki dünyada da önemli gö-rüldü, ürküldü. Platon, belli koşullarla şaire izin verdi devle-tinde. Şuara (şairler) İslamda yaşadı.

Şimdiyse "metin" yazıyor. Metni yazar çekilirim, karış-mam gerisine diyor. Böyle de demiyor, ben uydurdum. "Şiir kendi kendini yazar" diyor. Hazret bir sabah uyanıp bakıyor ki masasında şiirler. Biri, diğerlerini yazmış. Kendi kendini yaz-mış. Tabii yazar, şair bu kadar gaflet içinde olursa, şiir de tutar kendini yazıverir.

Kim korkar şimdi şiirden? O kendi kendini yazandan? Şai-rini yitirmişten? Çalsın şiirler, oynasın şairler. Şiirden tiksi-nen, tiksinirmiş gibi yapan, yine de şiir sözleri etmekten vaz-geçmeyen şairler türedi: Türedi şairler.

Besleneni olmadı mı Batı'nın geçmişinden, şimdisinden? Şiir tıngırdatıcıları! Biraz oradan, biraz buradan maksat şiir olsun. Bana kültürüne ateş veren şairden söz et. Soyu tüken-miş olandan. Şiiri titremiş, şiirle titreşmiş. Şiiri titreştirmiş. İçi yanandan. İçinde şiir kazanı, düşünceyi içinde eritebilen-den.

Onlardan değil de şiirin iktidarla olan bağından, şairin yö-netimle ilişkisinden söz edeyim.

Şiirini iktidara ya da muhalefete satmış, şiiri bir gaza ge-tirme aracı olarak gören şairler. Şiir göğü üstünüzde durmaz sizin. Memur şairler Ya da çeteci şairler. Şiir silahtır. Patlatır-

sın. Karşındakini etkilemek, kullanmak, duygulandırmak için.

Hangi yonetim şiire en uygun yönetimdir? Şiir göğü hangi yönetimin üstünde durur?

Şairleri olan yönetimin. Şairinin gönlünce şair olabildiği yönetimin. Şairlerinin yönetimin şairi olmadığı yönetimin.

Çünkü şiir kendinedir. Kendisiyledir. Şiirin açtığı yaşantı aralığı olağan dünyanın, olağan kılınmış dünyanın derinlerine düşürür ışığını. Şiir yaşayan, bu dünyada duramaz. Göğün altında, bulutların yanı başındadır. Farklı dünyalara gidebilendir şiir yaşayan. Burda dururken, şurda olandır. Şiirin yönetim tanımamasına izin veren yönetim, şiir göğünün altına düşer. Şiir yönetim tanımaz. Hizmet etmez. Hizmet ettirmez. "Şair hadi yöneticine şiir düz." Düzmemeli. Düzerse de alttan alta dalga geçmeli. Yönetilemeyeceğini söylemeli.

Bizde, göğün, dünya görüşü dalkavukluğuyla üzerimizde durabileceği sanılıyor. Hiçbir dünya görüşünün ayrıcalığı yoktur şiire tırmanan yolda. Dildeki gize sinmiş olan hayatımızın şiir-altı ırmağında çınlayan şiire konuk edilmeli.

Şiir çıkınınızda, vurursunuz kendinizi dağa. Gök ne zaman durur üstünüzde bilemem. Birisi, kopya çekmeyenlerin üstünde durduğunu söyledi. Haklı mıydı o birisi?

ŞİİR GÖĞÜNE KAÇ SEFER? (3)

Hakikat, Söyle Bana, Şiirde Ne Var?

Yönetiliyoruz. Zorundayız. Şiiri yönetim altında çatmak, temizlemek, nişanlamak, vurmak. Şiir hangi yönetimi hedeflemeli? Hedeflemeli mi? Kaçkın mıdır şiir? İntihar etmeli mi? Savaşlarda marş olarak okunmalı mı? Bağrıma bir ok gibi saplanmalı mı? Şiir nasıl kanırtmah beni? Tekneme su aldırmah mı?

Şiir şairdir. İmza: Şair. Başka ne olsun şiir? Kuş mu? O da olur. Şairin gagasıyla.

Şair ötekidir. Şiir öte. Yönetim-aklı ermez ona. Akıllı yönetim, şiiri kullanmaz. Kovmaz da. Karışmaz. Karışırsa kendi bilir. Günah benden gitmiştir.

Şiir ahlaksız mıdır? Öyle diyenler vardır. Ahlakın kafesine kapatılırsa "miir" olurmuş mesela. Başına buyrukmuş. Şiirle ahlak dövüşür dururmuş. Neden sevişmesinler? Sevişirlerse manzumeye dönermiş şiir. Peki ahlak neye dönermiş?

Şiirsel yaşam isteniyorsa, şiirsel ahlak da istenecektir. Sonunda şiirsel yönetim. Yönetimin şiirsel olması ne demek?

Şiir bir kaçış değil midir? Şair bir başına bir adam. Bir insan.

Hayatın düzeni, farkına hiçbir zaman tümüyle varamayacağımız çarklarla dönüyor. Şairin gücü onları etkileyemez. Kapitalist canavar şiirle de beslenir. Şairi de yer.

Öyleyse şiir, bu düzende sürecektir. Adım adım düzenin olanaklarıyla yürüyecektir. Ya düzene bigâne kalacaktır, ya düzen değiştirmeyi umacak.

Ama kendini hep ötede duyacaktır. Kendini kağıda vuracak. "Duvarlar yıkıldı" denilecektir ona. Hangi duvarlar?

Şiirle hakikat arasında içten bir bağ var: Bırakırsanız hakikate yuvarlanır. Bırakmıyorlar. Şair bırakılmış olandır, bırakmış olan. İçindeki özgürlük hiçbir düzene sığmaz. Verilir. Öteler. "Bu" denir ona, ötekine gider. Şiir, kendi haline bırakırsanız isyana yuvarlanır. Güzel kelamla yetinip nasıl şair olu-

nur? Şair ona verilenden, hep en az bir fazladır. Durdurulamaz. Bırakırsanız. Bırakılabilirse. Bırakırsa.

Şiirde boş sözler var dediler. Şiirde şeytan. Şiir, duyguların bir ifadesi. Güzel ifadesi. Okuruz. Eğleşiriz. Hakikat bilime ve teknolojiye kaldı. Heidegger Usta'nın yalancısıyım.

Şiirden hakikat çıkarmak: Bu işte bir sömürü var. Usta hakikati çok ciddiye alıyor. Şiirin denetlenemez, ileti vermez bır akışı var. Heidegger Usta, şiir falına bakıyor. Faldaki şekillerden hakikati okumaya kalkıyor.

Üstelik şekilleri Almanca'dan okuyor. Yunanla bakıyor. Metafizikle, Kierkegaard'la, Meister Eckhart'la. Heidegger zar tutuyor.

Şiir, dili aşıyor. Dille geliyor kulağıma, gözüme. Başka çaresi yok. Şiiri dile hapsetmemeli. Ötede olandır o, öteki olan. Kelimenin üstünde duran gök. Gök. "Gök" sözcüğü değil.

Şiiri dile tıkamak kolayımıza gidiyor. Şiiri dillenmiş hakikate tıkamak.

Peki nereden firar ediyor şiir, dilin hapishanesinde? Şairinden. Şair dile indirgenemez. Şiir şairdir de, şair şiir değildir. Şiirden en az bir fazladır.

Hakikat bana, şiirde şair olduğunu söylüyor.

ŞİIR GÖĞÜNE KAÇ SEFER? (4)

Şair Kaç, Şahit Yazarlar...

Şair cinayeti görmez mi? Görür. Benim gibi görmez. Şair gibi. (Neyse o şair?) İşlenmemiş, işlenecek, belki hiç işlenmeyecek cinayetleri şiirlemiştir. Cinayete çalışmış, cinnete gitmiştir.

Mazbut şairden söz etmiyorum. Sözünün sozlendiği toplumdaki zulüm şiire çöker. Kan sızar mısra çatlaklarından. Söz fışkırdığı toprağa nasıl duyarsız kalabilir? Duyarsızlığının tuncuna hakikat topuzu iner, çıkan ses edebiyatı çatlatır. Çatlak hakikatin yarıklarından kafataslarına sızlar.

Şair kaçtı. Şahit yazmadılar. Şehit yazdılar. Niyazi'nin şehit olduğu toplumda, feryad, şiiri fokurdatır.

İnat edeceğim yine: Kaçan da şahittir, şairse. Şairsem kelimelere hayatın istemediğim, duyamadığım, anlayamadığım uğultuları da siner. Şair, dünyayı kelimede toplayandır. Şair sözcüğünün "şuur"la ilgisi olmasına rağmen, şuurunun dışında zangırdayan, şuura, şaire, şiire bulaşır. Cinayetin işlendiği dünyada, kurşun şiire de girecektir.

Peki, şiir, şairden bağımsız, kendi kendini mi örüyor? Aklım sıra kendi kendini yazan şiirle dalga geçmiştim. Şiirin şairin ulaşamadığı köşe bucağa sahip olduğunu görüyorum. Ülkenizi çiziyorsunuz. Belli bir durumdan sonra çizgiler kendi kendilerine çizilmeye başlıyor sanki. Şairin nefesi kesiliyor. Şiir daha sarp kayalara tırmanacaktır. Şair kayaların yamacına dek gelebilmişse.

Yine de dağ yamacına gelen şairdir. Şaır cinayeti görmemişse, şiir şölenlerde eğlenir. Şairin şuuru, şuurunun ötesi, ses vermeli, ses almalı.

Her cinayet seyri şiir çıkarmaz. Şair sorumlu, şair can olur da, şiir eğri büğrü çıkıverir. Bozuk ve kısık. Cinayeti görenlerin ayrıcalığı yoktur şair olarak. Cinayeti ve şiiri görmelidirler. Pencere hep şiir göğü altında durmalıdır.

Şiir göğü, sisiyle boğar mı cinayeti? Şiir bir inayet midir, cinayete kör kalmayı bağışlayan? Ahlaksız şairleri keselim mi? Mezbahada yaşayıp laleleri yazanların gözlerine birer lale mi kondurmalı?

Yol göster bana şiir, nasıl yaşayayım? Çöz sorunlarımı, bana iş bul, aş.

Şiirle dünyanın ve toplumun neresinde durmalı? Şair, ceketinin iç cebinde taşıdığın şiir anayasasını çıkar. Bak. Şair oku. Şair reçeteler iste. Öğütler. Bilge şairlere sor.

Şiir arayıştır, öteyi. Cebindeki defterde mi öte? Ve sen çıplak ve sen zırhsız, arkanda alkışlayanların olmadan durdun. Yürüdün. Yürüdükçe yazdın. Yazıyla yürümedin. Tarih senin tarihin, öykün senin öyküydü. Öykünmedin. Aradın ve belanı buldun. Sabrı öğrendin. Yardımı yüreğinle gökten, yalnızca oradan, ayağın topraktayken aldın.

Yazgını yaşamaktasın. Ne görüyorsan yaz. Şair kaç, kaç kez şiir göğüne vardın, yılma, şahit yazarlar, yazacaklar seni.

ŞİİR GÖĞÜNE KAÇ SEFER? (5)

Şiir ve Zaman

Hayatta abartacağım şeyler olmalıydı. Kelimelerle büyüteceğim. Şiir vardı. Şiire kaçtım. Hayatta kafamı çarptığım duvarlar vardı; sıkıştırıldığım mengeneler. Yalnızlığım. Tutkularım. Arayıp da bulamadıklarım, bulup aradıklarım. Düşüyordum. Tutundum. Şiirin dalları tenimi çiziyordu.

Şiir kapıydı. Açıp hayatın bir başka odasına, koridoruna, dehlizine, denizine gidebiliyordum. Beni dilimle, beni eğitimle, beni kültürle, edebiyatla sıkıştırdıkları köşelerden açtığım, açmaya çalıştığım pencereydi şiir. Hayata çıkıyordum, hayatlara. Geçiyordum şiirin saydamından. Bu kadar değilim, daha fazlayım diyordum. Daha fazla oluyordum. Şairlerden, sözlerden gelen denizin ortasında, dibinde, kıyısındaydım.

Şiirime kimseyi karıştırmadım. Eleştirmenleri, edebiyat tarihçilerini, kibirli filozofları, ekonomistleri, siyasetçileri... Onları dinledim yalnızca. Şairlerimi kendim buldum. Şiir gizdi. Ben gizliydim. Şiirle olan serüvenim giz serüveniydi. Aldandığım çok oldu. Şair aramaya çıkmadım, şiir dosyalamadım, şiir geldi bana. (Hele hele!) Şiirime kimseyi karıştırmadım.

Hiç karışmazlar mı? Olağan zamana, sıkıştırılmış, tasarlanmış zamana tıkıştırmaya çalıştılar. Geleceği, geçmişi çizip koydular önüme. Oysa şiir benim hep isyanım oldu. Şair değildim. Okur olarak şiirle zamanın öte yanını aradım. "Ötenin imkanı" olarak anladığım şiiri, aşinalığın yavanlığına feda edemezdim.

Şiir öte özlemi olduğu için iktidarın ilgisini çeker. Medya ve retoriğin. İktidar, kendi "ötesini" şiirle kabul ettirmeye çalışır. Oysa şiir kabul ettirilmeyecek bir öteye gitme imkanıdır. Zor, öteyi yok eder. Zaman sıkıştırılır.

Şiir, zamanı çoğaltır. Genleştirir. Zenginleştirir. Esnetir. Durdurmaz. Ortaklaşa, saatlerle yaşanan zamanı öteler, geçmişe ya da geleceğe doğru. Şiir, zaman özgürlüğüdür. Zorla öz-

gürlük olamayacağı için zorla şiir olmaz.

Demir parmaklıkları kırabilirsiniz, ilişkileri bozar, toplumsal bağlarınızdan kopabilirsiniz. Oysa dille olan ilişkilerimiz değişmemiştir. Dilden geçen zaman cenderesine almıştır sizi. Şiirle gelen özgürlük, şiiri yaşayabilmenize bağlıdır. Düşüncenizi de etkiler şiir. Düşüncenin zincirlerini kırabilir. Bakışın, algılayışın duyuşun çerçevelerini değiştirebilir. Dildeki, sözdeki çerçevelerini. Şiir duymaz insanların yitirdikleri özgürlükleri vardır. Hayatını dille ötelemeyenlerin sıkışıp kaldıkları aralıklar...

Zaman ne denli geçmişi içinde taşısa da belirsizliğe açık yanıyla sürekli yenilenme imkanları sunuyor. Şiir zamandaki yolculuğunda değişiyor. Mekandaki yolculuğunda da. Şimdi geleceğin şiirinin eşiğinde duruyoruz. Onun neye benzeyeceği, şairlerinin nasıl yaşayacağına bağlıdır. Hayatı öteleme güçlerini nasıl kullanacaklar? İktidarın sıkıştırdığı zamanı nasıl aşacaklar, dille dil dışına nasıl bir pencere açacaklar?

Öyleyse, şiir hayatımızdan çekildi ne demek? Zaman şiirsizleşti, ne anlama geliyor? Şuara (şairler) bu dünyadan göçmüştür. Şu ara böyle olmuştur. Geçecektir. Şuara bu topraklara, bu dile gelecektir. Henüz şiir üstüne yeterince düşünmeye başlamadık. Şiirsiz hayatın olmayacağını anlayamadık. Şiir göğü ağmadı üstümüze. Şiirsel çoraklığın acısını giderek yozlaşan, dehşete dönüşmüş vahasız bir çöl olan kültürümüzle ödüyoruz.

Şiirin zamanı gelince, zamanın şiiri yazılacaktır.

"Kendimizi yaşayamıyoruz, tanıyamıyoruz. Doya doya üzülemiyor, doya doya sevinemiyoruz. Çevremize uyma, başkalarına göre yaşama endişesi, iç dünyamızı geliştirmemizi engelliyor. İçi olmayan, sığ insanlar oluyoruz. Çok az sözcükle konuşuyoruz. Yargılarımız basmakalıp, dünyayı algılayışımız sıradan; sürünün silik 'koyunları' olup çıkıyoruz. İsyanımız yok! Olsa da içimizde kalıyor. Etrafımızı kollayarak yaşadığımız için, 'herkes gibi', 'herkes kadar', 'bu kadar' olduğumuzu düşünüyoruz.

Hayat 'anlam vererek' yaşanıyor. Hayata nasıl bir anlam yüklüyorsak, hayatımız öyle oluyor. Anlam ufkumuz çok dar: Dünyanın 'bu kadar' olamayacağını anlayamıyoruz.

Hayat öylesine zengin ki! Bu zenginliği yaşamanın elbette biyolojik, sosyolojik, politik, ekonomik, düşünsel, ideolojik, inançlarımızla ilgili koşulları var. Bu koşulları aşabilmenin temel koşullarından biri, hayata karşı tavrımızı değiştirmekten geçiyor: 'Bu kadar değil' hayat! 'Ben bu kadar değilim.' Ötelerde bir can var, canlılık var. Olağanlığı içine tıkıldığımız hayatın olağanüstlüğü var. Hemen önümüzde. Gözlerimizin önünde. Göremiyoruz."